

YRKE

FAGBLAD OM YRKESOPPLÆRING / 60. ÅRGANG

SIGRID MALER
MED LYS

MITT
DRØMMEYRKE

OPPLÆRING
PÅ SYKEHUS

#2
2016

Hvor går
yrkesfagene?

innhold

6

Faste spalter

- 2 Nytt fra Yrke
- 20 Lærlingen
- 22 Fotoreportasjen
- 29 Forbundscommentaren
- 34 Mitt drømmeyrke
- 48 Yrke besøker
- 67 Bøker om Yrke

Tema

- 6 Tøffe runder om yrkesfagene
- 12 Trenger 57.000 nye helsefagarbeidere
- 14 Vil la staten ta ansvaret
- 16 Viktig for Utdanningsforbundet
- 18 Yrkesfag som påbygg

Reportasjer

- 26 Aktivt om passivhus
- 30 Utdanning gull verdt i Myanmar
- 39 Barn med spesielle behov
- 42 Opplæringskontor på sykehus
- 44 Plukker lærlinger fra toppen
- 46 Pølsebrød «på» lange baner
- 54 Caverion har 400 lærlinger

Fagartikler

- 60 Fagutdanningens betydning
- 63 Læreplanarbeid ved brannskolen
- 69 Mat og vin

20

LÆRLINGEN

30

34

42

54

22 FOTO-
REPORTASJE

YRKE

Ansvarlig redaktør:
Wenche Helene Schjønberg
Telefon: 24 14 23 49
Mobil: 911 913 15
ws@utdanningsnytt.no
www.udf.no/Hovedmeny/
Medlemsfordeler/Publikasjoner/Yrke

Abonnement og annonser:

Hilde Aalborg
Telefon: 911 99 989
ha@utdanningsnytt.no

Abonnement kr 275,- pr år.
Gratis for medlemmer av
Utdanningsforbundet

Utgiver:

Utdanningsforbundet,
Hausmannsgate 17
Boks 9191 Grønland, 0134 Oslo
Telefon: 24 14 20 00

Layout:

Melkeveien Designkontor
www.melkeveien.no

Trykk:

07 Aurskog AS
Telefon: 63 86 44 00

Opplag:

9 903 ifølge Fagpressens opplagskontroll

ISSN 1504-1905

YRKE 2 • 2016 / 60. årgang

leder

Jeg er Yrkes nye redaktør

Du ser det sikkert, Yrke ser litt annerledes ut. Bladet har fått ny layout og ny redaktør. Det er jeg som er Petter Opperuds etterfølger i redaktørstolen. Jeg håper du setter pris på en litt ny utgave av Yrke og at bladet fortsatt vil bety like mye for deg som det har gjort til nå.

Jeg er opprinnelig fra Oslo, men har bodd flere steder i Norge. Kirkenes, Vadsø, Mjøsområdet, Solør, Ski og selvsagt Oslo, og nå Øvre Romerike. Overalt har jeg sett betydningen av godt utført fagarbeid uten at jeg kanskje alltid har reflektert godt nok over det. Og alle disse stedene har jeg som journalist skrevet mye om utdanningsinstitusjonene; skolene.

Selv er jeg journalistutdannet, men drømte som liten om å bli konditor. Det var mitt drømmeyrke. I Yrke kan du lese om hvilket drømmeyrke årets og fjorårets finalister i tv-serien Anno har. I kommende utgaver vil flere kjentfolk svare på hva de gjerne skulle blitt, dersom de skulle ha startet på en yrkesfaglig utdanning i dag. Hvem vet, kanskje er det nettopp deg de ville fått som lærer dersom de hadde gjort alvor av drømmene.

Noe som i hvert fall er sikkert, er at mye vil skje med yrkesfagene i årene som kommer. Kunnskapsminister Torbjørn Røe Isaksen får nå 14 rapporter i hendene. Alle konkluderer de med at mye må gjøres for at Norge skal få de stolte fagarbeiderne som landet trenger. Flere peker på at det må bli lettere for voksne å ta fagbrev, samtidig som mye må gjøres for at ungdom kan se at det fins karrieremuligheter flere steder enn i academia. Jeg er hjertens enig.

Mitt mål er at Yrke fortsatt skal være et viktig tidsskrift for alle som bryr seg om yrkesfagene og fagarbeidernes betydning. Nå håper jeg du tar opp ballen og spiller inn til Yrke hva du mener må gjøres for å øke yrkesfagenes status og betydning.

Og du: Følg Yrke og bli med i debatten om yrkesfagene på Facebook!

Rapport viser skoleforskjeller

OSLO De videregående skolene får svært forskjellige karakterer i en ny rapport fra Senter for økonomisk forskning (SØF).

Forskerne har på oppdrag av Kunnskapsdepartementet sett på hvor mye hver videregående skole bidrar til læring, og på hvorvidt elevene fullfører skolegangen eller ikke.

– I dag er det altfor store forskjeller mellom skoler og fylker når det gjelder hvor mye elevene lærer og andelen som fullfører. Målet må være at alle elever skal ha de samme mulighetene til å lykkes, uavhengig av hvor de bor og hvilken skole de begynner på, sier kunnskapsminister Torbjørn Røe Isaksen (H).

Rapporten «Skolekvalitet i videregående opplæring» slår også forskjellig ut mellom fylkene. Skolene i Nord-Norge skårer dårligst, mens Oslo og Akershus har den beste skolekvaliteten.

I rapporten har skolene fått karakteren fra 1 til 6. Landsgjennomsnittet er 3,1 i karakter.

I 2017 skal regjeringen legge frem en ny stortingsmelding om norsk skole. Forskjeller i skolekvalitet mellom fylker, kommuner og skoler blir et viktig tema.

Skepsis til rangering av skoler

OSLO Utdanningsforbundet er skeptiske til rangeringen av de videregående skolene og mener at rapporten ikke dekker hele bildet.

– Det er lett å tro at slike rapporter eller rangeringer viser tilstanden blant norske, videregående skoler, sier Utdanningsforbundets leder Steffen Handal.

– Jeg har stor forståelse for at mediene er interessert i slikt stoff, og det er bra at skole engasjerer. Det er likevel viktig å huske at slike undersøkelser på langt nær viser hele

bildet, poengterer Handal, ifølge forbundets nettsider.

Spesielt mener han at forhold som sosial ulikhet er langt mer sentrale enn det rapporten gir inntrykk av.

– I rapporten er det justert for elevenes karakterer fra grunnskolen. Forskerne sier de mener det er like bra som å justere for elevenes sosioøkonomiske bakgrunn. Det stiller vi oss tvilende til, all den tid resultatforskjellene mellom fylkene i stor grad representerer de eksisterende sosioøkonomiske forskjellene mellom fylker i Norge, sier Handal.

Over 9.000 fikk ikke lære plass

OSLO Over 9.000 fikk ikke lære plass i fjor. Dermed står nesten 30 prosent av søkerne til læreplasser uten tilbud i bedrift.

Det viser en gjennomgang Riksrevisjonen har gjort.

– Opplæringstilbudet innen yrkesfag er ikke godt nok tilpasset behovet for arbeidskraft, sier riksrevisor Per-Kristian Foss.

I 2012 inngikk myndighetene og partene i arbeidslivet samfunnskontrakten for flere læreplasser. Et viktig mål var å øke antallet nye læreplasser med 20 prosent innen 2015. Riksrevisjonen fastslår at økningen bare har vært på 8 prosent, mens antallet søkere har økt. Prosentandelen søkere som får læreplass, er dermed redusert.

Samtidig viser gjennomgangen at det står ledige læreplasser i flere fylker og i flere fag.

En viktig årsak til dette er at mange fylkeskommuner legger mer vekt på ønskene til elevene enn på rekrutteringsbehovene i arbeidslivet når de planlegger antall skoleplasser. En konsekvens av dette er at mange elever får opplæring i fag det ikke vil være nok læreplasser i, heter det i den nye rapporten.

NHO støtter Riksrevisjonen i at fylkeskommunene bør jobbe mer aktivt og systematisk for å skaffe læreplasser.

Vil ikke ha yrkesbachelor

OSLO Regjeringen vil gi studentene ved norske fagskoler samme rettigheter som studenter ved høyskoler og universiteter. Men fagskoleelevene ønsker seg ingen yrkesbachelor.

– Fagskolens anerkjennelse og status bør bedres gjennom en forbedring av fagskolen og ikke en tilnærming til høyskolene, sier Silje Kjærholt som leder Organisasjonen for norske Fagskolestudenter (ONF).

Hun er skeptisk til å etablere en egen yrkesbachelor.

– Fagskolen har nå en unik mulighet til å styrke seg selv og sin særegenhet med stortingsmeldingen. Vi mener derfor at det på nåværende tidspunkt bør fokuseres på å løfte fagskolesektoren, i stedet for å utvide deler til yrkesbachelor, sier hun til Yrke.

Nordland vurderer kutt

BODØ Nordland karakteriserer seg selv som yrkesfagsfylket, men nå vurderer fylkesråd for utdanning, Hild-Marit Olsen å kutte i tilbudet.

NRK melder at det er det store frafallet som gjør at fylkesråden vurderer å begrense tilbudet.

– For meg handler det om at vi skal treffe med den utdanninga vi tilbyr. Hvis den utdanninga ikke er i tråd med det som arbeids- og næringslivet etterspør, og tilgangen på læreplasser, så må vi vurdere om vi skal justere på den såkalte tilbudsstrukturen, sier hun.

Bare 64 prosent av dem som startet på videregående opplæring i Nordland i 2009, fullførte utdanningen. På yrkesfag var det bare 50 prosent av elevene som fullførte.

– Vi kan ikke akseptere at vi får en nord/sør-problematikk, der den nordligste landsdelen ligger såpass langt etter, sier Olsen.

KIWI: Kjedeskoler bør gi fagbrev

LIER Skolegang ved kjedeskoler bør gi fagbrev, mener KIWI som har lagt fram rapporten «Rustet for arbeidslivet».

Det er KIWI selv som har skrevet rapporten, der de går igjennom egne erfaringer med å drive KIWIskolen som kjeden driver på Lierstranda i Buskerud.

Jon Buxrud, leder for skolen, mener den offentlige skolen har mye å lære av kjedeskolene.

– Skal vi komme videre må utdanningsmyndighetene på banen. De må bidra til ordninger som gjør at unge som har droppet ut av videregående og som begynner å jobbe i dagligvarebransjen kan få fullføre en formell utdanning, hvis de selv ønsker det, sier Buxrud til Utdanning.

KIWI-sjef Jan Paul Bjørkøy sier at mer enn 10.000 personer har gjennomført utdanning hos KIWIskolen siden etableringen på 90-tallet.

I «Stortingsmeldingen om livslang læring og utenforskap» som ble presentert i februar 2016, foreslår regjeringen å tette hullet mellom ungdomsrett og voksenrett i videregående opplæring.

Yrkesfag i vinden

OSLO Med blant annet yrkesfagløftet og flere utvalg som har sett på yrkesfagenes fremtid, er yrkesfag aktuelt tema også for mange lokalpolitikere.

–Vi trenger flere fagarbeidere, og mange må ta ansvaret for å opprette flere læreplasser, skriver Arbeiderpartiets gruppeleder i fylkestinget i Hedmark, Lasse Juliussen i et innlegg Hamar Arbeiderblad. Ifølge Juliussen er det den «dyktige fagarbeideren som vil utgjøre grunnstammen i det nye arbeidslivet».

– I dag er det altfor mange som ikke fullfører videregående opplæring, og utfordringen er størst på yrkesfag. Vi

har ikke klart å skape et skolesystem som fungerer bra nok for alle dem som ønsker å gå yrkesfag, skriver han.

Også Saida Begum, fraksjonsleder for utdanning i Oslo Høyre, er opptatt av yrkesfag. I et innlegg i Nordre Aker Budstikke sier hun at det er på høy tid med et yrkesfagløft i Oslo-skolen for å møte etterspørselen i arbeidsmarkedet:

– Færre elever søkte seg til yrkesfag i 2016 enn i tidligere år. I fjor søkte 25 prosent av elevene seg til ordinære yrkesfag, mens kun 21,8 prosent gjorde det i år, og mest dramatisk er tallene for bygg- og anleggsgfag. Dette er ikke i tråd med behovet til bedriftene, og nesten halvparten av NHOs medlemsbedrifter i vår region sier at de har et udekket kompetansebehov.

Få læreplasser til elever på brønnteknikk

SANDNESSJØEN Avdelingsleder Heidi Brastad ved Sandnessjøen videregående skole ber oljeselskapene prioritere nordnorske søkere når de skal fordele de få læreplassene det nå er i brønnteknikk.

– Vi har veldig mange store selskaper med hovedkontor i Stavanger, men letevirkosomheten tar seg nordover. Vi ønsker å vise at vi utdanner brønnteknikere fra Nord-Norge. Vi bor i nord og kan jobbe i nord. Vi håper at selskapene vil velge de elevene som skal jobbe i landsdelen, sier hun til NRK.

Ifølge opplæringskontoret for oljerelevante fag er det trolig kun 60 læreplasser til de vel 150 elevene som er ferdige med Vg 2 i brønnteknikk i vår.

– Det er bare akkurat nå vi er nede i en dal som gjør at det ikke er jobb. Vi kommer opp igjen, sier daglig leder for opplæringskontoret for oljerelevante fag, Hanne Grethe Kvamsø.

KrF vil øke lærlingtilskuddet

OSLO Kristelig Folkeparti vil øke lærlingtilskuddet slik at unge med yrkesfag lettere kommer inn i arbeidslivet.

Da revidert nasjonalbudsjett ble lagt fram, sa Hans Olav Syversen, leder i finanskomiteen, at det må satses mer på å få bukt med voksende ledighet.

– Det er positivt at regjeringen satser på vedlikehold i kommunene på Sør- og Vestlandet, helt i tråd med Krfs forslag før budsjettfremleggelsen. Men det trengs mer midler til ordningen. Ekstraordinært vedlikehold virker raskt, gir sysselsetting i privat sektor og det sparer oss for utgifter i fremtiden. Dessuten trenger vi en sterkere innsats mot ungdomsledigheten, sa han til NTB.

Syversen vil øke lærlingtilskuddet og øke tilskudd til bedriftsintern opplæring, som et verktøy for å unngå arbeidsledighet og permittering.

Dårlig hjelp til skoledropperne

OSLO Seks av ti som dropper ut av videregående skole, får ingen tilbud om hjelp til å starte på ny utdanning eller til å komme seg ut i jobb, viser en rapport fra Riksrevisjonen.

Riksrevisor Per-Kristian Foss er svært kritisk til at det er så mange som ikke får hjelp.

– Cirka 16.000 ungdommer dropper ut av videregående skole hvert år. Hvis 7.000 får oppfølging, er det 10.000 ungdommer som faller ut av arbeidsmarkedet hvert år og blir mottakere av sosialhjelp, sa riksrevisoren da han la fram funnene på en pressekonferanse.

Foss frykter at svært mange unge vil stille svakt i et arbeidsmarked som stiller strenge krav til kvalifikasjoner og lavere etterspørsel etter ufaglærte.

Varsler tøffe runder om yrkesfagene

Ny politikk for yrkesfagene kan bli vedtatt i løpet av neste vår, håper kunnskapsminister Torbjørn Røe Isaksen (H). Men før det regner han med tøffe runder.

TEKST OG BILDER WENCHE SCHJØNBERG ILLUSTRASJON EGIL NYHUS

OSLO Til sammen ligger det 14 rapporter på bordet om yrkesfagenes fremtid. Fem fra de yrkesfaglige utvalgene. Ni fra de faglig oppnevnte, der partene i arbeidslivet er representert. Innen 30. september skal Utdanningsdirektoratet se på alle rådene og gi sine anbefalinger til Kunnskapsdepartementet. I denne prosessen har de hatt åpne høringssider på Udir.no. Etter at kunnskapsministeren og departementet har gjort seg opp sin mening, skal fagenes fremtid ut på offentlig høring.

– Jeg håper vi kan konkludere i løpet av denne stortingsperioden. Og kanskje også få vedtatt politikk før sommeren 2017, sier Røe Isaksen til Yrke.

Han er fāmælt om hva han mener

om de konkrete anbefalingene fra utvalgene.

– *Et fellestrekk for utvalgene er at de helt klart peker på at det er en stor grad av avstand mellom det skolene tilbyr og det arbeidslivet etterspør. Er det et enda større misforhold mellom tilbud og etterspørsel enn du så for deg?*

– Det vi har sett av tilbakemeldingene foreløpig er at det er store forskjeller. Vi har fag som har lange tradisjoner for å være opptatt av fagopplæring og fagbrev, og så har vi fag som både sliter med frafall og dårlig etterspørsel etter fagbrev ute i arbeidslivet, og da tenker jeg for eksempel på restaurant- og matfag, deler av helse- og sosial og en del av servicefagene. Et synlig tegn er for

Sten Vidar Johannesen leder restaurant- og matfag. Han mener arbeidet med å rekruttere til faget er veldig viktig. Her sammen med Ingrid Kildahl Myrvollen som har valgt institusjonskokk.

eksempel at en del av dagligvarebransjen har bygd opp sine egne skoler, sier Røe Isaksen.

– Men hvis du nå har fått bekreftet det du frykter, så stiller jo det store krav til handling?

– Ja, vi kommer til å måtte ta store og tøffe diskusjoner, men konklusjonen er ikke gitt på forhånd, det er den ikke.

NEDLEGGELSE – Du avviser ikke at det kan bli nødvendig å legge ned fag?

– Det kan bli aktuelt, men må vurderes nøye. Men vi trekker ingen konklusjoner på verken hva vi skal eller ikke skal gjøre så tidlig som nå, sier kunnskapsministeren.

LARVIK Vel 133 kilometer lenger sør deltar gjerne faglærere og avdelingsledere ved Thor Heyerdahl videregående skole i Larvik i diskusjonene om yrkesfag. Skolen som er blant landets største

med 1.624 elever og 310 ansatte, tilbyr 10 av 12 utdanningsprogram og rommer både yrkesfaglig studieprogram og studieforberedende i den moderne og luftige bygningen.

Arne Dag Torssønn Ous, leder service og samferdsel.

– Hvordan reagerer du på forslaget om å legge ned kontor- og administrasjonsfaget?

– Faget er i dag relativt lite, og slik vi ser det får nedleggelse små konsekvenser. Vi ser også at disse elevene ofte går mot høyere utdanning. Når det er sagt, så er grunnutdanningen knyttet til blant annet økonomi og administrasjon viktig for helhetsforståelsen i alle våre fagbrev, sier han.

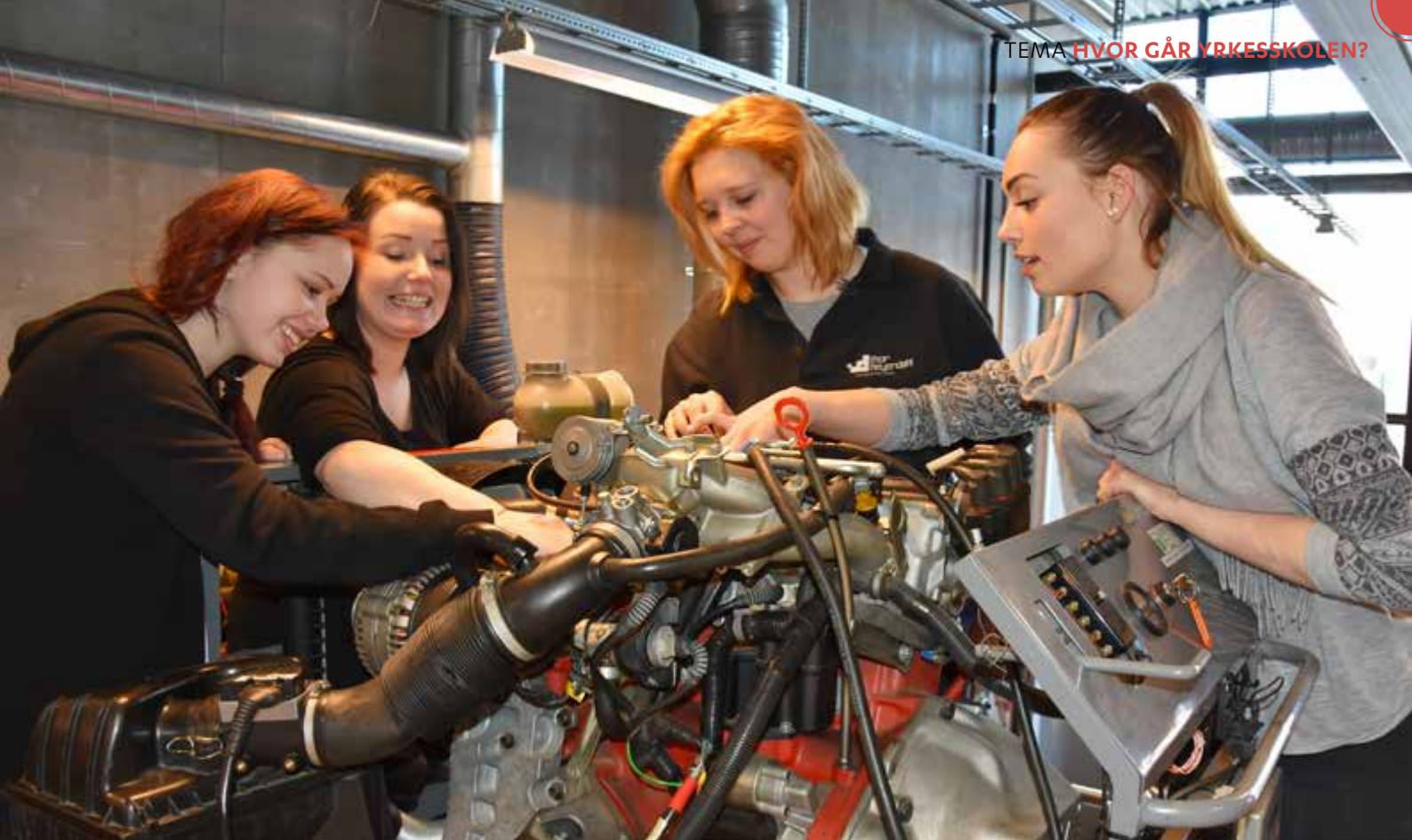
Torssønn Ous leder et programområde hvor flere, og deriblant statsråden, peker på at kjedeskolene bygger opp eget tilbud, at det er få læreplasser å oppdrive og at mange etter endt læ-

retid – for eksempel i offentlig sektor, ikke får jobb.

– Vi har hatt lærlinger både i privat og offentlig sektor de siste årene. Men vi har inntrykk av at det er lettere å få kontrakt i privat enn offentlig sektor. Imidlertid er det få elever som velger dette fagbrevet, sier han.

Arne Dag Torssønn Ous leder service og samferdsel.

Anne Susanne Nikolaysen Kristensen (17), Jessica Holm Gramstad (25), Veronica Frøyland (18) og Sara Norshus (16) er alle glad i å mekke på bil. De forstår ikke hvorfor ikke flere jenter søker seg til TP.

KUNNE SAMARBEIDET I Larvik er det ikke noe fast etablert samarbeid med noen av kjedeskolene.

– Vi ser at vi kunne utviklet et samarbeid med kjedeskolene for eksempel med tanke på utplassering i PTF og muligheter for å gå læretid i samarbeid mellom skole, kjedeskolene og opplæringskontorene, sier han.

Som avdelingsleder har Arne Dag Torssønn Ous jevnlig møter med sine faglærere. Blant temaene er også politikk som angår yrkesfagenes fremtid, også forslagene fra utvalget som har sett på kontor, handel og service. Lærerne og skolelederne i Larvik har et tilleggforslag i diskusjonen:

– Vi foreslår at Vg2-løpet transport og logistikk bør deles i to. Transport legges til teknikk og industriell produksjon og logistikkfaget blir under service og samferdselsparaplyen. Det er større og større behov for logistikk innenfor

handel. Logistikk og distribusjon er en stor del av markedsplaner og markedsføring og de fem P-er, altså plass, pris, produkt, påvirkning og personal, sier Torssønn Ous.

JENTER Mangelen på jenter i tradisjonelle yrkesfag er noe flere av utvalgene har drøftet.

Tom Reppesgård er avdelingsleder for teknikk og industriell produksjon. Han sier til Yrke at skolen så langt ikke har satt i verk noen spesielle tiltak for å rekruttere flere jenter, men at de selvfølgelig skulle ønsket at flere jenter søkte seg til utdanningsprogrammet.

– *Yrkesfaglig utvalg for bygg, elektro og industri foreslår blant annet at det i tillegg til lærlingtilskuddet etableres en ordning som kan dekke deler av bedriftenes lønnsutgifter ved å ha lærlinger. Er det vanskelig å skaffe lære plasser, og da spesielt for jenter?*

– Hos oss opplever vi ingen forskjell i arbeidet med å skaffe jenter lære plass, kontra gutter. Avdelingen har utviklet et godt samarbeid med næringslivet, og da spesielt opplæringskontorene som vi forholder oss mest til i hverdagen. Et godt samarbeid her, anser jeg som en forutsetning for å lykkes i arbeidet med å skaffe elevene våre lære plasser, sier han.

Blant jentene på teknikk og industriell produksjon på Thor Heyerdahl videregående, er Veronica Frøyland (18) som går på Vg2 kjøretøy og Vg1-elevene Jessica Holm Gramstad (25) og Anne Susanne Nikolaysen Kristensen (17) og Sara Norshus (16).

BRUKTE TID – Bilfag er best, ler jentene, som ikke kan begripe hvorfor ikke flere jenter søker seg til TP.

– Jeg har alltid hatt interessen for faget, men måtte bruke litt tid før jeg

Anne Susanne Nikolaysen Kristensen, Sara Norshus, Jessica Holm Gramstad og Veronica Frøyland, sammen med faglærer Tom Reppesgård.

helt greide å innse at bilmekaniker er yrket, sier Jessica Holm Gramstad som blant annet var innom bygg og anlegg før hun begynte på TP.

– Den følelsen, å skru på en bil, det er noe eget med det, utdyper hun.

Som jenter er de klart i mindretall på bilfag, og enkelte ganger mener noen av dem at guttene blir favorisert og satt på større jobber.

– Vi tør og klarer å gjøre de store jobbene vi også, sier Veronica Frøyland, som mener det helt klart foregår en forskjellsbehandling.

– Vi kjenner oss ikke igjen i fremstillingen av at lærerne behandler jenter og gutter forskjellig. Oppgavene gis ut ifra hver enkelt elevs kunnskapsnivå, uavhengig av kjønn, svarer Tom Reppesgård på kritikken.

– Det er ikke unaturlig at elevene har ulike forkunnskaper når de starter på Vg1. Vi prøver så godt det lar seg gjøre å tilpasse oppgavene slik at elevene både opplever økt læring og mestring ut fra sitt ståsted. Dersom det likevel er sånn at enkelte elever føler at oppgaver fordeles ut ifra kjønn framfor kunnskapsnivå, er dette noe vi må ta tak i og se nærmere på, sier han.

TIGRIS På Thor Heyerdahl heter restauranten elevene driver naturlig nok Tigris. Der holder restaurant- og matfag til, ledet av Sten Vidar Johannesen.

Han sier at det er lett å skaffe læreplass til elevene dersom de er villige til å flytte litt på seg. Utvalget som har sett på hans fagområde, har blant annet vært opptatt av at elevenes kunnskap om drikke til maten, burde bli større. Dette er han som faglærer enig i. Utvalget har også anbefalinger knyttet til kjøttfagene og har et forslag om å slå fagene sammen.

– *Hva tenker du om det? Og er det, slik utvalget sier, vanskelig å rekruttere til kjøttfagene?*

– Med unntak av butikkslakter, er det vanskelig å rekruttere. Sentralisering av anlegg, blant annet Gilde, gjør det vanskelig med hospitering og utplassering av elever. Å slå kjøttfagene sammen vil ikke øke rekrutteringen, avstanden kan bli for store, mener avdelingslederen.

Han sier at det kanskje er mer naturlig å tenke helt nytt?

– Det går for eksempel an å se blant annet kokkefag, butikkslakter og fiskefag som en fellesnevner, mener han.

FAKTA OM UTVALGENE

- Fem yrkesfaglige utvalg har på oppdrag fra Kunnskapsdepartementet sett på arbeidslivets behov for fagfolk og på hvordan fremtidens yrkesutdanninger bør se ut.
- Utvalgene er satt ned på tvers av dagens programområder.
- Ingen yrkesfaglærere har sittet i utvalgene. Utdanningsforbundet har heller ikke vært representert.
- De fem fagutvalgene supplerer ni fagråd som ser på tilbudsstrukturen i yrkesfagsektoren.
- Som et fellestrekk for utvalgene går det igjen at de vil satse mer på voksne, og at de vil styrke yrkesveiledningen på alle nivåer.

HELSE, OPPVEKST OG VELVÆRE, ledet av Jan Grund, professor i helseøkonomi fra Høgskolen i Oslo og Akershus

Foreslår:

- Egne opplæringsmodeller tilpasset ulike kategorier voksne og eget regelverk som sikrer voksne mulighet til å gjennomføre en ny videregående utdanning.
- Bedre uttelling som praksiskandidat for kandidater i deltidsstillinger i stor stillingsbrøk i kombinasjon med realkompetansevurdering.
- Statlig tilrettelegging for nok læreplasser til alle kvalifiserte søkere.
- Økt skolering av skoleledere og yrkesfaglærere i statlig regi.
- Regler for lærerkompetanse som bidrar til at flere lærere har fagarbeiderbakgrunn.
- En samordnet politikk for hele yrkes- og profesjonsutdanningen fra fagarbeider til fagskole og høyskole.
- Utbygging av fagskoleutdanninger for helse-, oppvekst- og velværefag. Finansieringen av fagskoletilbudene bør sortere under Kunnskapsdepartementet.
- Tilbud om y-veitdanninger i sykepleier- og barnehagelærer-utdanningene.

REISELIV, MATPRODUKSJON OG PRIMÆRNÆRINGEN, ledet av Nina Sundqvist, administrerende direktør i Matmerk

Foreslår:

- Mer konkrete læreplaner og bedre veiledningsmaterieell for lokalt læreplanarbeid.
- At det vurderes om yrkesfagene kan få sin egen ordning med professor 2.
- Sikre at fagbrev, svennebrev og yrkeskompetanse verdsettes med tilleggspoeng ved opptak til relevant høyere utdanning.
- Fleksible opplæringsmodeller for voksne, tilbud om mer formell opplæring enn praksiskandidatordningen.
- Krav til at lærerne i felles programfag har fag- eller svennebrev i ett av lærefagene.
- At bedriftene må ta på seg et større samfunnsansvar for å ta inn lærlinger, og at de ser at dette er økonomisk lønnsomt.
- Bedre samarbeid skole og næringsliv hvor fylkene tilrettelegger for møteplasser og systematisk erfaringsutveksling.
- Få inn kompetanse fra næringslivet der lærer mangler fag- eller svennebrev.

KONTOR, HANDEL OG SERVICE, ledet av Ansgar Gabrielsen, tidligere næringsminister og helseminister for Høyre, nå AGC Consult AS

Foreslår:

- Kontor- og administrasjonsfaget legges ned.
- Det opprettes eget Vg2 handel-fag, der fagstrukturen endres mot flere spissede programfag som tydeliggjør kompetansen til elevene. Dessuten må bransjene være tett

involvert i utviklingen av faget, og bedriftsintern opplæring som kjedeskoler skal kunne integreres i det nye Vg2. Digital kompetanse bør være sentralt i faget.

- Et eget Vg2 sikkerhet og beredskap opprettes, den lovpålagte vekteropplæringen legges til Vg2 forutsatt at vaktelskaper kan få dispensasjon fra alderskravet.
- At det stimuleres til flere y-veier innenfor sikkerhet og beredskap.
- Vil ha tettere kontakt mellom skole og bedrift om utforming av lokale læreplaner som samsvarer med servicenæringens behov for kompetanse.
- At agronomutdanningen på videregående nivå videreføres som treårig løp.
- Vurdere nye, mer detaljerte læreplaner som sikrer at det legges vekt på mat og fôr.
- Sørge for at læreplanene sikrer elevenes forståelse av sammenhengen agronomi, biologi og bioøkonomi.
- Vurdere annet bevis for agronom og gartner enn vitnemål etter endt utdanning.

UTVALG FOR BYGG, ELEKTRO OG INDUSTRI, ledet av Hege Schøyen Dillner, konserndirektør i Veidekke

Foreslår:

- At det utredes virkemidler for ordninger som kan gjøre inntak av lærlinger mindre konjunkturavhengige.
- At rammevilkårene for lærebedriftene må bli bedre enn i dag.
- Offentlige oppdrag, konsesjoner, godkjenninger med mer må brukes mer aktivt for å sikre lærebedriftene oppdrag.

- Myndighetene må skjerpe kampen mot sosial dumping og arbeidslivskriminalitet.
- Utvalget er bekymret for at svært få jenter velger bygg, elektro og industrifag.
- Prosjektet jenter i bil- og elektrofag må utvides til også å gjelde industri- og transportfagene.
- Bedrifter som tegner lærekontrakt med jenter i bygg-, elektro, – og industri- og transportfagene, får et ekstra tilskudd.
- Det utarbeides en nasjonal plan for å øke rekrutteringen av jenter til bygg, – elektro, – industri- og transportfagene.

IMMATERIELL KULTURARV OG VERNEVERDIGE FAG, ledet av Kirsti Kolle Grøndahl, styreleder i Norsk kulturarv og tidligere kirke- og undervisningsminister (Ap)

Foreslår:

- Staten overtar ansvaret for fagene.
- Det opprettes regionale håndverksentre.
- Praktiserende håndverkere kan veilede gjennom hele prosessen.
- Fag og teknikker som hører hjemme under andre yrkesfaglige utdanningsprogram enn design og håndverk, må kunne innlemmes i ordningen.
- Fagene døpes om til «små, tradisjonelle håndverksfag».
- Etablering av stipendordninger til lærlinger, studenter, lærere, sterke fagpersoner og tradisjonsbærere.
- Nasjonale prøvenemnder.

Foto: fotolia.com

– Trenger 57.000 nye helsefagarbeidere

OSLO Budskapet hans er egentlig bare ett:

At Norge trenger mange helsefagarbeidere. Mange.

TEKST OG BILDE **WENCHE SCHJØNBERG**

Jan Grund, professor i helseledelse ved Høgskolen i Oslo og Akershus anbefaler ikke alle å gjøre som ham.

– Et karriereløp går ikke bare via akademien. Alle bør ikke ta universitets- eller høyskolegrader. Karrière er ikke bare å bli master, sier han.

Grund ble selv født i 1946 og tilhører den store etterkrigs generasjonen.

Om 10–20 år vil den for alvor trenge omsorg fra helsevesenet.

– Vi trenger mange kalde hoder og varme hender. Ifølge prognoser fra Statistisk sentralbyrå trenger vi 57.000 nye helsefagarbeidere før 2035. Vi er nødt til å få det til, sier han til Yrke.

Professoren legger ikke skjul på at han, i arbeidet med å lede utvalget for

helse, oppvekst og velvære, nettopp vært opptatt av spørsmålet om hvordan man skal få flere fagfolk i helsevesenet.

– Jeg gikk inn i arbeidet og trodde at jeg kom til å konkludere med at hele helsefagarbeiderutdanningen med to år i skole og to år i lære, burde legges om i retning av en skolebasert utdanning som den gamle hjelpepleierutdanningen. Men så endte jeg med å foreslå å beholde utdanningen fordi Rogaland fylkeskommune og Bergen kommune får det til med dagens modell. I stedet for å vrake dagens modell, må det

opprettes utdanningstilbud tilpasset voksne, og det må jobbes mer systematisk med å stille læreplasser til disposisjon. Det må utvikles flere relevante fagskoletilbud slik at det er en klarere karrierevei for de som blir helsefagarbeider, sier han.

KNIPSER – Det finnes ikke noen «quick fix» for å få til dette. Det må ingen tro, sier Grund og knipser med hendene i foajeen på Det Norske Teatret i Oslo. Jan Grund som også har vært styreleder for Oslo Nye Teater i en årrekke, har selv valgt foajeen som møteplass, for «der er det så gode stoler».

– Du tilhører jo selv etterkrigsgenerasjonen. Er det ikke litt påtakelig at din generasjon akkurat nå er opptatt av å løse bemanningsutfordringen i helsevesenet?

– Jo, det kan du si, svarer en smilende Grund.

– Men husk, vi snakker om enorme utfordringer. 1946-kullet er det største fødselskullet vi noen gang har hatt, og vi blir eldre i en periode hvor oljeprisene faller, robåtene er på vei inn og vår nasjon står foran store utfordringer med blant annet integrering. Det kunne vi ikke se for noen år siden, sier han.

Ikke bare lever vi lenger, flere av fødselskullene etter krigen var dessuten store.

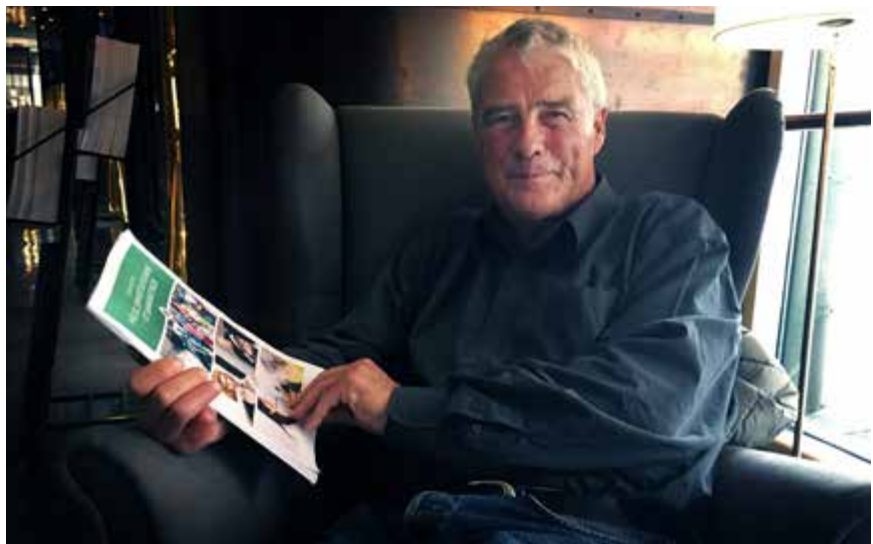
– Helsevesenet har ti år på seg. Ti år fra i dag. Da blir etterkrigskullet 80 år. Det vet vi er en kritisk alder. Da trenger mange pleie og omsorg, sier Jan Grund.

MENGDE Han vil møte utfordringen med kvantitet. Ikke bare kvalitet.

– Begge deler er viktig. Det er viktig å få en hensiktsmessig arbeidsdeling mellom helsevesenets mange profesjoner. Vi trenger fagarbeidere som jobber tett på senga, sier han:

– Dermed kan vi frigjøre sykepleiere til å ta seg av de oppgavene de er best på.

Grund mener det er gledelig at søkertallet til helsefagarbeider har gått

Jan Grund vil prioritere behovet for flere helsefagarbeidere.

opp de siste årene.

– Nå må vi bare passe på at trenden med økt rekruttering fortsetter og at helsearbeiderne blir i jobbene sine. Ungdommene må se yrkesutdanning som en karrierevei, og det må være mulig å gjøre en karriere. Da tenker jeg ikke på at for eksempel alle skal ta påbygg og bli mastere i sykepleiere. Alle kan ikke bli mastere. Det har vi ikke behov for, sier han.

Grund vil også arbeide for at voksne som allerede arbeider i helsevesenet, tilbys utdanning og at det gis flere muligheter til hvordan dette kan kombineres, det trengs et vekslingsløp mellom skole og praksis. I tillegg er rekruttering et område han mener det må arbeides enda mer systematisk med.

– For å få stolte fagarbeidere er det viktig at kommunene ansetter faglært arbeidskraft og ikke i så stor grad bruker ufaglærte. Bruken av deltid må også helt klart ned. Virksomheter må tilby fulltidsstillinger til nyutdannede fagarbeidere, sier han.

BESTEMME Professoren mener dessuten at utdanningsmyndighetene kanskje i større grad bør instruere hvilken utdanning ungdom skal ta.

– Det er et vanskelig spørsmål: Kan

vi gå inn og instruere de unge når det gjelder utdanning? Men vi må kunne si noe om hvor mange vi trenger i det og det yrket i fremtiden. Vi må kunne legge noen rammer og bli flinkere til å gi råd, mener han.

God veiledning er her av avgjørende betydning, mener utvalgslederen.

– Hadde jeg hatt barn i denne aldersgruppen nå, ville jeg spurt: Hva tiltrekker deg mest, og hva trenger samfunnet? 16–17 års alder er jo en nesten litt sinnsforvirret fase av livet. Og i denne fasen så skal vi velge karriere-løp? Vi trenger klare rollemodeller, både blant studenter og lærere. Staten bør innføre regler for lærerkompetanse som bidrar til at flere lærere har fagarbeiderbakgrunn, sier han.

Større karrièremuligheter innebærer også at flere helsefagarbeidere blir ledere.

– Her må vi gå opp grenseovergangene mellom profesjonene. Vi må erkjenne fagets selvstendighet, men også samarbeide på tvers av profesjonene, sier han og legger til:

– Unge begavede mennesker trenger å se et livsløp foran seg – klart mange vil skifte arbeid gjennom livsløpet, men likevel trenger de en karrierevei.

– Staten må overta ansvaret for de tradisjonelle håndverksfagene

DRAMMEN Norsk kulturarv er helt avhengig av de tradisjonelle håndverksfagene, mener tidligere undervisningsminister Kirsti Kolle Grøndahl.

Hun mener staten må overta ansvaret.

TEKST OG BILDE WENCHE SCHJØNBERG

Kolle Grøndahl mener de små og verneverdige håndverksfagene er så spesielle at de må særbehandles. Mange av fagene vil bli borte dersom ingenting gjøres, sier hun og forankrer behovet for særbehandling i Norges forpliktelser knyttet til UNESCOs immaterielle kulturarv-konvensjon.

– Etter Kunnskapsløftet, i årene 2007 til 2014, var det bare 190 som tok fagbrev blant de 42 fagene. Dette er altfor få, sier Kolle Grøndahl til Yrke:

– Takket være noen få ildsjeler holdes disse fagene fortsatt ved like.

Fortsetter vi med dagens system, står flere av de tradisjonelle håndverksfagene i fare for å dø ut.

Hun har ledet Yrkesfaglig utvalg for immateriell kulturarv og verneverdige fag som går inn for at antallet som tar fagbrev minst må doubles.

– *Hvordan i all verden skal dere få til det?*

– Ja, det kan høres ambisiøst ut, men det er ikke umulig. Utvalget foreslår tre viktige grep, sier Kolle Grøndahl som nå er styreleder i Norsk Kulturarv:

– Staten overtar både det faglige og økonomiske ansvaret for fagene.

– Landet deles opp i fire-fem regioner hvor det etableres små organisatoriske enheter i regionene som vi kaller tradisjonelle håndverkssentre med to til fire ansatte. Disse sentrene skal knyttes til virksomheter som allerede eksisterer, slik at det skapes synergier. Sentrene skal administrere og bistå alle som ønsker opplæring i tradisjons-håndverk i sin region.

– Fagene må gis større plass i barnehagene, i grunnskolen, bli en del av tilbudet på SFO og i den kulturelle skolesekken. I dette ligger også en stipendiatorordning som kan bidra til at tradisjonsbærere møter barn og unge og derigjennom er rollemodeller for fremtidige håndverkere.

STATEN Kolle Grøndahl mener forslagene kan gjennomføres raskt og at de ikke koster mye i antall kroner.

– Vi trenger rask fremdrift, hvis ikke dør kua, sier hun.

– *Men hva kan staten oppnå som ikke fylkeskommunene oppnår i dag?*

– Hovedutfordringen er at ansvaret i dag er fordelt på altfor mange hender, det vil si 19 fylkeskommuner. I tillegg gis det opplæring over kortere og lengre tid av studieforbund, bransjer, interesseorganisasjoner, private skoler, folkehøgskoler, fagskoler med flere. Ingen har en helhetlig oversikt over hvilke tilbud som gis. Fylkeskommunene dimensjonerer etter behov når de legger planer for sine tilbud. Og hvis fagene ikke er etterspurt, gis det heller ikke tilbud. Langsomt, men sikkert har de tradisjonelle håndverksfagene for-

Kirsti Kolle Grøndahl minner igjen om at Norge har et ansvar knyttet til UNESCO-konvensjonen om å bevare fagene som er en del av vår immaterielle kulturarv.

Foto: fotolia.com

svunnet som fagtilbud i videregående skoler, sier hun.

Utvalget ser for seg levende håndverksentre.

– Sentrene skal ikke drive undervisning, men de skal administrere, koordinere, få til samarbeid. De skal pleie klyngene som er i sin region. Og de skal ha en oversikt over hvor det fins tilbud, så sentrene må samarbeide med hverandre. Kommer det for eksempel fra Kirkenes som vil ta fagbrev som gjørtler og det tilbudet ikke finnes i Nord-Norge, ja da skal de henvise ham til der det fins, eksemplifiserer Kalle Grøndahl.

Utvalget foreslår også at det opprettes et koordineringsledd i Utdanningsdirektoratet for sentrene.

– Heller ikke dette leddet skal være stort, kanskje fire-fem personer. Kontoret skal bestemme hvor de regionale sentrene skal ligge, samt sørge for virkemidlene til sentrene. De regionale

sentrene skal kunne organisere seg ganske fritt, bare de gjør jobben. Styringen av de regionale sentrene kan skje gjennom årlige tildelingsbrev, sier hun.

Kalle Grøndahl understreker at de som ansettes på sentrene skal være tilretteleggere og nettverksbyggere, de skal verken undervise eller forske.

– Dette blir hard, men morsom jobbing for å få flere til å ta utdanning i tradisjonelle håndverksfag, sier hun.

– *Et slags utvidet opplæringskontor?*

– Ja, akkurat. «Kulturringen» i Akershus kan være en god modell, men vi foreslår at regionssentrene skal ha enda flere oppgaver.

TRADISJONELLE Kalle Grøndahl vil også gi fagene navnet tradisjonelle håndverksfag.

– Små, verneverdige fag har neppe tilstrekkelig tiltrekningskraft på ungdommene, sier hun. Dessuten brukes begrepet tradisjonelle håndverksfag i

UNESCO-konvensjonene.

Når det er sagt, ser styrelederen i Norsk Kulturarv absolutt ikke bare for seg ungdommer i utdanningene.

– Dette er fag som i stor grad tiltrekker seg voksne som allerede har et fagbrev. Statistikken forteller at to-tredeler av dem som tar fagbrev i et tradisjonshåndverk, er eldre enn 25 år. Derfor må utdanningen være fleksibel. Jeg ser for meg at utdanningen ofte starter rett i lærebedrift, med god støtte av det regionale senteret og med gode tilskuddsordninger, sier hun.

For å få flere unge til å velge de tradisjonelle fagene, mener utvalget at fagene må bli basisfag.

– Håndverksfagene er jo ikke basisfag i grunnskolen. Vi registrerer at skolekjøkken, håndarbeidssaler og sløydssaler blir lagt ned eller ikke bygget, og at verktøyene mangler. Utstyret er forskjellig, kunst og håndverk dreier seg ofte om at elevene sitter og limer og klipper et eller annet. Vi er nødt til å stimulere barn. Og lærerne må ha interesse for dette, sier hun.

– 16-åringen vet ikke hva tradisjonelle håndverksfag er. De er vant til datamaskinen. Og altfor ofte hører vi om noen som har hatt lyst til å begynne med håndverk, som får råd som: «Det må du ikke finne på, – da får du ikke noe jobb eller – det blir aldri noen økonomi i det.». Så lenge lærerkorpset og rådgiverne ikke vet bedre enn det, blir det i hvert fall ikke noen ordening på dette. Vi må utdanne lærere og rådgivere i og om fagene og inspirere tradisjonsbærerne til å formidle sin kunnskap, sier Kirsti Kalle Grøndahl.

Utdanningsforbundet vil påvirke om yrkesfag

OSLO Yrkesfagenes framtid er en viktig sak for Utdanningsforbundet, presiserer nestleder Terje Skyvulstad.

TEKST OG BILDER WENCHE SCHJØNBERG

– Vi skal bruke den tiden vi trenger og sette oss godt inn i alt som nå foreslås, og så vil sentralstyret komme med anbefalinger på vegne av Utdanningsforbundet, sier Skyvulstad til Yrke.

–Det er en veldig alvorlig diskusjon

vi skal inn i, for eksempel gjelder den at fag og tilbud kan bli lagt ned. Det er viktig at vi er godt forberedt og tar oss god tid, sier Terje Skyvulstad.

Nestlederen vil ikke foregripe sentralstyrets anbefalinger, men sier at han

mener det ligger mye godt i forslagene fra utvalgene.

– For eksempel har jeg merket meg at utvalget som har sett på bygg- og elektro også vil utvide prosjektet «Jenter i bil og elektro» til industri- og transportfag. Det er noe vi selvfølgelig støtter helhjertet. Utvalget som har sett på fagene, helse, oppvekst og velvære, konkluderer med at det trengs en storrekruttering av fagarbeidere. Da må vi nødvendigvis være opptatt av blant annet frafall for å få opp gjennomføringsprosenten. Det tenker jeg er svært viktig, sier Skyvulstad.

Nestlederen setter også veldig pris på forslaget fra utvalget som har sett på de små og verneverdige fagene om at staten må overtar det direkte ansvaret for fagene.

– Det synes jeg er veldig bra. Her snakker vi om norsk kultur, og det er en bekymring for at disse fagene rett og slett kan bli borte hvis ikke staten tar det øverste ansvaret. Da må noe gjøres. De foreslår også å styrke håndverksfag

når det gjelder praktiske ferdigheter på alle nivåer i opplæringen, det gjelder både å støtte opp med stipendordninger for lærerstudenter og lærere, så det synes jeg er veldig bra, sier han.

HØRINGSRUNDE Forbundet vil gi sine anbefalinger til Utdanningsdirektoratet før 30. september som er fristen direktoratet har for å sende saken over til Kunnskapsdepartementet.

– Nå har vi fem rapporter fra utvalgene som har sett på yrkesfagenes fremtid. I tillegg har vi anbefalingene fra de ni faglige rådene. Totalt gir dette et godt bilde av situasjonen vi er i, sier Skyvulstad som lover en grundig behandling av saken om yrkesfagene i forbundet.

Han viser til at utvalgene har gitt klare anbefalinger som det går an å forholde seg til.

– Vår jobb nå er å sette dette i en stør-

re sammenheng, blant annet med dagens arbeidsmarked og med for eksempel muligheten til å ta videreutdanning på teknisk fagskole eller høyere utdanning. Alt dette må vi prøve å koble på framtidens politikk for yrkesfagutdanning. Og samtidig vet vi at det allerede er gjort en del endringer som gjelder fagplaner, eksamener og fagsammensetninger. Derfor er det om å gjøre å bruke god tid så vi skrur sammen noe som til sammen blir veldig godt, sier nestlederen.

BRUKE TID Han mener det er svært viktig at saken er godt forberedt fra sekretariatet, før den når sentralstyret, og dette arbeidet er allerede i gang.

– *Gjør dette at det nå er hele 14 rapporter på bordet saken ekstra kompleks og vanskelig?*

– Materialet er omfattende. Men utvalgene har gitt konkrete råd og an-

befalinger, og det er med på å gjøre vår jobb enklere. Noen av rådene går det an å støtte, andre vil vi ikke anbefale, sier Skyvulstad som tror prosessen blir omfattende.

– Høringsinstansene vil jo jobbe hver for seg, og tenke hver for seg, det vil komme innspill underveis, det er mange som mener mye her og til slutt skal det helst eltes sammen til en god yrkesfaglig utdanning, sier han om prosessen.

– *Opplever dere at medlemmene er opptatt av yrkesfagene?*

– Ja, det er de selvfølgelig. Og det er viktig at de nå kommer med innspill til prosessen vi skal inn i, og blir med på diskusjonen. Vi har også folk i fagråd som representerer oss og som mener mye, og det er bra, sier nestlederen i Utdanningsforbundet.

– GI Plass TIL VOKSNE

SKEDSMO Marianne Monsrud i Utdanningsforbundet har ledet Faglig råd design og håndverk (FRDH). Hun mener det må bli plass til flere voksne i utdanningen.

– Vi er opptatt av at unge voksne og voksne skal få rett til å utdanne seg innenfor videregående opplæring. I dag har elevene fra yrkesfagene rett til generell studiekompetanse etter Vg2 og/eller etter endt fag- og svenneprøve til utgangen av året de fyller 24 år. Vi ønsker at elever som har tatt studiespesialisering eller lignende og skal få mulighet til å ta yrkesfag, sier hun til Yrke.

– Da vil de kunne få yrkeskompetanse, og vi øker andel søkere til yrkesfaglig studieprogram, sier hun.

Monsrud mener design og håndverk har fungert dårlig i mange år.

– Både for bedriftene som skal ta inn lærlingene, og for elever og lærere, fordi undervisningen på Vg1 design og håndverk har vært for generell og lite rettet mot fagene. Det er forståelig når man skal undervise mot 52 ulike fag.

Skolene mangler maskiner og utstyr, og lærerne har ikke kompetanse som dekker alle fagene. Bedriftene har etterlyst mer kompetanse fra lærlingene, dette gjelder de aller fleste fagene innen programområdet, sier hun.

Faglig råd for design og håndverk mener det er viktig å dele programområdet opp i fem ulike utdanningsprogram.

– Slik får elevene mer opplæring mot sitt fag fra første år. I dag har mange ungdommer aldri tatt i et verktøy og må læres opp fra basis på Vg2. Dette ønsker ikke vi. FRDH er opptatt av å ta vare på den immaterielle kulturarven og videreformidle god håndverkskunnskap til yngre generasjoner. Derfor ønsker vi god håndverksutdanning i videregående skole, sier hun.

Utvalget foreslår å dele Vg1 i design og håndverk inn i:

1. Frisør- og blomsterfag
2. Interiør, utstilling og mediefag
3. Metall- og glassfag
4. Søm og tekstilhåndverksfag
5. Snekker- og trehåndverksfag

Førstelektor:

– Yrkesfag bør også bli påbygg

KJELLER Det bør bli mulig å bygge på med et fagbrev etter studiespesialisering, mener førstelektor Halvor Spetalen. Han tror fagbrev etter studiespesialisering kan være veien for å få flere fagarbeidere i Norge.

TEKST OG BILDE WENCHE SCHJØNBERG

– Har du tatt studiespesialisering, så får du ikke ta yrkesfag. Men har du tatt yrkesfag, ja, da kan du ta påbygg i studiespesialisering etterpå og gå inn i høgskolesystemet, for det dreier seg jo om teori, og det regnes jo som bra, sier Spetalen lettere oppgitt til Yrke.

Han mener at måten utdanningssystemet er lagt opp på gir et sterkt signal om hvordan vi som samfunn verdsetter teori og praksis.

– Slike småting som at det ikke er mulig å ta påbygg i yrkesfag etter studiespesialisering, signaliserer hva vi regner som opp eller ned. Jeg mener det burde være like naturlig å ha mulighet til å bygge på med et fagbrev som det er å ha muligheten til å bygge på med studiespesialisering, sier han.

OMVENDT YRKESKARRIÈRE Førstelektoren ved Høgskolen i Oslo og Akershus, som til daglig blant annet underviser kommende restaurant- og matfaglærere, gikk selv den motsatte veien av hva som er mest vanlig, da han i sin tid ble faglært servitør.

– Jeg gikk først gymnaset, som det het den gangen, og tok deretter yrkeskolen og ble servitør, sier han og understreker at han er sikker på at samme framgangsmåte er aktuell for flere av ungdommene som i dag er i startgropa til en yrkeskarriere.

Halvor Spetalen

– Flere vet ikke hva de vil bli når de velger videregående utdanning siste året på ungdomsskolen. Mange blir også preget av rådene de får fra foreldre og omgivelser. Vi vet at det er vanlig at yrkesfag snakkes ned. Vi vet at mange foreldre ikke anbefaler yrkesfag, sier han.

– Så du mener at det bør institusjonaliseres at en studievei er påbygg i yrkesfag etter studiespesialisering?

– Ja, og ved å ta påbygg mener jeg det må være mulig å slippe fellesfagene. Det åpner for at elevene kan kombinere yrkesopplæring i skole og læretid i bedrift. Da kan kanskje fagbrevet tas over to år, sier Spetalen.

OVERBOOKE Spetalen mener sågar at det på yrkesfag bør være mulig å overbooke klasser for å få plass til elever som vil ta et fagbrev etter studiespesialisering. – Vi vet at det er et stort frafall. Sånn sett er det ingen risiko å la flere begynne ved skolestart hvis det er et ønske om det. Det ville ikke koste noe mer. Jeg ser ingen negative konsekvenser ved å prøve ut dette som en ordning, sier Spetalen som viser til det store behovet Norge har for flere fagarbeidere.

Førstelektoren bruker gjerne enhver anledning til å framsnakke yrkesfag. Nylig deltok han blant annet i en podkast laget av Høgskolen i Oslo og Akershus som nettopp dreide seg om synet på yrkesfag.

– Det som er så leit med yrkesfag er at fagene ofte nevnes i samme åndedrett som begrep som frafall, skoleleie elever og lite skoleflinke og teorisvake elever som i stedet må velge praktiske fag. Men det vi glemmer, er at for å drive en god praksis, så må det ligge en god teori i bunn. Faktisk ligger det et helt tonn med kunnskap i bunn for å bli en god praktiker, sier han og kommer med et eksempel:

TEORISTERKE FAGARBEIDERE – Ta for eksempel servitøren som blir spurt om et godt vinvalg. En god servitør kommer raskt opp med et godt forslag som passer til retten som serveres. Men bak det forslaget, ligger det mye kunnskap om mat, vin og om druer og om årganger og om syre og om smak. Det kan virke enkelt, men det ligger mye kunnskap til grunn, sier Spetalen som minner om hva den svenske filosofen Bengt Molander har sagt.

– Kunnskap vises i handling, har Molander sagt. Det synes jeg er ganske godt sagt, sier høyskolelektoren.

Følg fagbladet **YRKE** på Facebook

Nyheter om yrkesopplæring, aktuelle og utdypende intervjuer, reportasjer og artikler fra bedrifter, skole og andre opplæringsinstitusjoner.

Følg oss her; facebook.com/yrke

lærlingen Sigrid Synnøve Øberg

Havenstrøm Fotografene AS i Halden tilbyr nyfødt- og babyfotografering, foto av barn, konfirmasjoner, portrett, familie- og slektsfotografering, bryllupsfotografering og reklame- og bedriftsoppdrag. Alt dette må fotolærning Sigrid Synnøve Øberg (19) igjennom i løpet av læretiden.

Sigrid maler med lys

HALDEN Allerede som 12-åring skjønte Sigrid Synnøve Øberg (19) at hun ville bli fotograf. Hun syntes det var spennende å formidle det hun så med kamera. I dag er hun fotolærning i Halden, langt unna hjemstedet Brønnøysund.

TEKST OG BILDER **TERJE HANSTEEN**

– Jeg hadde egentlig ikke noen planer om å bli fotograf, men jeg begynte tidlig å ta bilder og fikk mye ros for det jeg gjorde. Dermed begynte jeg på medier og kommunikasjon ved Brønnøysund videregående skole, men jeg følte at det ikke var så mye fotokompetanse der, derfor dro jeg som utvekslingselev til York det andre året. Der fikk jeg

også mye mer foto. Deretter tok jeg et påbyggingsår i Brønnøysund, før jeg startet hos Havenstrøm Fotografene i august i fjor, forteller Sigrid som har funnet seg godt til rette i lærlingbedriften i Halden.

Det er Opplæringskontoret for Fotostudier (OFS) i Oslo som har hovedansvaret for lærlingløpet hun er i gang med.

VIKTIG MED GOD KJEMI Med slektninger i Fredrikstad var det nærliggende å prøve å finne en lærlingbedrift i Østfold. Etter mye googling og etter å ha opplevd at få fotografer tok inn lærlinger, fikk hun napp i Halden hos Havenstrøm Fotografene AS, en ganske ny bedrift med to ansatte. Fotograf Vibeke Havenstrøm tror at det kan være

lettere å få lærlingplass som fotolærling enn i andre yrker, selv om man også må være ganske pågående hvis man ønsker å bli fotograf, sier hun og forklarer hvorfor de tok inn Sigrid:

– Vi har lenge snakket om å ta inn en lærling fordi vi ønsker å ta faget videre. Vi tenker både idealistisk og rekruttering, og har et ønske om å ansette flere hos oss. Det er jo også veldig vanlig at lærlingene får jobb i lærlingbedriften. For oss er det også viktig at vi kommer overens. Er ikke kjemien på plass, så kan jeg ikke lære Sigrid noe. Og når hun skulle flytte hundre mil, så måtte ting klaffe. Derfor hadde hun en prøveweke her først.

ØDELEGGER FOR BRANSJEN Fotografyrket er ikke en beskyttet tittel som andre yrker, derfor kan hvem som helst kalle seg fotograf. I dag jobbes det veldig mye svart i fotobransjen og dette ødelegger for bransjen, sier Vibeke Havenstrøm som sitter sentralt i Norges Fotografforbund, og som selv var godt voksen før hun utdannet seg til fotograf.

– Hvis man ikke er utdannet fotograf, har man heller ingen yrkesstolthet. Jeg håper at Ingrid blir bevisst sin egen profesjonalitet, sier en engasjert læremester.

– *Hvilke krav stilles til den som skal bli fotograf?*

– At man har et ønske om å lære. Sigrid skal klare å åpne et studio dagen etter at hun er ferdig her. Som lærling må du lære alt du trenger for å drive for deg selv, det vil si salg, HMS, økonomi, kundebehandling, drift, fotografere, redigere, printe, etterbehandle, ramme inn og fargestyring. Vi følger en plan som OFS utarbeider. Det er en lang prosess fra bildet blir tatt til det er ferdig. Hvor gjør bildet seg best? Skal det være

Å ta bildene er bare en liten del av jobben som en fotograf gjør. Det er mye annet som må læres, blant annet etterbehandling av bildene.

på kanvas eller papir, og hva slags papir da? Alt dette må Sigrid lære, for å kunne gi råd til kundene. Å ta et bilde i studio er bare 20 prosent av jobben vi gjør.

SKAPE TILLIT – *Hva vil du si er det mest krevende du har vært med på?*

– Det er jo veldig personlig å ta bilder, og jeg føler det er utfordrende med masse kunder, sammenlignet med å ta bilder av venner og familie. Alt blir veldig synlig. Det er viktig å gi råd til kunden, for vi kan mer enn dem. Mye av jobben handler om å få kunden til å senke skuldrene, slappe av. Jeg opplever at man som fotograf må gi av hele seg selv, for at kundene skal få tillit til deg. Jobben er å få alle til å se pene ut, få fram særpreget hos hver enkelt, sier Sigrid og legger til at stort sett er fotoyrket slik hun hadde forestilt seg det.

– Jeg har absolutt lært en del siden jeg kom hit. Det er mange småting som jeg ikke hadde tenkt på før. Hvor skal føttene stå? For eksempel.

– *Hva slags fotograf ønsker du å bli?*

– Jeg har alltid likt å ta portretter, så

derfor ønsker jeg å bli portrettfotograf. Og akkurat det lærer jeg i studioet her. Svenneprøven blir da også tilrettelagt til det jeg har lært her, men på prøven må jeg også vise at jeg behersker interiør, eksteriør, produkter, repro og annet, sier Sigrid Synnøve Øberg som senere vurderer å ta en bachelorgrad i foto i England.

LITE GLAMORØST Mens fotoyrket tidligere var et helt mannsdominert fag, er det i dag flest kvinner som jobber som fotografer. Vibeke mener at fotoyrket har forandret seg fra å være et teknisk fag, til å bli et følelsesfag.

– Spør du en mann om hva som er det viktigste ved fotografering, så svarer han det fototekniske. Men det aller viktigste er lyssetting, det handler om å se detaljer og lære anatomi. Å fotografere betyr rett og slett å male med lys. Det er også en utbredt oppfatning at fotoyrket er et glamorøst yrke, men slik er ikke virkeligheten. Kanskje er yrket glamorøst for toppen 5 prosent av fotografene, avslutter Vibeke Havenstrøm.

Rør og ære på spill på Sortland

SORTLAND Det er høytid på Sortland.

Nordnorsk mester i rørleggerfaget skal kåres.

TEKST OG BILDER **WENCHE SCHJØNBERG**

Mens lærlingene legger rør, fyller verkstedet av rørleggere, lærere, yrkesfagelever, bransjefolk, politikere, journalister og selvsagt NNM-dommerne.

Oppgaven er å montere en servant med rørføringer. Lærlingene skal også lage en tegning og en beskrivelse over hvordan de vil løse oppgaven. Og etterpå skal de vurdere hva som gikk bra, og hva som ikke gikk så bra. Det er helheten som teller for dommerne, anført av lærer Jostein Utstrand, avdelingsleder på byggfag på Sortland videregående.

Klokka er 8. Forberedelsene har for lengst startet for lærlingene. Den som vinner vil få lov til å avlegge svennepróven sin på NM i Bergen til høsten. Tanken på å bli ferdig rørlegger et halvt år før resten av lærlingene, er forlokkende. Og hovedtrofeet henger som en usynlig gulrot i lufta: Den som vinner NNM har en mulighet til å vinne i Bergen og stikke av med NM-tittelen som beste rørlegger.

– Lykke til, sier Merete Larsen, daglig leder i ORIN, opplæringskontoret for rørleggerfaget i nord. ORIN vet å ta vare på lærlingene. Kvelden før har de sammen med Rørentreprenørene i Norge gitt en middag til deltakerne. NNM er viktig for å heve rørfagets sta-

tus og for å rekruttere flere rørleggere.

– Dyktige rørleggere trengs det flere av, sier Merete Larsen til Yrke.

– Vi gjør det vi kan for å satse på at flere ungdommer velger å ta svennebrev i faget, sier Ingebjørg Martinsen, kurs- og kompetansekonsulent i Rørentreprenørene.

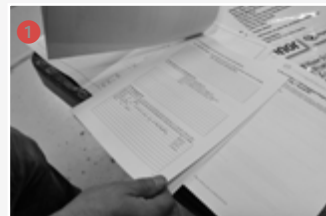
Lærlingene kommer fra både Troms og Nordland (Finnmark er ikke representert i år) og jobber målbevisst med oppgaven. Først er det forberedelsene, så gyver de løs på å finne riktig materialer og verktøy, deretter gjelder det å sette opp servanten og legge opp rørene, og gjøre det så pent og praktisk som mulig.

Klokka er 12 og lærlingene må ta en pause, mens fylkesråden Hild-Marit Olsen taler til deltakerne.

– Rørleggerbransjen i Nord-Norge kan vise til svært gode resultater, sier hun og skryter av høy gjennomføringsprosent på rørleggerfaget på byggfag:

– Nordland er et yrkesfagfylke og et byggfagfylke. Med en byggebransje i vekst kommer vi til å se et økende behov for kyndige fagfolk, lover Olsen.

Lærlingene er tydelig ivrige på å komme i gang igjen. De rekker å gjøre noen nye beregninger og kommer et hakk videre.

1 PRØVEN: Er å legge opp en servant med rørføringer og bygger på læreplan i rørleggerfaget Vg3.

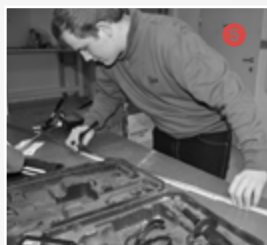
2 TILSKUERE: Lærlingene må arbeide omgitt av tilskuere som kommer og går og ser på arbeidet de gjør. Her er Henrik Mellem Arntzen, lærling hos Comfort i Svolvær i gang.

3 FORBEREDELSE: Det er mye som skal forberedes før servanten og rørene er på plass, også for Wojciech Nowakowski som er lærling hos Caverion i Bodø.

4 NYE BEREGNINGER: Etter talen er det tid til noen nye beregninger og litt mer arbeid. Pål Bjørnar Persson Edvardsen, lærling hos rørlegger Nilsson i Mo i midten av bildet. Det er hektisk i verkstedet på Sortland.

5 MÅLER: Rørleggerkunsten består blant annet av å gjøre riktige beregninger, her er det Johan K. Nilsen, lærling hos Nilsson i Bodø, som får bryne seg.

6 KONSENTRERT: Det nærmer seg innsjutt og Glenn-Jøran Leirvang arbeider konsentrert.

7 LATTER: Det er god stemning i verkstedet på Sortland videregående skole under NNM i rørleggerfaget. Dommer og faglærer Jostein Utstrand ler godt av noe Ingebjørg Martinsen, kurs- og kompetansekonsulent i Rørentreprenørene Norge sier.

Klokka er 13 og ORIN-leder Larsen og NNM-dommer Jostein Utstrand beordrer spisepause.

Det er småprat rundt bordet. Ingen av deltakerne tør ennå utpeke seg selv til vinner, det prates om at det virker som at alle ligger nokså jevnt.

30 minutter senere er deltakerne nede i verkstedet igjen. Det nærmer seg sluttspurt, og flere funderer på om de skal gå for å ta sjansen på å vri til røret i flere vinkler for å få et helt rør uten loddinger, eller om de skal lodde sammen to eller flere rør for å nå servanten. Joakim Lindquist Bjørnsund, lærling hos rørlegger Åge Nilsen i Tromsø, tar sjansen. Der samtlige øvrige NNM-deltakerne kutter rør og lodder, finner han seg et rør som han greier å kutte i akkurat riktig lengde før han fører det i helt riktige vinkler frem til servanten.

Klokka er 16.30 og deltakerne sendes tilbake til spiserommet så Jostein Utstrand som også er avdelingsleder for byggfag på Sortland videregående skole, sammen med dommerkollega Per Ivar Karlsen, formann hos rørlegger Nilsson på Sortland, får vurdert resultatene.

Noen ganske lange minutter senere, er deltakerne på plass i verkstedet, og det er en spent stemning i lokalet.

Klokka er 17.15 og det viser seg at Joakim gjorde et klokt valg da han valgte å bøye røret fram til servanten, framfor å kutte og lodde.

Sortland-gutten går helt til topps på hjemmebane.

– Pent arbeid, sier NNM-dommer Jostein som også legger vekt på at Joakim har planlagt godt og evaluert eget arbeid grundig:

– Det er viktige egenskaper for en rørlegger.

Nå venter NM i Bergen i oktober på 18-åringen som vil prøve å bruke noe av læretiden i Tromsø til forberedelser. Han ser frem til å få gå opp til svenneprøven som rørlegger et halvt år før tiden, og til en fremtid som rørlegger hvor han absolutt ser karrièremuligheter.

– Kanskje tar jeg ingeniørexamen etter at jeg er ferdig rørlegger og har jobbet et par år, sier en glad og fornøyd nordnorsk mester i rørlegger til Yrke.

8 INNSPURT: Det nærmer seg tidspunktet da arbeidet må være ferdig. Karl-Petter Grønli, lærling hos Haaland VVS i Mo i Rana, Wojciech Nowakowski og Johan K. Nilsen.

9 VINNEREN: Joakim Lindquist Bjørnsund utpekes til vinner, og spenningen utløses. Ordfører Tove-Mette Bjørkmo i Sortland er ekstra glad fordi seieren går til en av kommunens egne gutter. Joakim er fra Sortland og har vært elev ved Sortland videregående skole.

10 MESTERVERKET: Og her er til slutt Joakim ved mesterverket han vant NNM-tittelen for.

Takket være Erasmus+ penger har bygging av passivhus blitt et aktivt samarbeid mellom Re videregående skole i Vestfold og tyske Theodor-Frey-Schule i Eberbach i Sør-Tyskland. Her er noen av elevene og lærerne som er med på prosjektet. Fra venstre: Thorsten Blitz, Benjamin Fischer, Michael Krepz, Luanna Schilling, Damla Bozdemir, Ingvild Haga Sondbø, Hanne Fagernes, Wilhelm Selander Ohrt, Valerie Sieber-Schmitt (stedfortredende rektor på den tyske skolen), Silje Marie Dolve Bye, Kåre Henry Simonsen (studierektor bygg- og anleggsgag Re), Rainer Piribauer (lærer Re), Saga Glad Bratvold og Helle Låhne Smedsrud.

Aktivt om passivhus

RE/EBERBACH Huset skal bli såkalt passivt. Men samarbeidet er absolutt aktivt.

Ikke bare er det lagarbeid mellom tyske og norske tømrerelever på Re.

Elevene arbeider også side om side med tyske og norske elever fra studiespesialisering.

TEKST OG BILDER **WENCHE SCHJØNBERG**

«Keep cool, stay warm» som prosjektet faktisk heter, er et aktivt samarbeid over landegrensene mellom Re videregående i Vestfold og Theodor-Frey-Schule i tyske Eberbach, som ligger vel tre mil øst for Heidelberg.

– Det er et strategisk partnerskap som vi er veldig stolte av, og som vi synes vi får veldig mye ut av, sier Kåre Henry Simonsen, studierektor for bygg- og anleggsgag på Re videregående skole til Yrke.

Målet er at elevene fra Vg1 på Re sammen med de tyske elevene skal bygge et passivhus med alt det innebærer av beregninger av isolasjon og praktisk

ferdigstilling. Elevene fra studiespesialisering ser også på ulike energikilder og på holdninger i de to landene til å ta vare på miljø og klima og eventuell vilje til å betale noe mer for alternativ energi.

Men målet er også så mye mer. Det er samarbeid mellom tyske og norske elever. Det er samarbeid mellom elever fra studiespesialisering og yrkesfag. Det er å forstå hverandre på tross av kulturforskjeller over landegrensener. Og det er å forstå hverandre på tross av kulturforskjeller over faggrensener.

SLØSER For elevene ligger det prestisje i å få være med.

– Prosjektet er spennende i seg selv, det er for eksempel interessant å lære mer om miljøvennlige bygg ved for eksempel å regne på u-verdiene på veggene i et hus for å se hvor mye materialene isolerer. Det er også spennende å samarbeide med tømrerelevne og se hvilke praktiske løsninger de velger, sier tyske Benjamin Fischer (20) til Yrke.

Han er elev på studiespesialisering i Tyskland og er veldig glad for at han kom med på prosjektet.

Også norske Helle Låhne Smedsrud og Wilhelm Selander Ohrt, begge 16, og begge elever på Vg1 studiespesialisering

De tyske elevene og lærerne er staselig antrukket i tysk tradisjonell tømreruniform, lik den de bruker på dannelsesreisen som håndverkere. Fra venstre: Jens Ferber (faglærer byggfag), Björn Krebs (faglærer byggfag), Daniel Schäbs, Lukas Reineke, Christoph Galle, Stefan Würzberger, Marcel Kaiser og Lukas Kailweit.

ring med toppidrett på Re, søkte da de fikk høre om muligheten til å bli med.

– Det er interessant å se på byggeprosesser og byggeskikk i Norge og i Tyskland. Mye er likt, men mye er også veldig forskjellig, for eksempel bygger de mer i mur i Tyskland og mye mindre i tre enn vi gjør i Norge. Vi har lært mye om blant annet tyske krav til energieffektivitet. Vi har lagt merke til at vi i Norge sløser mye mer med vårt energiforbruk. I Tyskland bodde vi på skolens internat, og vi fikk daglig beskjed om å skru av lysene. Slikt er vi ikke alltid så flinke til i Norge, sier Helle og Wilhelm.

SØKERPROSESS De 11 elevene fra Re og de 11 elevene fra Tyskland har gått gjennom en søkeprosess med intervjuer for å bli med på prosjektet.

Allerede i fjor høst besøkte elevene fra Re og tre av skolens lærere, skolen i Tyskland. Nå i april var elevene fra Tyskland på gjensitt i Norge, sammen med fire tyske lærere.

Da startet arbeidet med å bygge hu-

set som etter planen skal være ferdig oppført våren 2017.

– Prosjektet har gjort at vi har fått mer kontakt med flere av elevene på byggfag. Det er interessant å se hvordan vi utfyller hverandre. Vi regner for eksempel på u-verdier, de ser praktiske løsninger for å bygge huset som vi ikke har sett, sier Wilhelm Selander Orht.

– Vi kan for eksempel tenke at den og den løsningen i huset vil fungere. Så kommer tømrelevene inn med sin kunnskap og svarer på om det faktisk fungerer når de begynner å bygge veggene, utfyller Helle Låhne Smedsrud.

ERASMUS+ Det er takket være Erasmus+-midler at prosjektet i det hele tatt er satt i gang.

– Vårt mål er at elevene i Norge og i Tyskland skal samarbeide om noe så viktig for fremtiden som å bygge energieffektive boliger. I prosjektet har vi sett på tradisjonelle trehuskonstruksjoner i Norge og i Tysland, og på utviklingen i de to landene for å få ned energiforbruket, sier Kåre Henry Simonsen.

Men det var tyske Rainer Piribauer, lærer på bygg- og anleggsgfag på Re, som fikk ideen til samarbeidet med akkurat Eberbach.

– Jeg har selv vært elev der, og jeg tenkte; hvorfor ikke samarbeide med skolen som er veldig lik vår skole. Som vår har den både yrkesfag og studiespesialisering. Som vår ligger den litt i utkanten og må kjempe litt for å få oppmerksomhet når kommende elever søker skoleplass, sier han.

Piribauer mener samarbeidet rommer så mye mer enn bare det å bygge et hus.

– Det er trening i tysk – og engelsk-kunnskaper for både elever og lærere. Det er å se hverandre på tross av kulturforskjeller, hvordan tyske elever sjelden eller aldri er på fornavn med lærerne, noe norske elever tar som en selvfølge. Det er å få til samarbeid mellom praktikere og teoretikere, få opp interessen for yrkesfag, statusen i tømrefaget, sier Rainer Piribauer som selv er tømmer og lærerutdannet.

Tyske Daniel Schäbs og Lukas Reineke og norske Steinar Langeland i samarbeid om bygging av passivhus.

Norske Mathias Hvidsteen (16) og Magnus Thorsen (17) i gang med byggingen av passivhuset. Begge er glade for at de kom med på det norsk-tyske samarbeidsprosjektet.

KUNNE BRUKT MER TID – Men det er ikke satt av mer enn fire uker over fire år til gjensidige besøk i Norge og i Tyskland. Er ikke én uke hvert skoleår litt lite tid til å nå målene om både respekt for hverandre og kunnskap om hverandre over respektive lande- og faggrenser?

– Jo, én uke er absolutt for lite, svarer både Kåre Henry Simonsen og Rainer Piribauer:

– Men så bruker vi også en god del tid på forberedelser og etterarbeid. Ideelt sett skulle vi selvsagt hatt mye mer tid til prosjektet.

Simonsen sier at et samarbeid som dette, mellom yrkesfag og studiespesialisering, egentlig er noe skolen burde holdt på med hele tiden.

– Det dreier seg om å senke skuldrene litt. Ikke å være i forsvar hele tiden, men å høre bedre etter – både om hva de andre har å lære oss og hva vi har å lære dem, sier studierektoren på bygg- og anleggsgfag.

I samarbeidet deltar også det lokale næringslivet. I Norge samarbeider skolene med snekker- og tømmerverkstedet Timber i Stokke i Vestfold, der huset bygges den uka tyskerne er på besøk.

Tyske Sascha Böhmer rammemaker hos Timber, har prosjektert passivhuset. Mens arkitekt Espen Vatn har tegnet huset.

RAMMEMAKERE – Det er verdifullt for oss å samarbeide med skolene i distriktet. Vi må tenke rekruttering til både tømmer- og snekkerfaget, sier Ole Andreas Thorsen som er snekkermester og tømmervervenn og fungerende daglig leder hos Timber. Han berømmer at Re videregående har engasjerte og kompetente faglærere og en god skoleledelse.

– Det har å gjøre med fagets status rett og slett, at vi får til dette samarbeidet, sier Thorsen til Yrke.

Timber har spesialisert seg på prosjektering, produksjon og montering av tømmerrammer, men tilbyr ikke læreplaner for rammemakere.

– Først må elevene fra byggfag bli enten tømmerere eller møbelsnekkere og arbeide som det i noen år. Så kan de eventuelt lære kunsten å bli rammemakere, sier Thorsen.

De tyske tømmerlærerne, Björn Krebs og Jens Ferber, og tømmerrelevene har på seg tradisjonelle tømmerklær

mens de arbeider sammen med de norske elevene og lærerne ute i sollyset i Stokke.

– Det er fantastisk deilig å være her, sier Daniel Schäbs (19) som er tømmerrelev fra Tyskland.

– Det som slår meg mest, er hvor utrolig mye plass det er mellom husene i Norge, hvor rolig det er og hvor naturlig det er å bygge i tre. Det er en følelse av frihet her som jeg ikke er vant til, sier han.

Også Daniel setter pris på samarbeidet med de norske tømmerrelevene og på samarbeidet med elevene som har valgt studiespesialisering både i Norge og i Tyskland.

– Jeg tror noe av den avstanden vi kan merke mellom praktiske fag og mer teoretiske fag blir borte når vi lærer hverandre bedre å kjenne, sier han.

18 år gamle Lukas Reineke går også på byggfag i Eberbach og skyter inn:

– Jeg tror at noe av den arrogansen vi ser mot praktiske fag er størst blant dem som har valgt teoretiske fag og ikke riktig får det til. Det er nok mange som burde valgt mye mer praktisk, sier han.

Forbundskommentaren

AV **STEFFEN HANDAL**

Leder i Utdanningsforbundet

ENDELIG SKAL LÆRERNE INN I YRKESOPPLÆRINGSNEMNDENE

En arbeidsgruppe nedsatt av Samarbeidsrådet for fag- og yrkesopplæringen (SRY) har sett på sammensetting, mandat og aktivitet i yrkesopplæringsnemndene. Deres konklusjon er klar: nemndene skal gjenspeile sammensettingen i Samarbeidsrådet for yrkesopplæringen. Et samlet SRY har også stilt seg bak rapporten, og den er nå oversendt Kunnskapsdepartementet og andre relevante aktører for videre oppfølging.

Arbeidsgruppa hadde en klar visjon for arbeidet i yrkesopplæringsnemndene, at nemnda skal være *den* ledende regionale aktøren i kvalitetsutviklingen av fag- og yrkesopplæringen. Og med denne visjonen som bakteppe er det selvsagt utenkelig at ikke Utdanningsforbundet skal ha plass i nemnda. Uten representasjon fra dem som kjenner ungdommen og deres preferanser, innholdet i hele grunnopplæringen og da særlig fagopplæringen vil en slik visjon ikke bli annet enn nettopp en visjon. Virkeliggjøringen av visjonen ligger nettopp i samarbeidet mellom alle de relevante aktørene innenfor fagopplæringen: skole, bedrift og de politiske partiene.

Hva er kvalitet i yrkesopplæringen? Dette er selvsagt et vanskelig spørsmål, men nemndenes arbeid har noen klare siktemål: Ungdom skal få klare råd slik at de kan fullføre utdanningen sin. Alle utdanningstilbud skal baseres på gode opplæringsarenaer både i skole og arbeidsliv. De ulike utdanningene må ta i bruk de mulighetene som ligger innenfor lovverket og tilrettelegge for tilbud i nært samarbeid med arbeidslivet. Yrkesfaglig fordypning (tidligere prosjekt til fordypning, PTF) er et av mange eksempler på samarbeid mellom skole-arbeidsliv som ikke lykkes uten et godt samarbeid mellom aktørene.

Hvordan nemndene skal ivareta dette arbeidet er beskrevet i opplæringsloven, der det står at yrkesopplæringsnemnda skal særlig:

- fremme forslag til organisering, arbeidsmåter og strategier for å utvikle kvaliteten i fag- og yrkesopplæringen
- vurdere, og uttale seg om rutineene i fylkeskommunen for å sikre kvaliteten i fag- og yrkesopplæringen
- vurdere hvordan partene i arbeidslivet skal bidra til kvalitetsutvikling og kvalitetssikring i fag- og yrkesopplæringen
- vurdere hvordan samhandlingen mellom skoler og lærebedrifter kan bedres
- vurdere hvordan kompetanseutvikling kan sikres

Foreløpig er lærerorganisasjonene representert i en del nemnder, og vi er involvert i samarbeid i alle fylkeskommunene. Konsekvensen av arbeidsgruppas råd er at det må startes opp flere prosesser samtidig og det aller viktigste må skje i departementets lovavdeling. Det er behov for en gjennomgang og revidering av opplæringslovens § 4.8 om oppgavene til fylkeskommunene knyttet til fag- og yrkesopplæringen hvor ny sammensetning av nemndene må presiseres.

Det er ingen grunn til at fylkeskommunene ikke allerede nå kan starte et arbeid med å supplere dagens nemnder. Så skal dere se at vi tar et kvantesprang i retning bedre sammenheng i, og samarbeid om bedre fagopplæring! Vi skal gjøre vår del av jobben, og vi regner med at de andre også tar sitt ansvar.

Utdanning verdt gull i Myanmar

HPA-AN Flere tiår med militært styre, borgerkrig og kun fem års gratis utdanning. Myanmar's utdanningssystem skranter. Flyktningshjelpens tremåneders kurs i yrkesopplæring gir unge mennesker en framtidsmulighet.

TEKST OG BILDER LISBET JÆRE

Konsentrasjonsnivå i rommet, der et førtitalls jenter sitter og syr, er så høyt at lufta er helt stinn. De har fortsatt én måned igjen av det tre måneders lange kurset i søm på Flyktningshjelpens senter for yrkesopplæring i Hpa-an sør i Myanmar. Men i mellomtiden vil de ikke gå glipp av en eneste detalj og mulighet til å lære noe nytt. Dette er nemlig deres eneste mulighet til utdanning og til å lære et håndverk som kan skaffe dem et levebrød.

– Jeg måtte slutte på skolen etter 7. klasse på grunn av økonomiske problemer. I lang tid har jeg jobbet på gummiplantasjer. Dette kurset er den eneste muligheten jeg har til å lære noe nytt, sier Roma Four (22) fra Tandangyi.

KRIG SIDEN 1948 Tandangyi i staten Karen er et av mange steder som utlendinger ikke har tilgang til i Myanmar på

grunn av at det pågår væpnet konflikt mange steder i landet. Det er også et slikt sted langt utenfor allfarvei Google Maps ikke har registrert.

– Det er veldig langt, og vanskelig å komme dit, sier Four om hjemstedet sitt.

– Men det er også vakkert med mye skog og fjell, forteller hun. Hun tilhører som de fleste på Vocational and Lifeskills Education (VLE) Center Hpa-an den etniske minoriteten karen.

Four forteller at hun er oppvokst midt i skuddlinjen mellom den burmesiske hæren og Karen National Liberation Army (KNLA) som siden 1948 har krevd uavhengighet for delstaten.

– Vi har måttet flykte flere ganger, vi har måttet gjemme oss. Men i de to siste årene er det blitt bedre.

I 2012 signerte KNLA en avtale om våpenhvile i Hpa-an. Karen-hovedstaden er et vakkert sted med grønne

rismarker, små innsjøer, templer og fjelltopper i originale formasjoner. I de siste to årene i ly av fredsavtalen har også turistene begynt å strømme til.

«JEG ER SÅ GLAD» – *Hvordan liker du å studere her?*

Med ett smiler den alvorlige 22-åringen fra øre til øre.

– Jeg er så glad, dette føles egentlig som en hobby for meg, sier hun, før hun igjen konsentrerer seg om det hun holder på å sy.

Roma Four (22) er oppvokst i en avsidesliggende landsby midt i skuddlinjen mellom den burmesiske hæren og Karen National Liberation Army (KNLA). Hun er føler seg veldig heldig som kan delta på Flyktninghjelpens kurs i søm. – Jeg er så glad, dette føles egentlig som en hobby for meg, sier Roma.

– Målgruppen for programmet er først og fremst unge mellom 16 og 25 år som er oppvokst i krigsrammede områder. Men sannheten er at så utrolig mange har behov for utdanning så vi åpner også opp for andre, sier Therese Curran, som leder Flyktninghjelpens utdanningsprogram i Myanmar.

Australieren, som har jobbet som

lærer i 20 år, forteller om store utfordringer med utdanningen i Myanmar. Retten til skolegang er bare fem år, og undervisningsopplegget er gammeldags basert på diktat og utenatlæring. Kvaliteten er ofte så dårlig at de familiene som har råd til det, gir barna ekstraundervisning utenfor skoletid.

– Yrkesopplæring er ikke noe som

tilbys i alle stater. Det beste tilbudet er i Yangon, så mange utenfor byene står uten utdanningstilbud, sier Curran.

Nå som tidligere nobelprisvinner Aung San Suu Kyi gjorde et brakvalg i november, og hennes parti har flertall i parlamentet etter 50 år med militært styre, er det likevel håp om forbedringer i utdanningssektoren. Men fortsatt

Yadanar (24) måtte slutte på skolen da hun var ti år, i to år jobbet hun som hushjelp i Thailand. I dag har hun eget syverksted i Hpa An, og blir invitert til kurscenteret for å fortelle om hvordan det er å drive egen bedrift.

Thet Mye Zaw (21) liker å mekke moped, og tror det er gode muligheter for å starte eget verksted i landsbyen hvor han kommer fra.

Leder ved yrkesopplæringscenteret, Myo Myint Aung, forteller at målet for de fleste er å starte egen bedrift. Kurset fungerer som en buffer mot den store arbeidsutvandringen til Thailand som mange ser på som eneste mulighet til å få seg jobb.

sitter 50 studenter i fengsel etter at de demonstrerte for å kreve bedre utdanning i mars.

GODT SAMARBEID I Hpa-an tilbyr de tre måneders lange kurs tre ganger om året. Der kan det tas imot 100 elever av gangen som bor på et internat mens de studerer. I tillegg til reparasjon av mopeder og motorsykler og søm, så får elevene basiskunnskap om hvordan å drive egen bedrift.

Faget Life skills training inneholder mye viktig kunnskap, som alt fra å løse problemer og konflikter til hvordan å ta vare på helsen. Et annet fag er Protection training, hvor de lærer om sikkerhet i bred forstand. En stor del av befolkningen i Karen-staten emigrerer til Thailand og står i fare for å bli utsatt for menneskehandel, tvangsarbeid og prostitusjon.

Curran forteller at de har et godt samarbeid med staten som har gitt

dem bygninger til prosjektet, men som Flyktninghjelpen selv har påkostet å renovere. Også kursbeviset er anerkjent av det offentlige.

MEKKER MOPED Utenfor studiesenteret er ikke konsentrasjonsnivået noe lavere, her foregår undervisningen i reparasjon av mopeder og motorsykkel. Motorsykkel er et svært viktig framkomstmiddel i området hvor infrastrukturen ikke er god, selv de fleste taxier går på to hjul.

– De fem søstrene mine dro til Thailand for å jobbe mens jeg ble igjen alene med foreldrene mine. Derfor måtte jeg også jobbe, på gummiplantasjer og på rismarkene. Men jeg likte det ikke, sier Thet Mye Zaw (21). Også han kommer fra en avsidesliggende landsby.

Det Zaw holder på med nå, som er å mekke en motorsykkel, liker han derimot godt.

– Jeg tror det er gode muligheter til å starte et eget verksted i landsbyen hvor jeg kommer fra. Det bor 2.000 mennesker der, mange har motorsykler, men det finnes bare ett verksted, sier Zaw som er svært motivert for å lære.

VIL STARTE EGET Leder ved yrkesopplæringscenteret, Myo Myint Aung, forteller at målet for de fleste er å starte egen bedrift. Praksis hos bedrifter i Hpa-an en gang i uken er en viktig del av det tre måneders lange undervisningsopplegget.

– Når de er ferdige her så får alle et «start up kit» som inneholder det mest grunnleggende for å starte egen business, som verktøy og symaskin, sier Aung, som stolt viser fram oppstartspakken for motorsykkelreparatørene. Elevene får også et lite stipend.

– Oppfølging er svært viktig, vi besøker de som har fullført kurset i etterkant

– I begynnelsen var det vanskelig å få det til å gå rundt. Men det hjalp veldig å få besøk og oppfølging av Flyktninghjelpen, sier Khun Khin Maunh Htwe (24). Htwe hadde polio da han var liten, men har startet et motorsykelverksted.

for å se hvordan det går med dem. Vi har også god dialog med sentrale personer i landsbyen, som hjelper oss til å komme i kontakt med de unge som er mest motiverte til å studere, sier Aung.

Han forteller at de som har tatt kurset ofte fungerer som gode ambassadører når de kommer tilbake til landsbyene sine fordi de deler og sprer kunnskapen de har fått i Hpa-an. Tiltaket fungerer også som en buffer mot all arbeidsutvandringen til Thailand. Han mener det må kunne skaffes flere jobber i Myanmar.

– De fleste har egentlig ikke lyst til å dra til Thailand, de gjør de på grunn av jobb selv om arbeidsforholdene ofte er vanskelige og mange er illegale.

SUKSESSHISTORIER MOTIVERER Tidligere studenter blir invitert til senteret for å fortelle om hvordan de nå står på

egne bein for å motivere studentene. En av dem er Khun Khin Maunh Htwe (24), vi besøker ham i motorsykelverkstedet utenfor Hpa-an som han startet i 2013.

– I begynnelsen var det vanskelig å få det til å gå rundt. Men det hjalp veldig å få besøk og oppfølging av Flyktninghjelpen, og så har de et kontaktnummer én kan ringe.

– *Hva var det som førte til at du ikke ga opp?*

– Jeg ble alltid oppmuntret av Flyktninghjelpen. Fordi jeg hadde polio da jeg var liten, har jeg ikke så mange jobbmuligheter, så jeg kunne liksom ikke bare gi opp heller. – Det er stor frihet i jobben å kunne drive sitt eget. Det er også tilfredsstillende å kunne hjelpe familien, sier Htwe.

VIL SY MANNEKLÆR Den tjuette år gamle Yadanar er et annet levende bevis på en suksesshistorie som viser at det er mulig å skaffe seg et levebrød etter det tre måneders lange kurset. Hun har startet syverksted like ved foten av det berømte hellige fjellet i Hpa-an, hvor det er et kloster på toppen. Men før hun begynte på utdanningen var ikke situasjonen like enkel. – Jeg måtte slutte på skolen da jeg var ti år på grunn av en vanskelig familiesituasjon. Jeg jobbet to år i Thailand som hushjelp fordi faren min ble syk.

Hun forteller at også for henne var det vanskelig å få nok kunder i begynnelsen, men at det går bedre nå. – Kurset er veldig bra, men tre måneder er ikke nok for å bli ferdig utlært. En må selv sørge for å øve på det en har lært. Nå er målet mitt å lære å sy mandedresser, sier Yadanar.

mitt drømmeyrke

LARS KRISTIAN ENGELBREGT GRØHOLT

Enebakk i Akershus

60 år

Bonde og vernepleier

KJENT FOR: Vinner av Anno 2016

DRØMMEUTDANNING: Ortopeditekniker

KATJA HEILMANN

København Danmark

26 år

Lærer

KJENT FOR: Finalist i Anno 2016

DRØMMEUTDANNING: Design og håndverk

Et yrkesvalg Anno nåtiden

EMILIE ENGER MEHL

Åsnes Finnskog

22 år

Jusstudent

KJENT FOR: Vinner av Anno 2015

DRØMMEUTDANNING: Tømmer

ENOK GROVEN

Bergen

32 år

Modell

KJENT FOR: Finalist i Anno 2015

DRØMMEUTDANNING: Klesdesigner

**De var modige nok til å våge lykken i tv-serien Anno.
To av dem gikk til topps. To ble slått på målstreken.
Men hva ville de blitt hvis de skulle velge et håndverk i dag?**

TEKST OG BILDER WENCHE SCHJØNBERG

«Den Katja jeg er i dag,
ville vært modig nok
til å følge hjertet.»

«Jeg var nok relativt
bevisstløs i valget mitt.»

– Den Katja jeg er i dag, ville vært modig nok til å følge hjertet.

– Jeg ville begynt på tegning, form og farge, sier læreren Katja Heilmann, og understreker:

– Den Katja jeg er i dag, ville vært modig nok til å følge hjertet.

– Protesetekniker, sier bonden og vernepleieren Lars Kristian Grøholt.

– Det er et fascinerende håndverk. Og helt klart meningsfylt.

– Tømrer, svarer jusstudenten Emilie Enger Mehl. Oppvokst på gård som hun er, er hun praktiker like mye som teoretiker.

– Da kunne jeg brukt både kroppen og hodet til å forme noe. Det er et godt fysisk arbeid og det gir mening, sier hun.

– Klesdesigner, svarer Enok Groven, modell og miljøaktivist.

– Klesformgjevar (Enok holder seg gjerne til høgnorsk) er et yrke hvor jeg får brukt meg selv og som gir rom for selvstendighet. Her får jeg også brukt den estetiske sansen min, i tillegg til å jobbe med symbolikk og kunst.

Alle som én er de fornøyd med å ha bidratt til å fronte håndverk og yrkesutdanning gjennom deltakelsen i Anno. Men da de var tenåringer, valgte bare én av dem yrkesfag.

– Jeg valgte studiespesialisering fordi jeg ville inn på jusstudiene, sier 22 år gamle Emilie som også er politiker for Senterpartiet og fast møtende representant i fylkestinget i Hedmark.

– Men skulle jeg valgt noe praktisk nå, ville jeg blitt tømrer, beskriver hun: Det er mitt drømmeyrke dersom jeg skulle valgt å videreutvikle mine praktiske evner.

Enok valgte både studiespesialisering og yrkesfag. Det vil si, først startet han på restaurant- og matfag på Bergen yrkesskole. Så gikk han over til Tanks videregående skole i Bergen hvor han gikk tre år på allmennfag og tok språkfag (nåværende studiespesialisering). Så gikk han tilbake til restaurant- og matfag, denne gangen på Sandsli videregående, hvor han fullførte Vg 2. Men kokk ble han ikke.

– *Hvorfor ikke?*

– Det ble for lite tid til matlaging på skolen. Jeg mistet motivasjonen.

Dessuten har jeg et stort behov for å være ute. Som kokk må du stå lange dager og kvelder inne. For meg ble det feil, sier Enok.

Kanskje var Enok for eventyrlysten. I hvert fall følte han at han måtte ut, han ville videre.

Han droppet læretid og dro heller til Paris i Frankrike og studerte moteledelse på Gateway College. Siden har det blitt internasjonal modelljobbing på bergenseren som ble kjent i Anno, ikke minst for uttalelsen «Det kan eg».

– Nå studerer jeg norrøn filologi ved Universitetet i Bergen, i tillegg til at jeg arbeider som modell. På fritiden drar jeg ofte ut til han som var oldermann i Anno, for å smi. Og jeg vil gjerne ta utdanning som klesdesigner i Frankrike eller i New York, målet er å starte noe eget, sier Enok som gjerne har på seg klær med preg fra vikingtiden, fulle av merker og hull etter oppholdet i Anno, et opphold han for øvrig vant den prestisjetunge TV-prisen Gullruten 2015 for.

– Jeg kom ut av Anno og så alle som gikk rundt med hver sin mobil. Jeg tenkte; jeg orker ikke gå tilbake til den jeg var. Nå skal jeg klare meg uten mobil!

«Jeg tenkte; jeg orker ikke gå tilbake til den jeg var. Nå skal jeg klare meg uten mobil!»

– *Hvordan fungerer i dagens samfunn uten mobil?*

– Det går bra. Det er bare å gjøre som jeg gjorde på 1990-tallet. Lage faste avtaler og si fra hvor jeg er og hvordan folk kan nå meg, sier Enok som legger til at han dessuten både har e-post og Facebook når han er på data.

– *Tømrer tror jeg ville vært et drømmeyrke for meg. Da går det an å skape noe estetisk veldig vakkert, samtidig som du må bruke hodet.*

I Anno ble han slått i den siste kunnskapskonkurransen av ti år yngre Emilie. Hun tilskriver mye av seieren til oppveksten på gård.

– Jeg er praktisk anlagt. Jeg liker å arbeide med hendene, skape noe, se at arbeidet gir et helt konkret resultat. Tømrer tror jeg ville vært et drømmeyrke for meg. Da går det an å skape noe estetisk veldig vakkert, samtidig som du må bruke hodet. Jeg tenker også at yrket innebærer mye tid ute i friluft, et veldig pluss for meg som er glad i å være ute.

– *Men du valgte jo ikke å begynne på bygg og anlegg, du valgte jusstudier?*

– Den gangen tenkte jeg også på å ta naturbruk, fordi jeg hadde en drøm om å bo på landet og drive med hest og ridesport. På den måten kunne jeg tatt praktiske hestefag på videregående. Men samtidig har jeg alltid tenkt at jeg ville bli enten advokat eller økonom. Da måtte jeg velge studiespesialisering. Dessuten ville jeg gjerne bo hjemme mens jeg gikk på videregående. På Solør videregående var det ingen tilbud innen hestesport, og da sto jeg igjen med studiespesialisering som et klart valg, sier Emilie som tviler på at hun nå hopper av jusstudiene og blir tømrer.

Også hun lengter tilbake til tiden i Anno og har brukt tid på å tilpasse seg det hektiske livet hvor en stor del av kommunikasjonen oss mennesker imellom skjer gjennom sosiale medier og ved bruk av mobilen.

– Jeg savner tiden vi hadde inne i Anno-hverdagen uten mobil, men med gode samtaler og mye fysisk arbeid. Det var tungt å komme ut igjen og se hvor stor plass mobilen har i hverdagen vår, sier hun.

– *Jeg valgte å ta artium, det som nå heter studiespesialiserende, fordi vennene*

mine gjorde det. Jeg var nok relativt bevisstløs i valget mitt.

Lars Kristian som vant årets Anno, er definitivt enig.

Han er også opptatt av hvor lang tid det tar å bygge opp noe som skal bli varig, men hvor fort det kan rives ned.

– Med et knips kan alt vi har bygd opp være ødelagt. Det trengs tid og det trengs tillit for å få til noe som er varig. Det er verdier vi trenger å tenke på i vår hektiske hverdag. Og vi trenger å tro på oss selv for å få til noe. Å få til et håndverk gir en enorm mestringsfølelse, dette bør skolen absolutt bygge mer på, mener han.

Selv var han ikke en gutt som struttet av selvtillit den gangen han skulle velge videre utdanning.

– Prosessen å være ungdom er vanskelig. Og for mange er det en stor engstelse i den tiden i livet, å miste vennegjengen. Selv hadde jeg det akkurat sånn. Da mine venner skulle begynne på Oslo katedralskole ble jeg med dit. Selv om jeg da strevde med dysleksi og dårlige karakterer. Jeg valgte å ta artium, det som nå heter studiespesialiserende, fordi vennene mine gjorde

«Tømrer tror jeg ville vært et drømmeyrke for meg. Da går det an å skape noe estetisk veldig vakkert, samtidig som du må bruke hodet.»

det. Jeg var nok relativt bevisstløs i valget mitt. Hadde jeg vært den jeg er i dag, ville jeg valgt annerledes, sier han.

Den voksne Lars Kristian tok etter hvert landbruksskolen og endte opp som bonde, og bestemte seg så for å ta videregående om igjen som privatist.

– Jeg satt på soverommet, jeg holdt fingeren under hver linje og leste og leste. Det var det året jeg fylte 40. Nå forsto jeg hva jeg leste. Nå hadde jeg motivasjon og interesse for nyere historie, samfunnsfag og norsk, sier Lars Kristian som trengte videregående for å utdanne seg til vernepleier.

– Motivasjon er et undervurdert fenomen, poengterer Lars Kristian som sier han gjerne sparkes med vernekoen mot både politikere og lærere som ikke er ydmyke nok for barns sinn.

– Alle kan ikke presses inn i en tube som de så skal bli skviset ut av etter noen år. Det går ikke an. Det må kunne gå an å forstå at forskjellige mennesketyper tar til seg kunnskap på forskjellig vis. Noen leser seg til kunnskap. Andre gjør noe praktisk for å tilegne seg det, sier Lars Kristian som gjerne benytter statusen som Anno-vinner til å slå et

slag for yrkesfag og håndverk.

– Yrkesfag skal ikke være reserveplasser til de som ikke er skoleflinke, slik det later som en del tror nå. Yrkesfag er fag som utvider horisonten vår, og fag som det står respekt av, sier han.

– Jeg husker at jeg hadde lyst til å utvikle de kunstneriske evnene mine. Men så tenkte jeg, skal jeg virkelig velge Elvebakken? Skal jeg dra ned dit for å gå der helt for meg?

Også Katja mener hun kom styrket ut av Anno, fordi hun oppdaget at hun mestrer det meste, bare hun forsøker.

– Jeg har utelukkende fått positiv respons på Anno. Det gjorde en forskjell for meg å være med der. Jeg er tryggere håndverksmessig nå, føler jeg har bredere og mer dyptgående kunnskap om håndverk og materiell kultur.

– Men 16 år gamle Katja valgte allmennfag og ikke tegning, form og farge, som det het den gangen?

– Ja, hun gjorde det. Jeg vokste opp i Holmenkollen i Oslo, og gikk på Grindbakken barneskole og så Ris ungdomsskole. Jeg husker at jeg hadde lyst til å utvikle de kunstneriske evnene mine.

Men så tenkte jeg, skal jeg virkelig velge Elvebakken? Skal jeg dra ned dit for å gå der helt for meg selv? Jeg våget ikke velge utenfor firkanten. Jeg valgte Fagerborg videregående, akkurat som alle de andre, sier Katja.

– Jeg var opptatt av det sosiale, at det skulle være gøy og kult. Jeg husker at det var en bekjent av meg som valgte mot strømmen, som begynte på Elvebakken og tok yrkesfag. Jeg tenkte at hun var modig, fortsetter hun.

I dag er Katja utdannet lærer og arbeider som folkeskolelærer som det heter på dansk, i København. Hun underviser blant annet i sløyd og håndarbeid og er fortsatt svært glad i å bruke hendene.

– Jeg har funnet ut at jeg trives og egner meg som lærer, jeg liker å lære bort ting. Men jeg liker godt å fordype meg på en annen måte enn i det rent boklige. Når jeg bruker hendene og lager noe, kommer jeg inn i en modus som er veldig deilig. Når man fordyper seg håndverksmessig, er i flow, glemmer man tid og sted. Det er rett og slett veldig tilfredsstillende, sier Katja Heilmann.

Fagskolen i Østfold:

Stor interesse for «Barn med spesielle behov»

FREDRIKSTAD Da Fagskolen i Østfold flyttet studiet «Barn med særskilte behov» til bare kveld, ble de 30 plassene fulltegnet på to uker. – Det viser at vi har truffet bra med det nye studietilbudet, sier Gry Ulvedalen, utdanningsleder for helse- og oppvekstfag ved skolen som holder til på Kråkerøy i Fredrikstad.

TEKST OG BILDE **TORE KUBBERØD**

Studiet «Barn med særskilte behov» skulle opprinnelig gått to dager i uken med en av studiedagene på dagtid.

– Vi fikk en viss respons. Interessen for studiet var stor, men antall søkere sto ikke i stil med interessen. Årsaken var at de som var interessert, enten ikke fikk fri på dagtid, eller av forskjellige årsaker fikk til å studere da. Tilbakemeldingene var at ting hadde stilt seg annerledes dersom studiet ble gjennomført på kveldstid, forklarer Gry Ulvedalen til Yrke.

MIDLER TIL 30 PLASSER På det tidspunktet hadde Fagskolen i Østfold allerede fått klarsignal fra Utdanningsdirektoratet om at de fikk midler til å sette i gang studiet «Barn med særskilte behov» med 30 studieplasser.

– Derfor ville vi så gjerne få tilstrekkelig antall søkere, slik at vi kunne forsvare oppstart. Da var det ikke annet å gjøre enn å lytte til tilbakemeldingene. Så fort vi annonserte at det bare ville bli en studiekveld i uka, individuell veiledning, mer fleksibilitet og selvstudier så gikk det ikke mer enn to uker før samtlige 30 plasser var fulltegnet, sier utdanningslederen for helse- og oppvekstfag.

Utdanningsleder for helse- og oppvekstfag ved Fagskolen i Østfold, Gry Ulvedalen, fikk god respons da de valgte å legge studiet «Barn med særskilte behov» til kveldstid.

Studiet starter opp 25. august, men endelig telledato er 1. oktober.

– Det kan godt tenkes at en eller flere av de 30 søkerne av en eller annen årsak faller fra. Derfor er det fortsatt bare å søke og stå på venteliste dersom

man er interessert.

Hvem er så målgruppen for studiet?

– Vi ønsker å utvikle kompetansen til barne- og ungdomsarbeidere, samt assistenter som har jobbet lenge i barnehage eller skole. Det er veldig mange

i skoler og barnehager som har lang erfaring med å jobbe med barn med særskilte behov. Mange sitter på en solid kompetanse, men barn med særskilte behov kan ha like ulike behov som alle andre barn, sier Ulvedalen.

Hun viser til at det stadig blir flere barn som trenger ekstra oppfølging.

– Det er viktig at barnehagene har personell med solid fagkompetanse som kan legge til rette. Tidlig og god hjelp kan bidra til å forebygge vansker og sosial ulikhet. Fagskoleutdanningen gjør fagarbeidere godt rustet til å arbeide med barn og unge som har behov for ekstra oppfølging.

VIL GI FORSTÅELSE Gry Ulvedalen mener studiet favner mange.

– Vi vil ha fokus på barn med både fysiske og psykiske funksjonshemninger, barn med lese- og skrivevansker, folkehelse og migrasjonsutfordringer. Avslutningsvis vil studentene ha en fordypning innen et valgfritt område som kan være mest relevant for deres egen arbeidsplass.

Ulvedalen mener at barnehager og skoler kan møte barn med spesielle behov på en enda bedre måte, samtidig som hun understreker at det selvsagt gjøres mye bra allerede i dag.

– Jeg tror også denne utdanningen kan bidra til å styrke fagarbeidernes syn på seg selv og gi dem en enda bedre forståelse av hva de gjør. Det er viktig at de forstår de oppgavene de utfører når det gjelder barn med særskilte behov, sier utdanningslederen-

Studiet inneholder fire teoriemner, ett fordypningsemne og praksis. Utdanningen er organisert som et deltidsstudium over to år med en kveld i uken. Det er ti uker praksis som skal gjennomføres på egen arbeidsplass i samarbeid med arbeidsgiver. Studentene får vitnemål med utdanningsgraden Vocational Diploma. Fullført studium gir 60 fagskolepoeng.

Solveig Haugland har i et langt barnehageliv engasjert seg spesielt for barn med særskilte behov. Den daglige lederen i Heimdalinga barnehage i Rygge er glad for at det nå kommer et studium om emnet.

– VIKTIG FAGLIG PÅFYLL

RYGGE Daglig leder Solveig Haugland i Heimdalinga barnehage i Rygge er glad for at Fagskolen i Østfold nå starter et studium om barn med særskilte behov.

– Selv om det er mange dyktige medarbeidere i skoler og barnehager, så er all faglig påfyll positivt, sier hun.

TEKST OG BILDER TORE KUBBERØD

Solveig Haugland sier at det i barnehager stort sett er assistenter og fagarbeidere som er sammen med barna som har særskilte behov.

– Selv om det er litt ulik praksis fra kommune til kommune, så er det stort sett det kommunene gir barnehagene av økonomisk støtte, til barn med særskilte behov. Det er mange flinke assistenter og fagarbeidere som har opparbeidet seg en solid erfaring og kompetanse på barn, sier hun til Yrke.

ULIKE BEHOV Likevel er hun tilfreds med at det nå blir et studium for dem

som vil lære mer om hvordan man skal gi barn med særskilte behov et så godt tilbud som mulig.

– Barn med særskilte behov er like ulike som alle andre barn. Behovene det enkelte barn har, kan være vidt forskjellige. Det er kjempeviktig at man ikke plasserer disse barna i en bås, men lærer hvordan en skal behandle barna ulikt. Alt faglig påfyll er derfor positivt, sier hun.

I Heimdalinga barnehage følges barn med særskilte behov ukentlig opp av spesialpedagoger, men det er assistentene og fagarbeiderne som har den daglige oppfølgingen.

– Det handler om å være sammen med, bli kjent med barnet, gi omsorg og veiledning i lek og daglige gjøremål i barnehagen. Man skal også finne de ressursene som bor i barnet. Det er også viktig at en lærer hvordan samarbeidet mellom assistenten, spesialpedagogen og foreldrene skal fungere så godt som mulig til det beste for barnet, sier Solveig Haugland.

DELE KOMPETANSE Gjennom et langt barnehageliv, og som mamma til en datter med Downs syndrom, har hun opparbeidet seg en solid erfaring på barn med særskilte behov. Heimdalenga barnehage har også barn med særskilte behov.

– Hvor mange barn med særskilte behov vi har varierer. Noen foreldre søker barna sine til bestemte barnehager fordi de mener det er det beste for barnet. Andre ønsker at barnet deres skal gå i den lokale barnehagen slik at det får et nettverk med venner det kan ta med seg videre. Uansett har alle som

– ØSTFOLDS BEST BEVARTE HEMMELIGHET

Gry Ulvedalen mener Fagskolen i Østfold er en av fylkets best bevarte hemmeligheter. Skolen har tilbud innen tekniske fag og helse- og oppvekstfag.

– Fagskolen i Østfold har holdt på siden 1989, men det er først nå de siste årene folk har fått øynene opp for oss. Vi har 450 studenter, som tar studier både på heltid, deltid og nettbasert. Sykehusene er flinke til å bruke oss, mens kommunene ikke er like aktive, sier utdanningslederen for helse- og oppvekstfag.

Hun forteller at studiet for studentene koster 900 kroner i året i tillegg til utgiftene til bøker. Studiet kvalifiserer for stipend og studielån.

jobber med barn med særskilte behov, ulik erfaring og kompetanse som det er nyttig at man kan dele med hverandre, sier hun.

GODT SAMARBEID Hun synes Rygge kommune har vært flinke når det gjelder barn med særskilte behov.

– Barnehagene i Rygge søker kommunen om penger for å skape gode tilbud til barn som har særlige behov for et tilrettelagt barnehagetilbud. Kommunen gir årlig store tilskudd til

dette formålet. Til tross for det, så er behovet større enn det tilskuddene kan dekke. Det er nok slik det er i de fleste av landets kommuner. Det er viktig å understreke at samarbeidet rundt disse barna er veldig godt i Rygge kommune.

Heimdalenga barnehage eies av Heimdalenga Familiesenter AS. Eierne er tre førskolelærere med til sammen nesten 75 års erfaring fra barnehagearbeid, ifølge barnehagens nettside. Barnehagen har fire avdelinger med til sammen rundt 70 barn.

Ebladet finner du på udf.no/yrke eller på Utdanningsnytt.no

GOD LESNING!

Les også
YRKE
digitalt

Lærlingene Ingrid Holden og Are Lysgård Haukø øver med dokke på båra.

- Sykehus lykkes med eget opplæringskontor

LILLEHAMMER Sykehuset Innlandet har eget opplæringskontor. - Vi mener det gir bedre kvalitet på opplæringen, sier avdelingssjef Ragnhild Wulfsberg og Elin Myhre som er leder for opplæringskontoret.

TEKST OG BILDER **HARALD VINGELSGAARD**

Sykehuset Innlandet er kjempestort med 8.500 ansatte. Nå er det 75 lærlinger der, blant andre 61 i ambulansesfag, 12 i helsearbeiderfag og to i institusjonskokkfag.

Sykehuset Innlandet HF vil ta samsynsansvar som helseforetak.

- Søkningen til lærlingplass i am-

bulansesfag er svært god. Og det blir stadig flere søkere til helsearbeiderfag, et fag på vei inn i sykehusene. Det er blitt attraktivt for helsefagarbeidere å få læreplass i sykehus, for eksempel på medisinske avdelinger, hvor lærlingene lærer svært mye, sier Wulfsberg og Myhre.

Noen søkere får de også til institusjonskokkfag. Sykehuset Innlandet har et stort produksjonskjøkken på Lillehammer, hvor de lager det meste av middagsmaten til alle sykehusene i begge fylkene.

- Hva er fordelene med eget opplæringskontor?

– Ved å være organisert med et eget opplæringskontor sikrer vi et bedre samarbeid med fylkeskommunene, som er en viktig aktør i denne sammenhengen, sier de to.

I en stor organisasjon som Sykehuset Innlandet, hvor lærlingene er plassert på ulike geografiske steder, fungerer opplæringskontoret som et bindeledd mellom sykehusets læresteder, fagansvarlige og fylkeskommunene.

– Vi får bedre oversikt over lærlingene, og dermed blir det lettere å følge dem opp på en god måte, sier Wulfsberg og Myhre.

Opplæringslederen i ambulansesfag ser også store fordeler med eget opplæringskontor.

– Det blir tett samarbeid, lett å dele erfaringer. Raskere beslutninger. Det er også enklere å gi tilbakemeldinger til lærlingene raskt, enten det er positivt eller negativt. Og er det noe negativt, forsøker vi å rette på det, sier Roger Strømsjordet som er opplæringsleder i ambulansesfag.

Sykehuset Innlandet har tett samarbeid med skolene, både på Vg1 og Vg2 i fylkene Hedmark og Oppland.

AMBULANSEFAG – Vi får mellom 150 og 170 søkere hver gang vi skal ta inn lærlinger i ambulansesfag i Sykehuset Innlandet, sier Roger Strømsjordet.

60 av disse ungdommene blir plukket ut til å være med på opptaksdag. Denne dagen testes de teoretisk med intervjuer, og de må vise at de er fysisk sterke. Å bære bære med pasient 100 meter fram og tilbake, og bære pasient i løftestol opp en etasje, er to av testene som blir gjort.

– Vi har ikke fokus på blålys, men på gode holdninger og at lærlingene har evne til å vise medfølelse – empati, sier han.

Kun om lag 20 prosent av ambulanseturene er akutt utrykning, mens 80 prosent er andre type turer med pasienter.

Sykehuset Innlandet tar inn 25 lærlinger i ambulansesfag ved hvert opptak. Hensikten er å rekruttere ansatte i ambulansene. Utdanne fagarbeidere, forme dem, slik at de kan gjøre en best mulig jobb på stedet hvor de får sin opplæring.

Det er en fordel å ha eget opplæringskontor, sier Ragnhild Wulfsberg (t.v.) og Elin Myhre.

Sykehuset Innlandet har til sammen 26 ambulansestasjoner fordelt over de to fylkene. Kompetanseavdelingen passer på at alle får like muligheter til opplæring, uansett hvor de har lære plass.

– *Hvordan følger dere opp lærlingene i læretiden?*

– Vi gir mye veiledning. Vi har blant annet et nasjonalt opplæringsystem med oppgaver som lærlingene skal fylle ut og levere. Vi gir tilbakemeldinger og holder samlinger sentralt i Sykehuset Innlandet. Den daglige oppfølgingen på ambulansestasjonen er svært viktig, sier Strømsjordet.

LIVETS DÅRLIGSTE DAG – Det stilles høye forventninger til oss som yrkesgruppe. Vi skal hjelpe folk når de kanskje har sitt livs dårligste dag. Vi

må behandle alle med respekt og god folkeskikk. Det sier Thomas Baar som er fagveileder i ambulansesfag på Tynset nord i Hedmark.

Ingrid Holden (23) og Are Lysgård Haukø (37) er to av lærlingene på Tynset. Begge legger vekt på varierte

dager med mange forskjellige arbeidsoppgaver.

– Ambulansesfag er spennende. Vi får muligheten til å hjelpe de som har behov for hjelp, syke folk i alle aldre, sier lærlingene.

Tynset hører til Sykehuset Innlandet, seksjon Nord-Hedmark, hvor Lars Ivar Eide er seksjonsleder.

– Vi har 40 ansatte, inkludert fire lærlinger. Vi er avhengig av å ha lærlinger for å rekruttere nye fagfolk. Innen fem år kommer ti av våre ansatte til å gå av med pensjon. Nye folk må inn i disse stillingene, sier regionleder Lars Ivar Eide.

De to lærlingene har med andre ord store muligheter til å få fast arbeid i ambulansene etter at de tar sine fagbrev.

Rørlegger Jonny Valle er godt kjent både med Kristine Lykseth og Nattapol Naen Vdon som snart er klare for lære plass som rørleggere.

Plukker lærlinger fra toppen

SORTLAND Rørlegger Jonny Valle plukker gjerne fra øverste hylle når han skal finne lærlinger. Personlig egnethet skatter han høyt.

TEKST OG BILDER **WENCHE SCHJØNBERG**

– Vi har jobbet med samarbeidet bedrift og skole i årevis. Vi har en åpen dialog, og det mener jeg er det mest fruktbare, sier han til Yrke.

Valle driver rørleggerfirmaet Jonny Valle som har avdelinger på Sortland, i Harstad og i Bø i Vesterålen. Han setter

stor pris på at elevene på byggfag som velger rørfag får prøve seg hos ham, og praktisere noen dager i uka. Da er det lettere å velge riktig lærling til riktig bedrift, fremholder han.

– Vi er åpne for alle som vil komme og praktisere hos oss. Ikke alle egner

seg som fremtidige lærlinger hos oss, men da får vi forsøkt ut, sier han.

LETTVINT? – *Men er ikke det litt for lettvinnt at dere får muligheten til å toppe laget ved å bli kjent med de fleste og så velge og vrake lærlinger?*

– Du kan nok si det er en vinn-vinn-situasjon for oss å samarbeide med skolen om å ha elever i praksis, men jeg legger ikke skjul på at vi ønsker oss de beste lærlingene, sier Valle.

Men understreker at den beste for ham nødvendigvis ikke er den beste for den andre.

– Det er viktig å se at den som skal bli vår lærling passer inn hos oss. Det er der det er viktig at lærlingen er personlig egnet. Vi kan lære bort mye av rørfaget, men grunnleggende ting som å møte på jobb og å være til å stole på og i stand til å møte kundene på en profesjonell måte, er vel så viktige egenskaper, sier han.

«DEN GODE LÆRLING» – *Hva mener du kjennetegner en god lærling?*

– En god lærling er høflig, sier god dag og hei når han eller hun kommer på jobb og møter kunder, har gode holdninger, klarer å kommunisere med kunder, har gode karakterer i orden og oppførsel og har lite fravær. Det er viktig for meg, sier rørleggeren.

En god rørlegger må dessuten ha hodet med seg, understreker han.

– Vi forvalter store verdier – det nytter ikke å være på jobb og ha hodet en annen plass. Det kan koste for eksempel vannskader i millionklassen, sier han.

Også Merete Larsen som er daglig leder i ORIN, opplæringskontoret for rørleggerfaget i nord, mener at noe av det viktigste for å skaffe gode læreplasser er at elevene må få inn egenskaper som punktlighet og god oppførsel nær sagt gjennom skolemelka.

– Har du lite fravær og gode karakterer i oppførsel og orden, greier vi å skaffe læreplasser til alle. Da kan jeg faktisk si at elevene er garantert lære-plass, sier hun.

FEILVALG Heller ikke Jostein Utstrand som er yrkesfaglærer og avdelingsleder på byggfag på Sortland videregående,

mener det er noe problem å skaffe læreplasser til motiverte elever i rørfaget.

– *Men hvordan møter du som avdelingsleder og pedagog elevene som eventuelt ikke innfrir kravene fra arbeidslivet og som sliter på den ene eller andre måten, og som det er vanskelig å skaffe utplassering og eventuelt lærlingplass til?*

– Min erfaring er at elever som ikke får utplassering er de som har oss som andre eller sågar tredje valg. Det kan også være elever som begynner litt utpå skoleåret, såkalte «late starters». De er ikke så motivert som de som har oss som førstevalg, sier Utstrand.

Han sier skolen jobber mye rettet mot feilvalg allerede ved skolestart.

– Det er viktig å ha en tidlig elevsamtale eller fagsamtale. Jeg har et sterkt fokus på oppførsel og adferd, rørleggeren er jo også kundebehandler. Det gjelder også å være kreativ for å få til utplasseringer som er tilpasset den enkelte, sier han.

– *Har du noen oversikt over hvor mange av elevene deres som faller fra rørfaget?*

– FRAFALL KAN VÆRE SÅ MYE –Jeg synes ordet frafall er altfor negativt. Å ende opp for eksempel som butikksjef i en stor kolonialforretning, regner jeg for eksempel ikke som frafall. Det går an å ombestemme seg, svarer Utstrand som sier at han tror at vel tre-fjerdedeler av tidligere elever er i lære eller er ferdig med svennebrevet.

– Resten har funnet seg et annet arbeid. Noen helt ytterst få er så vidt jeg vet utenfor ordinært arbeidsliv, sier han.

Som Valle mener også Utstrand at det er viktig med et godt samarbeid med bransjen, og at rørbransjen deltar i utdanningen og legger til rette for at landet får gode rørleggere.

– Vi setter stor pris på samarbeidet.

– STARTE ALT I UNGDOMSSKOLEN Rørlegger Valle mener bransjen må

stille seg åpne både for praksiselever og lærlinger:

– Det er viktig å ivareta elevene og lærlingene. Bransjen bør inn allerede i ungdomsskolen, det er da de må ta valg, og mange er unge og usikre og trenger god oppfølging og veiledning. Hvorfor lar vi ikke flere fra ungdomsskolen prøve seg i yrkeslivet, for eksempel en dag i uka, spør han.

To som er sikre på at de har gjort et riktig valg, er Kristine Lykseth (17) og Nattapol Naen Vdon (18), begge fra Sortland og elever på Vg2 på byggfag, vil begge bli rørleggere. Begge er også klare for lære-plass hos Jonny Valle.

–Vi gleder oss, sier begge.

– Rørleggerfaget er det mest fantastiske morsomme jeg kan tenke meg, sier Nattapol og Kristine er enig.

– Som rørlegger får man utfordret hele seg selv. Det er mulig å jobbe på store prosjekter og en må hele tiden lære seg noe nytt, sier Kristine.

Jostein Utstrand og Jonny Valle i samtale. Jostein Utstrand sier han som lærer har stort fokus på frafall, og at han er opptatt av å få så mange som mulige gjennom utdanningsprosessen, men at noe av frafallet kan skyldes feilvalg.

Lærling Alexander Blegen Aasebø foran den digitale vekten han selv har bygget og programmert. Vekten kontrollerer at vekten på esken med hamburgerbrød er korrekt.

Pølsebrød «på» lange baner

SKI - Vi kan lage 45 000 pølsebrød i timen, men vi gjør ikke det hele tiden.

For vi lager jo hamburgerbrød også, sier kvalitetssjef Beathe Sandvik på Lantmännen Unibakes store fabrikk anlegg på Langhus et par mil sør for Oslo.

TEKST OG BILDER **PETTER OPPERUD**

Det er ingen som står og elter deig på Unibake. Alt foregår maskinelt, og stadig mer styres digitalt.

Yrke blir vist rundt på anlegget av lærling Alexander Blegen Aasebø. Han er lærling i automasjonsfaget og har tilegnet seg omfattende kunnskaper om helheten i produksjonen.

– Lageret, bakeriet og pakkeriet ligger ved siden av hverandre og henger sammen. Råvarene kommer

inn til råvarelageret med tankbiler. Meltankene er store siloer. I mindre siloer er det gjær, salt, sukker og andre innsatsfaktorer, sier han.

STORE MASKINER Fra lageret går de aktuelle råvarene inn i bakeriet. Her blir deigen eltet i store maskiner og går så inn i maskiner som gir baksten den rette formen. Pølsebrødene ser nå ut som små bleike fiskepinner.

Så går baksten inn i store heveskap der det er varmt og fuktig. Her hever baksten mellom en halv og en hel time, avhengig av hva som bakes.

Etter heving skal noen produkter ha på strø, f.eks sesamfrø og så er de klare til steking. Og nå begynner det for alvor å lukte!

LINJE PÅ LINJE Ut av bakerovnene kommer det linje på linje med pølse-

Kvalitetssjef Beathe Sandvik, teknisk sjef Øyvind Rusvik, leder for opplæringskontoret Grete Sandvik og lærling Alexander Blegen Aasebø foran hamburgerbrødene som ruller ut på Langhus.

brød og hamburgerbrød og så bærer det rett inn i gyroen for rask nedkjøling. Gyroen er et kjøleskap der baksten går rundt og rundt i en spiral.

– Denne var noe av det første jeg programmerte her, sier Alexander og peker på et kontrollskap bak en stor rund skive i gulvet:

– Dette er vikleren. Vi setter en pall på skiva, og så går den rundt og rundt mens den vikles inn i plast. Vi har mer moderne utstyr nå, men den kan fortsatt brukes som reserveløsning.

Fra gyroen går baksten direkte inn i den enorme pakkehallen. Den er på størrelse med en fotballbane og full av transportbånd som bringer baksten inn i forskjellige plastpakninger. Så pakkes plastposene i esker, og vi kommer til en

ny maskin som Alexander har programmert.

– Denne sjekker vekten på de ferdige eskene med hamburgerbrød. Ikke egentlig for å finne ut hva de veier, men for å sjekke at den har fått med seg riktig innhold.

– Vi er nøye med avfallshåndteringen her, følger alle de aktuelle forskrifter selvfølgelig. Vi jobber også steinhardt for å få ned svinn, men det kan ikke unngås at et pølsebrød faller utenom båndet av og til. Alt slikt blir tatt vare på og går til dyrefor på gårder i nærheten, fortsetter han.

Øyvind Rusvik er teknisk sjef og også faglig leder for Alexander. Han forteller at Alexander nå skal jobbe med toppsystemene, systemene som

har den overordnede styringen av hele produksjonen. Dessuten skal han bygge om overvåkingen av bakerovnene, slik at alle blir digitalisert.

Kvalitetssjef Beathe Sandvik forteller at alle produkter dypfryses direkte etter produksjon og pakking, og alt går ut til butikkene i frossen tilstand.

– Vi er helt klart den største produsenten av pølsebrød og hamburgerbrød i Norge. Men vi møter økende konkurranse og må hele tiden skjerpe oss, sier Sandvik og legger til:

– Merkevaren vår er Hatting, alle produktene markedsføres under det navnet. Her på anlegget produserer vi 53 forskjellige sorter pølsebrød og hamburgerbrød, men vi distribuerer også veldig mange andre produkter.

YRKE besøker: Sandefjord videregående skole

STED: Sandefjord i Vestfold

STØRRELSE: Norges største med over 2.000 elever og rundt 350 ansatte

Utdanningstilbud: Både studiespesialisering, yrkesfag og tilbud om tilrettelegging for elever med særskilte behov

YRKEFAGLIG TILBUD:

- Restaurant- og matfag – to år skole og to år lære
- Restaurant- og matfag – fire år skole og lære
- Helse og oppvekst – to år skole og to år lære
- Helse og oppvekst – tre år skole
- Design og håndverk- to år skole og to år lære
- Service og samferdsel – to år skole og to år lære
- 3S – Økonomi, markedsføring og ungdomsbedrift, tre år skole
- 4S – Salg, service og sikkerhet, fire år skole og lære
- Teknikk og industriell produksjon – to år skole og to år lære
- Elektrofag – to år skole og to år lære
- Påbygg

Lillianne Dahl Johnsen (19) blir sminket av Desiré Nykaas (18)

Størst i Norge

SANDEFJORD De kan titulere seg som landets største. Noen av dem påstår også den beste. Og den mest hyggelige. Nå forbereder de seg blant annet på kampen mot fravær.

TEKST OG BILDER **WENCHE SCHJØNBERG**

I korridorer preget av at skolen er stor – også rent arealmessig, det samlede arealet er på hele 32.000 kvadratmeter, myldrer det av elever og lærere. I inngangspartiet sitter pensjonister, blant annet tidligere politifolk, og noterer forsentskomming.

– Du får skrive grunnen også, læreren vil nok vite hvorfor du er for sent ute, sier en blid, men bestemt pensjonist til en av elevene som helt tydelig er for sent ute. Eleven har bare signert skjemaet, uten å si noe om årsaken.

– Jeg må ha et skjema, sier en lettere stresset elev. Han er akkurat blitt distraheret av Yrke som vil vite veien til kontoret til Olav Reitan, avdelingslederen for salg, service og sikkerhet.

Olav Reitan

Klokka tikker, men eleven tar seg tid til å vise veien, før han raskt forsvinner til sin time.

Sandefjord bærer preg av at det er bygd på i forskjellige faser. Korridorene er lange og mange.

FRAVÆR Avdelingsleder Olav Reitan bekrefter at skolen er opptatt av fravær og forsentskomming. Vaktene er der blant annet nettopp av denne grunnen.

– Nå skal dessuten fraværsreglene strammes inn. Da er det viktig at vi er i forkant og viser elevene at dette med fravær og forsentskomming ikke er greit, flere tar altfor lett på fravær. Men akkurat fravær og ikke å holde tida, komme for sent på jobb, vet vi at er lite populært når vi skal skaffe læreplasser og gjør det vanskelig når vi skal sørge for kontakten med arbeidslivet, sier Reitan til Yrke.

Fra høsten 2016 innfører regjeringen en fraværsgrense i videregående skole på 10 prosent. Elever som har høyere udokumentert fravær i et eller flere fag, vil ikke få halvårskarakter eller standpunkt karakter i faget eller fagene.

Reitan mener skolen må ta reglene på alvor og arbeide i forkant for å forberede elevene på nytt regelverk.

FAGBREV PÅ SKOLEN Sandefjord videregående, har som visjon mangfold og muligheter. Her er det også mulig å ta fagbrev uten å ha læretid i bedrift.

– Vi tilbyr elever fra hele fylket plass hos oss hvor det er mulig å fullføre utdanningen i kombinasjon skole / praksis ute. Dette kan være elever som ikke har fått læreplass, eller som har fått læreplass og mistet den for eksempel på grunn av omstruktureringer i bedriften i løpet av sommerferien. Vi plikter å gi et tilbud også til dem vi ikke greier å skaffe læreplass til, sier Reitan.

– Men er det ikke litt for lett å gjøre ferdig utdanningen sin på skolen og droppe læretid?

– Noen vil mene det. Men på den annen side så mister jo disse elevene lønn i læretiden, og de har mye praksis i bedrift, sier Reitan.

– Det er viktig å få et papir, få et fagbrev, sier han.

De langt fleste elevene fullfører imidlertid utdanningen sin på læreplass. Blant annet har skolen arbeidet mye med ungdomsbedrifter.

– Det er noe vi har profilert oss på, sier han.

Edvin Abrahamsen (17) Magnus Gabrielsen (18) og Hannah Knutsen (18).

Torunn Bjugan Hansen og Siv Kikut Tveiten fra opplæringskontoret i Telemark og Vestfold i Design og Håndverk (ODH), faglærer Mette Langlie og Siv Andresen, som leder privatskolen Vestfold frisørscole.

Faglærer Mette Langlie omkranset av to av elevene sine, Lillianne Dahl Johnsen og Desiré Nykaas.

PALLEBORD Tre som er i gang med ungdomsbedrift på Vg2 er Hannah Knutsen (18), Magnus Gabrielsen (18) og Edvin Abrahamsen (17). De har laget pallebord, prosjektet er kalt «Home Pallet UB».

– Det var mye jobb, men gøy å stå på messe med produktet, sier Magnus Gabrielsen.

– Vi vant for beste utstilling her på huset, fikk andre plass for beste logo og kom på tredje plass for beste presentasjon, sier Hannah Knutsen.

De tre opplevde alle at det var spennende, men mye jobb å starte en bedrift.

– Vi har virkelig lært å stå på, sier Edvin Abrahamsen.

I prosjektet har elevene vært spesielt opptatt av gjenbruk. De har også tenkt på miljøet i valg av produkter, for eksempel i valget av beis.

Det er forskjellig hva de tre vil gjøre

etter at de er ferdige på service og samferdsel.

Hannah og Magnus har søkt og håper på å komme inn, på påbygg på Sandefjord videregående, Edvin vil gå læretiden sin i et sikkerhetsselskap. Han har lyst til å bli politi.

– Praksis i bedrift har vært viktig for meg, og nå arbeider jeg også for sikkerhetsselskapet på fritiden, sier han.

FRISØRENE En etasje ned og litt lenger borte i en av korridorene, holder design og håndverk til. Lillianne Dahl Johnsen (19) og Desirée Nykaas (18) begge fra Larvik, har søkt seg til Sandefjord fordi der er det er tilbud om Vg2 frisør.

Lillianne har planer om å søke seg til Westerdals skole for å utdanne seg til sminkør etter at hun har fått svennebrev som frisør. Desirée vil bruke frisørutdanningen som et springbrett

til videre studier i utlandet. Drømmen er makeupskole i Bangkok.

– Målet er videreutdanning i utlandet. Frisør er dessuten et internasjonalt yrke. Som norsk frisør får du jobb overalt, i hvert fall i engelsktalende land. Jeg vil også gjøre nytte av frisørfaget og alt jeg lærer her i arbeidet med å bygge meg opp som nasjonal moteblogger. Det er det jeg helst vil leve av, sier Desirée til Yrke.

Mens Yrke er på besøk trener elevene på å legge sminke på hverandre. Temaet denne dagen er tegneserier.

– Det er viktig å lese mennesket som skal sminkes. Å analysere hele mennesket, se hva som skal til for å fremheve den enkeltes særpreg, sier de to.

LYTTE OG SE – Tenker dere frisyre og hva som kunne vært gjort for en forbedring rent utseendemessig, hver gang dere treffer et nytt menneske?

Mia Torgrimsen er utplassert i Sandefjord fra HiOA. Her veileder hun elevene Emma Matre (17) og Johna Buttedal (16).

Dette er materialet elevene skal spinne ut en idé på i dag, sier faglærer Hans Magne Skaatan.

– Ja, omtrent. Det er lett å bli veldig opptatt av dette faget. Noen ganger må jeg ta meg sammen for ikke å sitte og vurdere andre opp og ned, sier Lillianne som mener at en god frisyre gjør mye for den enkeltes selvtillit, derfor er det så viktig å være en god frisør.

– Å treffe på en frisør som gir en dårlig hårklipp kan virkelig ødelegge mye, sier hun.

– Det er viktig å lytte til kundene.

Faglærer Mette Langlie bekrefter at dette med å lytte til kundene, er noe elevene trener mye på når de øver seg i skolens salong. Hun har god plass til flere elever, og hun synes det er trist at søkningen til frisør de siste årene har gått ned.

– Alle kan ikke bli akademikere. Her har vi hatt 30 elever på Vg2 frisør så å si hvert år jeg har jobbet her. Vi har fylt to klasser. Nå fyller vi bare én klasse. Enda frisøryrket er et flott yrke som gir mange karrièremuligheter, og som det er mulig å ta med seg til nær sagt hele landet, og også internasjonalt, sier hun til Yrke.

TILSKUDD TIL VOKSNE Langlie mener det må bli mulig å la voksne få plass i den offentlige videregående skolen.

– Vi burde få til et samarbeid med den private frisørskolen som tar imot de voksne elevene. Det ville vært positivt både for oss og dem, sier hun.

Siv Andresen, som leder privatskolen Vestfold frisørskole, ville også satt pris på mer samarbeid, i tillegg til at hun mener at voksne elever bør utløse lærlingtilskudd på lik linje med elevene som får plass på ungdomsrett.

– Vi trenger flere fagarbeidere. Flere salonger har et stort behov for lærlinger. Det er for få som utdanner seg til frisør nå, og da må vi sammen gjøre det som skal til for å få flere til å søke seg til oss, sier hun.

Også Siv Kikut Tveiten som er daglig leder for opplæringskontoret i Telemark og Vestfold i Design og Håndverk (ODH) er enig i at det må krafttak til for å få flere til å søke seg til frisøryrket.

– Det skal vi klare. Det er for få lærlinger tilgjengelig nå. Vi får stadig henvendelser fra salonger som ønsker lærlinger. Det er absolutt et godt valg å søke seg til frisøryrket, sier hun.

Det mener også Torunn Bjugan Hansen, som er fagansvarlig for frisørene ved ODH og også frisørlærer i Buskerud.

– Det må et tverrfaglig samarbeid til. Vi må snakke frisøryrket opp, for det er et godt yrke, som har fått et ufortjent dårlig rykte om dårlige rygger med mer, sier hun.

– Jeg har aldri hatt problemer med ryggen, sier Mette Langlie:

– Men jeg har derimot hatt et veldig

hyggelig yrke, først som frisør, så som faglærer, følger hun opp.

BACHELOR – Et mulighetens yrke, repliserer de tre andre og utdyper:

– Hvor det også er mulig å dra til utlandet for å ta bachelor i hår og sminke for enten teater eller mote, sier de fire som mener at rådgiverne på ungdomsskolen må bli enda flinkere til å anbefale ungdommer å søke seg til yrkesfag.

– Alle kan ikke bli mastere, gjentar de to frisørlærerne og de to fra opplæringskontoret

Vg2 på design og håndverk er mer enn frisør, tvers over gangen holder interiør og utstillingsdesign til, som også er et Vg2-tilbud.

Etter Vg2 på interiør og utstillingsdesign, har elevene fire muligheter.

– De kan gå Vg3 utstillingsdesign, Vg3 interiør, ta påbygg til studiekompetanse eller ta fagbrev i profileringsdesign, sier faglærer Marit Blomdal.

Hun sier at det skolen har arbeidet med i profileringsdesign, er folietekst på vindu, skilt og modell, logodesign, brosjyre og design av profilering på bil.

KREATIVE – To av elevene er utplassert i profileringsbedrift en gang i uka og arbeider med ulike oppgaver innen produksjon og montering, bl.a. banner, skilt og foliering på bil, sier Blomdal.

Torgeir Øverland anbefaler gjerne at Oscar Doksæter Horn (17) får plass på prestisjefylt kokkeskole i Frankrike.

Richard Hofstedt har Bas Sila oppe i engelskeksamen på kjøkkenet.

Sadie Anita Dahl, som er avdelingsleder for design og håndverk, og faglærer Hans Magne Skaatan, blant annet tidligere formingslærer og møbelsnekker, sier de merker at interessen for fagene design og håndverk er stor.

– Vi har elever som er kreative, noen vil jeg si er ekstremt kreative og utrolig flinke. Men det er sjelden vi har ungdommer som ønsker seg til nisjefagene, for eksempel møbelsnekker, bunadstilvirker eller gull- eller sølvsmed, sier Skaatan som frykter for de små og verneverdige fagenes fremtid.

Elevene Emma Matre (17) og Johna Buttedal (16) håper at Vg1 på design og håndverk forhåpentlig er starten på en kreativ karriere.

– Vi har frisør på tirsdager, det jeg vet jeg at jeg ikke vil bli, sier en av jentene.

Mia Torgrimsen tar etterutdanning på Høyskolen i Oslo og Akershus, bachelor i produktdesign og er utplassert i praksis i Sandefjord.

– Jeg trives godt som lærer, kanskje jeg blir lærer sier hun.

Akkurat nå har hun gitt elevene i oppgave å lage et nytt produkt av en stol, de kan bruke alle andre materialer i tillegg til materialene i stolen, resultatene på verkstedene viser at elevene tenker veldig forskjellig.

– Vi liker begge tekstiler og det å sy, så vi har kombinert trematerialet med tøy, sier Iselin Borgersen (16) og Rasma Seleman (17). De to har rett og slett laget en kjole av stolen!

FRANKRIKE Restaurant- og matfag har også bruk for kreative elever, og Sandefjord har et omfattende tilbud. Torgeir Øverland som er avdelingsleder for restaurant- og matfag, fremhever Sandefjord videregående som en hyggelig arbeidsplass, selv om skolebygningen ikke er den mest moderne, og det er vanskelig å rekruttere elever til programområdet hans.

– Det er en fantastisk arbeidsplass, med mange engasjerte lærere, sier han.

Han legger vekt på matyrket som et internasjonalt fag.

– Det er viktig for våre elever at de ser hva som skjer utenfor vår andedam. Kokkeyrket fins over absolutt hele verden, sier han.

Fire elever fra Vg2 i Sandefjord er nå utplassert på franske utdanningsinstitusjoner.

Også i år er det elever fra Sandefjord som søker seg til Frankrike.

Elevene må gjennom en omfattende søkeprosess, og skolen må anbefale at eleven får plass i Frankrike.

– Er det ikke vanskelig å sende fra seg

de mest motiverte elevene til utlandet? Ville du ikke heller hatt dem her?

– Nei, så snevert kan jeg ikke tenke. Jeg unner dem den utfordringen og det eventyret. Kokkeyrket er internasjonalt, sier Øverland.

En av elevene som har søkt seg til Lyceé d'hotellerie i Metz i er Oscar Doksæter Horn (17) fra Sandefjord som går Vg1.

– Det er mitt største ønske å kunne ta fagbrevet mitt i Frankrike. Jeg er villig til å lære meg fransk, og jeg er villig til å gå veldig langt, for å kunne lære faget i Frankrike, sier Oscar Doksæter Horn som har store ambisjoner for kokkefaget og vil bruke den franske utdanningen som et springbrett for høyere utdanning innen mat, hotell og økonomi. Håpet hans er å starte en restaurant i Frankrike.

17-åringen må gjennom et fire ukers intensivkurs i fransk før han eventuelt får plass ved den prestisjetunge skolen.

– Jeg skal klare det, sier han.

– Han vil klare det, sier lærer Øverland og smiler:

– Frankrike er så viktig for oss kokker. Jeg unner Oscar dette, sier han.

ENGELSK Samtidig, en etasje ned, har en av elevene på Vg2 på restaurant- og matfag, eksamen i engelsk, på kjøk-

Martine Bonsevoll og Andre Kristiansen serverer sensor Richard Hofstedt mat etter engelskeksamen.

Faglærer Pål Simen Hem sammen med Sondre Henning Pedersen (17) og Wilhelm Slørdahl (17).

kenet. Det foregår på den måten at eleven, Bas Sila, står og lager en rett. Samtidig forklarer han sensor, Richard Hofstedt, hva han gjør og hvorfor, utelukkende på engelsk.

– Vi kjører eksamen som en praktisk oppgave. Dermed kan vi teste kunnskapene elevene har i engelsk, mens de lager mat, det som er aller viktigst for en kokk, sier Øverland.

Marit Øien og Terje Nalum Pedersen er faglærere på Vg2. De er veldig opptatt av samarbeidet med næringslivet og av å skaffe gode praksisplasser og senere lære plasser til elevene.

– Restaurant- og matfag er dessverre

et fag med stort frafall. Men vi tøyer oss langt for å komme elevene i møte, vi tilrettelegger så godt vi kan. Dessverre er det en del elever som sliter rent skolefaglig, mange bra kokker har også gjort det. For oss er det viktig å strekke oss, men det er ikke alle som begynner her som ender opp i faget, sier Marit Øien som også er opptatt av at fellesfagene legges til samme dag eller dager, enten tidlig eller sent i uka slik at det er mulig å få til gode praksisperioder og jobbing med mat og servering på kjøkkenet på skolen.

De to faglærerne er også opptatt av at det er vanskelig å få ungdommer til å søke seg til kjøttfagene.

– Vi trenger ordentlige pøsemakere og butikkslaktere. Det er mer og mer vanskelig å få ungdom til å interessere seg for å avlive og dele opp dyr. Jeg tror det rett og slett ikke er en naturlig del av hverdagen lenger, vi går i butikken og kjøper ferdige kjøttstykker, men vet for lite om hvor produktene kommer fra, sier Øien.

KREVER ENTUSIASME En etasje opp, og noen lange korridorer bortover, holder teknikk- og industriell produksjon (TIP) og elektrofag til.

– Skolen har et godt rykte, sier avdelingsleder Erling Tvedten.

Han viser til for eksempel automa-

tikkfaget som et av de mest avanserte yrkesfagene.

– Det er mye teknikk i faget, mye datateknikk, poengterer han og sier at han som avdelingsleder krever profesjonell entusiasme av sine lærere.

– Det fortjener elevene, at lærerne stiller entusiastiske på jobb. Det er klart det skal være lov å ha en dårlig dag, men er du profesjonell, klarer du også da å vise entusiasme, sier han.

– *Det stiller vel også klare krav til deg som leder? At du klarer å holde entusiasmen oppe?*

– Ja, det er klart, og jeg kunne mange ganger ønske jeg hadde bedre tid til å følge opp hver enkelt, sier Tvedten som medgir at det går mye tid med til å administrere og delta i møter.

– *Dine fag er generelt preget av en lav andel jenter. Hva gjør dere for å få flere jenter til å søke?*

– Fagene er glimrende fag også for jenter, så vi jobber absolutt med det blant annet gjennom prosjektet «Jenter i bil og elektro». Vi har fem jenter totalt på elektro. Det er altfor lite. Og vi må absolutt jobbe enda mer med det, sier Erling Tvedten.

Erling Tvedten vil ha profesjonelle entusiaster.

Ine Dagfinrud er lærling i elektrofaget i Caverion og stortrives med det.

Caverion har 400 lærlinger

FORNEBU Caverion er en god lærebedrift for jenter, mener **Ine Dagfinrud**. – Vi lærer veldig mye og blir tatt godt vare på, sier **Peter Thøgersen (19)** og **Ine Dagfinrud (18)**.

TEKST OG BILDER **HARALD VINGELSGAARD**

Vi møter de to lærlingene i første etasje i det nye og spektakulære kontorbygget Fornebuporten, et kjempestort bygg med sju etasjer. Der er det så mye forskjellig å gjøre, at de lærer alt de skal lære i elektrofaget.

– *Hvorfor valgte dere å bli lærlinger i Caverion (tidligere YIT)?*

– Jeg søkte lærlingplass i Caverion, fordi jeg visste at bedriften er flink med lærlinger. Det har jeg hørt fra andre og erfart selv da jeg var utplassert her på videregående skole. Og så jobbet pappa her før, sier Peter.

Hans far, som var administrerende direktør i bedriften tidligere, begynte også som lærling. Peter er usikker på om han skal gå i farens fotspor, helt til topps. – Det er jo så mange muligheter innenfor faget, sier han.

Ine hadde også hørt mye positivt om Caverion.

– Caverion er veldig flinke med jenter. Her har vi egen jentegarderobe. Og skulle det bli noen problemer for meg som jente, vet jeg at Caverion vil ordne opp. Det er viktig. Det er bare positivt å være her som jente, sier Ine som startet læretiden på Fornebuporten høsten 2015.

Ine sier det går «rykter» på byen om at Caverion er en veldig god lærebedrift for jenter. På Fornebuporten har det også vært mange jenter i forskjellige fag.

Ine oppdaget Caverion første gang på skolen, da de hadde besøk av en person fra bedriften.

– Læreren vår sa også at Caverion er veldig flinke med lærlinger, sier Ine.

STORT Peter og Ine går bortover gulvet i den store hallen som skal bli kantine. De stopper ved en liten vegg. Og på veggen er det lagt skjult opplegg for

strøm og data. Det skal bli to skjermer for betaling med kort, og en informasjonsskjerm. Ved siden av disse skjermene er det opplegg med strøm for stikk-kontakter.

Peter er storfornøyd med tiden som lærling hittil, det vil si halvannet år.

– Jeg har lært veldig mye. Jeg kan i hvert fall det meste av det vanlige elektroarbeidet, sier han.

– Det viktigste – som lærling – er ikke å jobbe raskt, men å gjøre faglige ting riktig. Så kommer tempoet til å øke etter hvert som man får faget i fingrene. Det er budskapet fra Olov Sjöberg som er sjefen til Peter i første etasje i Fornebuporten.

Ine tok et utradisjonelt valg som jente.

– Jeg valgte elektrofag, fordi jeg var lei skolen da jeg gikk i 10. klasse. Allmennfag var utelukket. Elektro var

– Jeg har lært mye siden jeg begynte for halvannet år siden i Caverion, sier Peter Thøgersen.

mest interessant for meg, fant jeg ut, etter at jeg leste på vilbli.no om de forskjellige fagene jeg kunne velge blant.

Da hun gikk VG2 elektrofag var hun alene som jente.

– På skolen var det mange som undret seg på hvorfor jeg ikke ville velge helsefag eller design og håndverk. Noen syntes det var rart at jeg som jente valgte elektrofag. Jeg skjønner ikke hva som er så rart med det. Om man er jente eller gutt, det har ikke noe å si. Kjønn betyr ikke noe som elektriker, fastslår Ine.

– Det kan til og med være en stor fordel å være jente, i hvert fall for meg som har så små hender, ler Ine.

– Når jeg jobber med kabler i små hull i veggen, er det veldig lett for meg å hente kablene med de små hendene mine, smiler hun.

Både Peter og Ine har funnet ut at elektro er det riktige faget for dem.

Begge er fast bestemte på å ta fagbrevet.

– Jeg har ikke angret et sekund på at jeg valgte elektro. Det har vært litt kaldt å arbeide nede i kjelleren, hvor det er åpent, og når det har vært minus ti grader og kaldere. Men jeg har puttet hendene i lomma innimellom, sier Ine.

Arbeidslivet er noe helt annet enn å gå på skolen. Vekkerklokka til Peter ringer klokka 5.30 om morgnen.

– Jeg tar ferge fra Nesodden og over til Oslo, og buss videre til Fornebuporten, hvor jeg begynner å arbeide klokka 07.00.

– Som lærling har jeg lært hvordan

FAKTA OM FORNEBUPORTEN

Det ble skrevet en kontrakt til en verdi på 140 millioner kroner for alt elektroteknisk arbeid som Caverion utfører i Fornebuporten i Bærum utenfor Oslo. Bygget er 68.000 kvadratmeter stort.

– Vi har hatt 144 elektrikere, derav 20 lærlinger, på det meste i dette prosjektet. Vi jobber tett sammen med andre tekniske fag på dette anlegget, sier prosjektleder Atle Stømner i Fornebuporten.

arbeidslivet fungerer. Jeg må opp tidlig om morgenen og stå på når jeg kommer på jobb, sier Peter.

INE I TRAPPA Ine viser vei. Vi går trappene hvor det er svært romslig i dette store bygget.

– Jeg har vært med og arbeidet i trappene i to måneder. Trukket kabler. Montert lys, nødlys, brannvarsling og kortlesere til dørene. Jeg jobber sammen med en montør som forklarer meg hvordan jeg skal gjøre det. Så prøver jeg selv. Og etterpå sjekker montøren at jeg har gjort jobben slik den skal gjøres, sier Ine.

Både Peter og Ine håper på fast jobb i Caverion etter læretiden. Det ser lyst ut, fordi bedriften tar inn lærlinger for å skaffe bedriften arbeidskraft.

BEST I BYEN Caverion ble kåret til beste lærebedrift av Oslo kommune i 2014, i konkurranse med alle andre fagopplæringsbedrifter i hovedstaden.

– Det var stor stas å få Oslo kommunes fagopplæringspris, sier Dag Hesland som er ansvarlig for lærlingene i elektrofag i Caverions avdelinger i Oslo.

– Jeg føler vi i Caverion har gjort mye riktig over lang tid. Vi har også stor nytte av opplæringskontoret til NELFO Oslo og Omegn, som er ledende innen fagopplæring i elektrofagene.

Caverion ønsker å møte ungdommene allerede når de går på videregående skole, for å rekruttere fagarbeidere. Mange elever får komme til bedriften og være utplassert i perioder mens de går videregående skole.

– Vi blir kjent med dem, og de blir kjent med oss, sier Hesland.

Deretter blir det lettere for Caverion å velge ungdommene som de vil satse på som lærlinger i bedriften.

– Å gå i lære, er å gå på jakt etter det man ikke kan, sier Dag Hesland i Caverion.

– VI TAR LÆRLINGENE PÅ ALVOR

– Vi tar samfunnsansvar. Og ved å ta inn lærlinger kan vi forme strukturerte arbeidsfolk til vår egen bedrift, sier administrerende direktør Knut Gaaserud i Caverion Norge.

Caverion er en betydelig aktør i byggebransjen, med til sammen 3.000 ansatte fordelt på 50 avdelinger i Norge. Bedriften har lærlinger i fagene elektro, automasjon, rør, blikkenslager, kjøle og ventilasjon, telecom, platearbeider, sveiser og industrirørlegger.

– I Caverion tar vi lærlinger på alvor. Det er tross alt utdanning til unge mennesker vi snakker om, sier Gaaserud og fortsetter:

– Lærlinger er viktige i rekrutteringen for oss. Vi tar imot unge, dyktige og motiverte lærlinger, og gir dem god opplæring. Dermed utdanner vi fagfolk til Caverion og fagene generelt.

MOTIVERTE – *Hvordan lykkes dere med fagopplæringen?*

– Det finnes ingen fasit på hvordan man best lykkes med å få gode fagfolk. Men jeg tror motiverte lærlinger, kombinert med god oppfølging fra flinke fagfolk i læretiden, gir gode resultater. Det er viktig at lærlingene får et variert og godt opplegg i læretiden, slik at de ikke blir gående og gjøre de samme tingene hele tiden.

Administrerende direktør Gaaserud håper at mange av de 400 lærlingene som bedriften nå har, vil fortsette hos dem når de får sitt fagbrev. Caverion har svært gode erfaringer med mange av sine lærlinger.

– Vi har fagfolk som har arbeidet hos oss i både 20, 30 og 40 år etter at de begynte her som lærlinger. Noen

– Vi tar imot unge, dyktige og motiverte lærlinger, og gir dem god fagopplæring, sier administrerende direktør Knut Gaaserud i Caverion.

av dem sitter nå i sentrale posisjoner i Caverion. Vi er stolte av å ha mange lojale medarbeidere, sier Gaaserud.

Flere av lærlingene i Caverion har vært med i konkurranser og gjort det godt både i yrkes-NM og yrkes-VM. En av Caverions ansatte ble nummer fire i yrkes-VM for elektrofag i Brasil.

Det viser mest kvaliteten på denne fagarbeideren, men det viser også at vi i Norge er et land som har en fagopplæring som holder mål internasjonalt, sier direktøren.

UTGIFT – *Svært mange bedrifter i Norge tar ikke inn lærlinger. Mange ser det som en utgift, og at de kaster bort tiden til fagfolkene som må lære dem opp. Ville det vært mer lønnsomt for Caverion uten lærlinger?*

– På kort sikt kunne vi drevet mer lønnsomt uten lærlinger. Men vi tenker langsiktig. Lærlingene, som senere blir våre fagarbeidere, vil kunne bidra i mange, mange tiår fremover, sier administrerende direktør Knut Gaaserud.

MED LÆRLINGPLASS PÅ INTERNETT

Caverion har «Lærlingplass» på sine hjemmesider på internett. Dette er en plass for å rekruttere nye lærlinger og for å gi lærlingene viktig informasjon.

– Jeg fikk mange spørsmål via Caverions bedriftsside på Facebook. Det var spørsmål som: Hvor mye tjener lærlingene? Hvilke rettigheter har en som lærling? Skal en lærling ha kontrakt?

Det sier Helene Johansen som er kommunikasjonsansvarlig i Caverion. Det er hun som har laget denne nettportalen for lærlinger.

– Jeg har en åtte år yngre søster. Da hun var frisørlærling spurte hun meg om mange forskjellige ting om det å være lærling. Jeg forsøkte å finne svar på spørsmålene på nettet, men det var ikke enkelt.

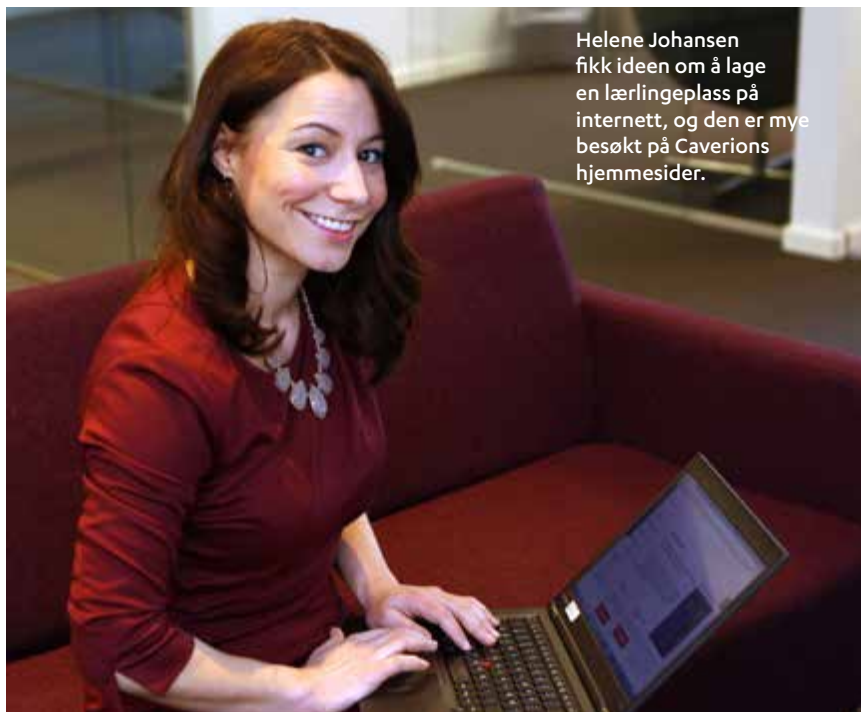
Helene Johansen tenkte at mangel på informasjon ikke var noe spesielt for hennes søster, men at dette måtte være et problem for mange andre lærlinger også, enten de er frisør eller har fagene som Caverion arbeider med.

Helene samlet informasjon med Google AdWords, og fant ut at lærlingkontrakt og lærlinglønn var de mest etterspurt temaene for dem som søkte informasjon om lærlinger.

Nå har hun lagt ut mye nyttig informasjon på Caverions internettside caverion.no om lærlinger. På denne siden er det lett å finne fram til fakta, det er også oversiktlig presentert.

– Velkommen til Lærlingplassen, portalen for alle lærlinger i Norge! Finn informasjon om lærlingplass, lærlingelønn, lærlingkontrakt og alt annet, står det på siden.

– Med i underkant av 400 lærlinger sitter vi på mye kunnskap vi gjerne vil

Helene Johansen fikk ideen om å lage en lærlingeplass på internett, og den er mye besøkt på Caverions hjemmesider.

dele, så vi kan hjelpe alle nåværende og kommende lærlinger å finne informasjonen de trenger på ett sted, skriver hun et annet sted på Lærlingplassen.

Ved å klikke på stikkordet lærlingelønn, er det lett å finne ut hvor mye en lærling tjener i de forskjellige fagene som Caverion har.

Klikker du deg inn på stikkord lærlingkontrakt, kan du lett få opp et eksempel på en lærlingkontrakt.

Hun har også lagt ut en egen tekst med aktuelle spørsmål og svar, her er noen av dem:

– *Hvor mange lærlinger tar dere inn hvert år?*

– Det varierer fra år til år mellom 50–150, men vi tar alltid inn så mange som mulig.

– *Får jeg verktøy, arbeidsklær og verneutstyr eller må jeg kjøpe det selv?*

– Skal du gjøre en god jobb må du ha riktig utstyr! Hos oss får du utdelt dine egne verktøy, arbeidsklær og verneutstyr som du ikke trenger å betale for.

– *I noen bedrifter blir lærlinger ofte brukt som «ryddehjelp», hvordan vet jeg at dette ikke skjer hos dere?*

– Vi har stor respekt for lærlinggeordningen og mener at å bidra til utdanningen av unge mennesker er et samfunnsansvar. Vi har egne ressurskoordinatorer, som har ansvaret for å følge opp lærlingene våre gjennom lærlingtiden, og passe på at de får den opplæringen de har krav på.

«Lærlingplassen» til Caverion er populær blant de som er inne på caverion.no.

– Lærlingplassen har ligget på topp tre av de mest besøkte sidene på nettsiden vår hver måned i hele 2015. Spesielt lærlinglønn skiller seg ut som en populær side på lærlingplassen. Det er gøy å skrive innholdet på denne siden, og kunne bidra til viktige opplysninger for lærlingene, sier kommunikasjonsansvarlig Helene Johansen i Caverion.

Kartet stemmer ikke alltid med terrenget

KJELLER Fagkunnskap fra skolebenken er ikke alltid etterspurt i arbeidslivet. Og svært ofte gjør den faglærte de samme oppgavene som den uten fagbrev, viser ny forskning fra Høgskolen i Oslo og Akershus.

AV WENCHE SCHJØNBERG

I rapporten «Yrkesutøvelse i restaurant- og matfagene – Arbeidsoppgaver, prioriteringer og forskjeller» som ble gitt ut i mars 2016, viser førstelektor Halvor Spetalen, høgskolelektor Bjørn Eben og førsteamanuensis David Jahanlu, at det er et avvik mellom noe av det den skolebaserte yrkesopplæringen trener på, og det ansatte faktisk bruker tid på ute på arbeidsplassene.

– For eksempel ser vi av analysene at arbeid som ernæringsberegninger, meny- og produktutvikling og kvalitets-sikring er områder som ansatte først begynner å arbeide med etter at de har tatt fagbrevet og for eksempel får ledende stillinger. Det er ikke lærlingen som setter opp menyen, men kjøkken-sjefen, sier Spetalen som et eksempel.

VIKTIG Å FORSKE PÅ – Jeg mener at det yrkesutøvere i bedriftene faktisk bruker tid på, bør gjenspeile seg i læreplanene, sier Spetalen til Yrke.

Og for å få eksakt viten om dette, mener han at det er viktig med mer forskning på yrkesfagene og fagbedriftene.

– Vi trenger mer empiri og ikke bare antakelser som at vi mener at det er sånn eller sånn. Vi må se på hva bedriftene faktisk etterspør, og hva de faktisk bruker tid på. Så kan det danne grunnlaget for en debatt og en problematisering av forskjellige sider ved fagutøvelsen.

KURS ETTER NOEN ÅR For eksempel går det fram av rapporten at jo mer kompetanse og lederansvar de ansatte i mat- og restaurantbransjen har, jo mer kompliserte arbeidsoppgaver jobber de med.

– Når vi ser at det er sånn, burde man ikke da organisere det slik at skolene arbeider med å gi elevene grunnleggende ferdigheter, og så inngå en avtale med for eksempel NHO eller fagskoler om tilbud om kurs etc. for dem som har jobbet i noen år, spør han. Og viser til at slik det fungerer nå er det ofte altfor lang tid siden elevene satt med for eksempel oppsett av menyer og næringsberegning på skolen, til han eller hun får brukt kunnskapen i arbeidslivet.

JOBBER MED DET SAMME I rapporten har også Spetalen, Eben og Jahanlu sett på fagutdanningens betydning i områdene ferskvarereutsalg, restaurantkjøkken, matindustri, konditori, institusjonskjøkken og serveringsvirksomhet.

– På bakgrunn av funnene kan vi si at på noen områder er det viktig med fagutdanning, mens på andre områder betyr det å ha en fagutdanning ingenting for hvilke arbeidsoppgaver den enkelte får, sier Spetalen.

– *Ingenting?*

– Nei, for eksempel for tidsbruk på renhold så betyr det ingenting om den ansatte har fagutdanning i noen av arbeidsplassene. Heller ikke for hvor mye tid han eller hun bruker på kunde-

kontakt, hvilket man kanskje skulle tro at er et område hvor fagutdanning har betydning, sier førstelektoren.

Han sier at på noen områder virker det som om arbeidsgiverne har begynt å tilpasse seg et liv uten fagarbeidere, for eksempel gjelder dette på flere av kjøkkenene i kjederrestaurantene.

«ANDRE ETASJE» BESTEMMER – Der har de innført et system hvor de stykker opp arbeidsoppgavene på en slik måte at for eksempel «første etasje» utfører, mens «andre etasje» planlegger. De arbeider etter konsepter hvor det ikke betyr så mye om kjøkkenet har fagkompetanse eller ikke – alt er planlagt til minste detalj, og gjestene får det samme konseptet. Kjøttet kommer til kjøkkenet i ferdige stykker, altså kreves det ingen kunnskap om å dele opp dyr på kjøkkenet, og selve skjæringen er det kjøttskjærerbedriften som gjør, men også her er stykkene standardiserte, og det er «andre etasje» som har planlagt og bestemt hvor store de enkelte stykkene skal være. Dette er med på å hule ut behovet for fagarbeidere, frykter Halvor Spetalen.

– *Men er ikke dette en grei løsning. Billig for bedriftene?*

– Jo, du kan kanskje si at det er uheldigsmessig for alle som driver restauranter at de er helt avhengig av fagarbeidere. Men på den annen side mener jeg det er viktig å problematisere dette. For hvis det er sånn at vi ønsker å styrke statusen til yrkesfagene og samtidig øke rekrutteringen og gi fagarbeiderne en reell karrieremulighet? Ja, da må det være forskjell på hva en ufaglært arbeider med og hva en faglært arbeider med. Hvis ikke blir det for banalt, avslutter Halvor Spetalen.

EGON: FAGKOMPETANSE ABSOLUTT VIKTIG FOR VÅRE KJØKKEN

OSLO Restaurantkjeden Egon avviser at standardiserte menyer går utover behovet for faglært arbeidskraft.

TEKST WENCHE SCHJØNBERG

– Skal vi fortsette å være en seriøs aktør i restaurantbransjen, så må vi levere kvalitet til våre gjester. Uten fagkompetanse og faglært arbeidskraft, vil vi ikke kunne få til dette, sier Oddvar Strand som er sentral kjøkkenleder og innkjøpsansvarlig i Egonkjeden, til Yrke.

Han sier at Egon har over 700 kokker fordelt på 38 Egon-restauranter.

– *Hvor mange av disse har fagbrev?*

– Jeg sitter ikke med en prosentoversikt over andelen som har fagbrev som kokk. Men det jeg kan si er at fagkompetanse er veldig viktig for oss, sammen med relevant arbeidserfaring, sier han.

– 75 prosent av omsetning på en Egon-restaurant, er mat. Kjøkkenet er derfor hjertet i alle våre bedrifter, så ja, dette er et meget viktig felt for oss, sier han.

Førstelektor Halvor Spetalen sier til Yrke at det kan virke som en del arbeidsplasser, særlig gjelder dette kjederestauranter, har begynt å tilpasse seg et liv uten fagarbeidere.

– De arbeider etter konsepter hvor det ikke betyr så mye om kjøkkenet har fagkompetanse eller ikke, – alt er planlagt til minste detalj, og gjestene får det samme konseptet, sier Spetalen.

– Det at vi har felles meny for alle våre 38 restauranter har i utgangspunktet ingenting med behovet for faglært arbeidskraft å gjøre. Om vi har to eller 38 restauranter med lik meny, så vil kravet til fagkompetanse være svært viktig for oss, og behovet blir absolutt ikke mindre, sier Strand.

Han sier at Egon lager alle sauser og dressinger i egne restauranter.

– Vi prøver så langt det er mulig å produsere det meste selv, slik at våre produkter får en hjemmelaget smak og konsistens, og dette bidrar til å gi vår mat en egen Egon-identitet, sier han.

Fagutdanningens og matfagene

AV **HALVOR SPETALEN**

yrkesfaglærerutdanning i restaurant- og matfag ved Høgskolen i Oslo og Akershus

Nå som *Yrkesfaglig utvalg for reiseliv, matproduksjon og primærnæringen* har kommet med sin rapport i mars 2016, står vi foran den kanskje største strukturendringen i utdanningsprogrammet restaurant- og matfag siden innføringen av Kunnskapsløftet i 2006.

Dette er endringer som også vil påvirke yrkesfaglærerutdanningen i restaurant- og matfag. For å vite mer om yrkesutøvelse og betydningen av fagutdanning i restaurant- og matfagbransjene, ble det høsten 2015 gjennomført en undersøkelse (Spetalen, Eben & Jahanlu, 2016) der 394 yrkesutøvere fra ferskvareutsalg, matindustrien, institusjonskjøkken, restaurantkjøkken, konditorier og serveringsvirksomheter deltok.

Målet med denne undersøkelsen var å kartlegge yrkesutøvelse og betydningen av fagutdanning i restaurant- og matfagbransjene. Dels for å kunne gi innspill til både struktur og læreplaner i en yrkesopplæring under utvikling, og dels for å bidra med innspill til rekruttering og karriererådgiving i restaurant- og matfagene.

METODE Det ble benyttet seks ulike spørreskjemaer tilpasset yrkesutøvelsen i ferskvareutsalg, matindustrien, institusjonskjøkken, restaurantkjøkken, konditori- og serveringsvirksomhet. Disse bransjene ble valgt fordi dette er bedrifter/institusjoner som sysselsetter mange arbeidstakere i restaurant- og matfag, og som derfor er lettest tilgjengelig.

Utvalgskriteriet var at bedriften/institusjonen skulle være en typisk representant for sin bransje og med et faglig nivå godt nok til å kunne tilby lærlingeplasser.

betydning i restaurant-

Datainnsamlingen ble foretatt av studenter i tredjeklassen ved yrkesfaglærerutdanningen i restaurant- og matfag ved Høgskolen i Oslo og Akershus.

Datamaterialet ble analysert i et statistikkprogram og resultatene publisert i rapporten *Yrkesutøvelse i restaurant- og matfagene -Arbeidsoppgaver, prioriteringer og forskjeller* som ble utgitt i mars 2016. Rapporten er skrevet av Halvor Spetalen, Bjørn Eben og David Jahanlu.

RESULTATER Undersøkelsen hadde et vidt spekter av spørsmål, men her presenteres bare en kortversjon av resultatene med særlig vekt på to forhold:

- Hvilke arbeidsoppgaver utføres hyppigst på arbeidsplassen i et utvalg av restaurant- og matfagbransjer?
- Er det systematisk forskjell mellom hva yrkesutøvere med og uten fagutdanning arbeider med i et utvalg av restaurant- og matfagbransjer?

YRKESUTØVELSE I ET UTVALG AV RESTAURANT- OG MATFAGBRANSJER For at de yrkesspesifikke arbeidsoppgavene i hver bransje skal kunne sammenliknes, ble det laget såkalte klustere som innebærer at spørsmål om samme tema ble gruppert i kategorier (klustere) som senere kunne sammenliknes.

De yrkesspesifikke spørsmålene i spørreskjemaene ble delt inn i seks kategorier: Renhold, Forberedende produksjonsarbeid, Produksjonsarbeid, Kvalitetssikring, Kundekontakt og Meny- og produktutvikling. Dette betyr at svarene fra spørsmål som er tilpasset arbeidet i et ferskvareutsalg, vil kunne sammenliknes med svarene fra dem som arbeider i matindustrien fordi innholdet i hvert kluster er knyttet til samme gruppe arbeidsoppgaver selv om arbeidsplassene er forskjellige.

I tabellen nedenfor vises en rangert oversikt over hvilke

arbeidsoppgaver yrkesutøvere med og uten lederoppgaver arbeider hyppigst med i et utvalg av restaurant- og matfagbransjer?

YRKESUTØVELSE I ET UTVALG RESTAURANT- OG MATFAGBRANSJER		YRKESUTØVELSE I ET UTVALG RESTAURANT- OG MATFAGBRANSJER	
Yrkesutøvere uten lederoppgaver		Yrkesutøvere med lederoppgaver	
Arbeidsoppgaver i rangert rekkefølge	Variasjon mellom bransjer	Arbeidsoppgaver i rangert rekkefølge	Variasjon mellom bransjer
Renhold	1-3 plass	Renhold	1-5 plass
Produksjonsarbeid	1-5 plass	Forberedende produksjonsarbeid	1-4 plass
Forberedende produksjonsarbeid	2-4 plass	Kundekontakt	1-6 plass
Kundekontakt	1-6 plass	Kvalitetssikring	2-6 plass
Kvalitetssikring	2-6 plass	Produksjonsarbeid	1-5 plass
Meny- og produktutvikling	5-6 plass	Meny- og produktutvikling	2-6 plass

Oversikten viser at «renhold» er den arbeidsoppgaven yrkesutøvere med og uten lederoppgaver arbeider hyppigst med, mens «meny- og produktutvikling» er den arbeidsoppgaven det arbeides minst med. Mens yrkesutøvere uten lederoppgaver arbeider mye med produksjonsarbeid, er dette en arbeidsoppgave ledere arbeider langt mindre med.

Oversikten viser også at et relativt stort språk mellom hva yrkesutøvere i de ulike bransjene bruker arbeidstiden til. Arbeidsoppgaver som rangeres som nummer 1 i en bransje, kan rangeres som nummer 6 i en annen bransje. Det er kanskje ikke uventet, men gir likevel et signal om at det eksisterer typiske bransjeforskjeller.

Tabell 1. Arbeidsoppgaver rangert etter hyppighet i utvalg restaurant- og matfagbransjer.

YRKESUTØVELSE RANGERT ETTER HYPPIGHET	YRKESUTØVELSE RANGERT ETTER HYPPIGHET
Ferskvareutsalg Kundekontakt Renhold Forberedende produksjonsarbeid Kvalitetssikring Produksjonsarbeid Meny- og produktutvikling	Restaurantkjøkken Renhold Forberedende produksjonsarbeid Kvalitetssikring Kundekontakt Produksjonsarbeid Meny- og produktutvikling
Matindustri Produksjonsarbeid Kvalitetssikring Renhold Forberedende produksjonsarbeid Meny- og produktutvikling Kundekontakt	Konditori Renhold Produksjonsarbeid Forberedende produksjonsarbeid Kvalitetssikring Meny- og produktutvikling Kundekontakt
Institusjonskjøkken Renhold Kundekontakt Forberedende produksjonsarbeid Produksjonsarbeid Kvalitetssikring Meny- og produktutvikling	Serveringsvirksomhet Kundekontakt Produksjonsarbeid Renhold Forberedende produksjonsarbeid Meny- og produktutvikling Kvalitetssikring

Denne oversikten konkretiserer forskjellene mellom bransjene og kan gi innspill til både rekrutteringsarbeid, informasjonsarbeid, karriereveiledning, planlegging av yrkesopplæring og utvikling av læreplaner for skole og bedrift.

HVILKE BETYDNING HAR FAGUTDANNING FOR FORDELING AV ARBEIDSOPPGAVER PÅ ARBEIDSPLASSEN?

I en diskusjon om betydningen av fagutdannede yrkesutøvere kan det være fruktbart å starte med å stille spørsmålet: I hvilken grad er det en systematisk forskjell mellom hva fagutdannede arbeider med og hva ikke-fagutdannede arbeider med? Hvis det er liten eller ingen forskjell mellom disse gruppene kan man stille spørsmålsteget ved betydningen av fag-/svennebrev i den aktuelle bransjen.

Tabell 2. Oversikt over arbeidsoppgaver som samvarierer signifikant med fagutdanning i et utvalg restaurant- og matfagbransjer

Arbeidsplass / Kluster	Renhold	Kvalitetssikring	Forberedende produksjonsarbeid	Produksjonsarbeid	Meny- og produktutvikling	Kundekontakt
Ferskvareutsalg	Nei	Ja	Nei	Nei	Nei	Nei
Matindustri	Nei	Nei	Nei	Nei	Nei	Nei
Institusjonskjøkken	Nei	Ja	Ja	Nei	Ja	Nei
Restaurantkokk	Nei	Ja	Ja	Nei	Ja	Nei
Konditori	Nei	Nei	Nei	Ja	Nei	Nei
Servering	Nei	Nei	Nei	Nei	Ja	Nei

Oversikten viser at det er flest signifikante samvariasjoner mellom det å være fagutdannet og arbeidsoppgavene «kvalitetssikring» og «meny- og produktutvikling», men ingen for arbeidsoppgavene «renhold» og «kundekontakt». Dette

indikerer at fagutdanning har en betydning for gjennomføring av noen arbeidsoppgaver, men ikke for andre. Kanskje er det avgjørende hvor avanserte arbeidsoppgavene er?

Oversikten viser også at betydningen av fagutdanning er ulikt fordelt mellom bransjene. Mens det å være fagutdannet har betydning for tre av arbeidsoppgavene i institusjons- og restaurantkjøkken, har fagutdanning ingen betydning for hva yrkesutøvere i matindustrien arbeider med. I ferskvareutsalg, konditori og servering har fagutdanning bare begrenset betydning for fordelingen av arbeidsoppgaver på arbeidsplassen.

Dette resultatet kan være et bidrag til diskusjonen om betydningen av fagutdanning i restaurant- og matfagbransjene. Dersom det ikke er noen forskjell på hva yrkesutøvere med og uten fagutdanning arbeider med, hva skal man da med fagutdannet personale? Skal fagutdanning få større verdi må kanskje arbeidsoppgaver i bedrifter skilles tydeligere mellom faglærte og ufaglærte slik at det gis et incentiv til å fagutdanne seg.

OPPSUMMERING OG AVSLUTNING I denne kortversjonen av rapporten *Yrkesutøvelse i restaurant- og matfagene – Arbeidsoppgaver, prioriteringer og forskjeller* (2016), er det presentert rangerte oversikter over hvilke arbeidsoppgaver yrkesutøvere i et utvalg av restaurant- og matfagbransjer arbeider hyppigst med. Resultatene viser at arbeidsoppgavene yrkesutøvere arbeider med varierer mellom ulike restaurant- og matfagbransjer og også mellom yrkesutøvere med og uten lederoppgaver. Dette kan være et innspill til både rekrutteringsarbeid, karriereveiledning og læreplanutvikling i yrkesopplæringen.

Resultatene viser også at yrkesutøvere med fagutdanning arbeider systematisk hyppigere med enkelte arbeidsoppgaver enn yrkesutøvere uten fagutdanning. Dette gjelder særlig mer avanserte arbeidsoppgaver som kvalitetssikring og meny- og produktutviklingsarbeid. I institusjonskjøkken og restaurantkjøkken er det størst forskjell mellom hva faglærte og ufaglærte arbeider med, mens det i matindustrien ikke er noen påviselig forskjell. I hovedsak viser likevel undersøkelsen at det er relativt liten forskjell mellom hva fagutdannede og ufaglærte arbeider med i et utvalg av restaurant- og matfagbransjer. Dette reiser spørsmål om både fordeling av arbeidsoppgaver i bedriftene, verdien av fagutdanning i restaurant- og matfagene og kanskje også innholdet i yrkesopplæringen.

LITTERATUR

- SPETALEN, H., EBEN, B. & JAHANLU, D. (2016). *Yrkesutøvelse i restaurant- og matfagene - Arbeidsoppgaver, prioriteringer og forskjeller. Første delrapport* (HiOA Rapport 3). Oslo: Høgskolen i Oslo og Akershus.
- SUNDQUIST, N. (2016). *Yrkesfaglig utvalg for reiseliv, matproduksjon og primærnæringen*. Oslo: Utdanningsdirektoratet.

Denne artikkelen inngår i arbeid med å analysere og videreutvikle læreplaner med Norges brannskole. Vi stiller følgende spørsmål: **Hvordan kan lærere ved Norges brannskole anvende læreplaner i elevenes læringsarbeid?**

Planer for læring ved Norges brannskole

AV **SVEIN-ERIK ANDREASSEN**

førstelektor ILP, UiT Norges arktiske universitet

AGNAR CHRISTENSEN

seksjonssjef undervisning, Norges brannskole

BJØRG STEINSVIK

rådgiver læremidler, Norges brannskole

STEINAR STEINSVIK

undervisningskoordinator, Norges brannskole

TEORETISKE BEGREPER FOR ANALYSE AV LÆREPLANER Vi anvender teoretiske begreper fra Blooms taksonomi i Bloom mfl. (1956) og Krathwohl (1971). For det første som definisjon av begrepene ferdighet, kunnskap og kompetanse. For det andre som skille mellom tre typer ferdighet. De samme teoretiske begreper er tidligere anvendt i analyse av læreplaner for grunnskole og videregående skole (Andreassen 2015).

FORHOLDET MELLOM FERDIGHET, KUNNSKAP OG KOMPETANSE Benjamin Bloom presenterte sammen med sin forskningsgruppe, deriblant David Krathwohl, følgende ligning: *Arts or skills + knowledge = abilities* (Bloom mfl. 1956: 38). Oversatt til norsk: *ferdigheter + kunnskap = kompetanse*. Dette forutsetter et komplementært forhold mellom ferdigheter og kunnskaper. Læringsmål kan formuleres ulikt med ulike hensikter. F.eks. kan det skilles mellom instruksjonsmål, problemløsningsmål og ekspressive mål (Eisner 1975), og en rekke andre typer læringsmål. Vi forstår læringsmålene i Norges brannskoles læreplaner slik at elevene må kombinere ferdighet og kunnskap for å oppnå kompetanse. Vi bør

imidlertid minne oss på om at dette er teoretisk begreper. Det er i praksis sjelden slik at vi kun anvender ferdigheter eller kun anvender kunnskaper. Antageligvis er det slik at i alt vi gjør anvender vi både og. I læringsarbeid er imidlertid skillet nyttig. Vi kan da formulere hvilke ferdigheter og hvilke kunnskaper som vi ønsker å utvikle, for dernest å utvikle kompetanse.

TRE ULIKE TYPER FERDIGHET Blooms taksonomi klassifiserer *ferdigheter* – altså det som eleven skal kunne gjøre med et definert kunnskapsområde. Klassifisering av *kunnskap* overlates til andre (Bloom 1956:12; Krathwohl 1971:42). Dette er en presisering som er fort gjort å overse. Blooms taksonomi skiller videre mellom tre typer ferdigheter; *kognitive*- (f.eks. å gjengi, beskrive, drøfte, analysere, vurdere), *psykomotoriske*- (f.eks. å lukte, smake, sykle, sage, drible) og *affektive* ferdigheter (f.eks. å ta ansvar, vise omsorg, vise respekt). Hver av de tre typer ferdighet graderes etter kompleksitet i hva eleven skal kunne gjøre. Kognitiv ferdighet graderes fra å gjengi, via å anvende og å analysere, til å drøfte og å vurdere. Disse verbene beskriver handlinger i læringsmål. Og fortsatt har vi ikke sagt noe om kunnskapen disse ferdighetene skal kombineres med. Vi har altså fortsatt ikke sagt hva eleven skal «analysere», eller hva hun skal kunne «sage» eller hva hun skal kunne «vise respekt for». Eksempler på kunnskapsinnhold kan være «Brann- og eksplosjonsvernloven §§9-11». Dette er kun et kunnskapsinnhold inntil vi presiserer hva eleven skal kunne gjøre med denne loven. Skal eleven kunne «tolke» loven eller «gjengi» den eller

«bruke den i en praktisk situasjon» etc. Et annet eksempel på et kunnskapsinnhold er «betydningen av samarbeid i eget brannvesen». Denne formuleringen sier ikke noe om ferdigheten «å samarbeide», men om kunnskapen «betydning av samarbeid ...». Dette er kun et kunnskapsinnhold inntil vi presiserer hva eleven skal kunne gjøre med «betydningen av samarbeid i eget brannvesen». Skal eleven gjengi, drøfte, praktisere, eller ta ansvar for «betydningen av samarbeid i eget brannvesen» Vi bør også her minne oss på om at de tre typer ferdigheter er teoretiske begreper. Det er i praksis sjelden slik at vi kun anvender kun en av de tre typer ferdigheter. Antageligvis er det slik at vi ofte anvender alle tre. I læringsarbeid er imidlertid skillet nyttig. Vi kan da formulere hvilke typer ferdigheter vi ønsker å utvikle.

EKSEMPLER FRA NORGES BRANNSKOLES LÆREPLANER

Som eksempler trekker fram to læreplaner. Den ene er Kursplan Forebyggende kurs (Norges brannskole 2014). Den andre er Utdanning for utrykningsleder Modul 3 Operativ lederutvikling (Norges brannskole 2015).

FERDIGHETER I NORGES BRANNSKOLES LÆREPLANER

Vi ser på de ferdighetene som inngår i læringsmålene for Kursplan forebyggende kurs (Norges brannskole 2014:14):

Tabell 1:

KUNNSKAPS-MÅL	NIVÅ	INNEBÆRER	EKS. PÅ HANDLINGSVERB
Høyeste nivå	Anvende	Å kunne finne ut hvilke regler eller bestemmelser som har gyldighet i tilfellet, for deretter å kjenne, forstå og anvende begrep, regler og bestemmelser i lys av bruken i det enkelte tilfelle. Løse problemer – foreta logiske vurderinger	Vurdere, diskutere, avgjøre, beslutte, overveie, bedømme, relatere, produsere, skape, endre, utforme, modifisere, utvikle, organisere, formulere,
Mellomnivå	Forstå	Å oppfatte en informasjon så godt at den kan forklares, utdypes og ha oversikt over følgene og resultatene samt kunne trekke videre slutninger. Informasjon skal kunne gjenfortelles.	Skille mellom, identifisere, klassifisere, gjenkjenne, generalisere, sette i sammenheng, velge, omstrukturere
Laveste nivå	Vite	Å kunne huske og gjenkjenne eksempler, faktiske forhold, metoder og alminnelige forhold. Innebærer det første steget av forståelse.	Oversette, gjengi med egne ord, illustrere, presentere, gjenta, skille mellom, forklare, demonstrere, kjenne igjen, beskrive

Tabell 1 er utformet som en taksonomi bygd rundt tre verb; «anvende», «forstå» og «vite». Disse tre verbene representerer henholdsvis laveste nivå, mellomnivå og høyeste nivå. Videre er disse tre verbene forklart gjennom konkretisering av hva de innebærer og eksempler på handlingsverb. Høyeste nivå, å «anvende», innebærer f.eks. å finne regler som er gyldige i tilfellet, og å løse problemer. Eksempler på handlingsverb er vurdere, diskutere, avgjøre etc. Ut fra Blooms taksonomi dreier dette seg om kognitive ferdigheter. Det er fremdeles ikke angitt noe kunnskapsinnhold. Betegnelsen i venstre øvre hjørne av tabell 1, «kunnskapsmål», kan dermed være misvisende og medføre til misforståelser mellom kollegaer i samtaler om læreplan og læring. I og med at tabell 1 dreier seg om ferdigheter og ikke kunnskaper, kunne betegnelsen med fordel ha vært den type ferdigheter det her fokuseres på, nemlig *kognitive ferdigheter*, ikke «kunnskapsmål». Dette skillet er nokså avgjørende i læreplananalyse, men likevel delvis fraværende i lokalt læreplanarbeid også i grunnskolen (Andreassen 2014).

Tabellen av det som i Kursplan forebyggende kurs omtales som kunnskapsmål etterfølges av en tabell som omtales som ferdighetsmål (Norges brannskole 2014:14):

Tabell 2:

FERDIGHETSMÅL	NIVÅ	INNEBÆRER
Høyeste nivå	Beherske	Å kunne gjennomføre handlinger fullkomment hvor hensyn er tatt til hurtighet og presisjon. Selv ved kompliserende og distraherende forhold velge raskeste og mest nøyaktige måte å gjennomføre handlingen på. Dette innebærer en viss automatikk og at man er godt drillet.
Mellom nivå	Selvstendig utføre	Å gjennomføre handlinger selvstendig uten tidspress og kompliserende forhold. På kommando, tegn, signal eller etter eget initiativ. Uten veiledning. Det stilles krav til utførelsen.
Laveste nivå	Under ledelse	Å gjennomføre handlinger under veiledning (ev. ved eller etter visning). Trening har startet, men man trenger støtte. Eleven vil etter hvert selv, under kontroll, å lage og gjennomføre et handlingsmål.

Det gjennomgående verbet i tabell 2 er «gjennomføre». Det graderes fra å «gjennomføre under ledelse», via å «gjennomføre gjennom å selvstendig utføre» til å «gjennomføre/beherske». Handlingene som skal gjennomføres knyttes i ulik grad til hurtighet, presisjon, tidspress, kompleksitet etc. Det synes derfor som at tabell 2 dreier seg om «psikomotoriske ferdigheter», til forskjell fra tabell 1 som dreier seg om kognitive ferdigheter. Betegnelsen på tabell 2 kunne dermed med fordel ha vært *psikomotoriske ferdigheter*, ikke «ferdighetsmål».

FERDIGHETER OG KUNNSKAPER I NORGES BRANNSKOLESLÆREPLANER

Ingen av de to tabellene over tar for seg kunnskapsinnhold. Hvilke kunnskaper elevene skal knytte til de seks ferdighetene i tabellene over angis i læringsmålene, som er en annen del av læreplanene. Læringsmålene, som er satt sammen av ferdigheter og kunnskaper, omtales i læreplanene som Læringsutbytte.

Tre læringsmål fra læreplan for Kursplan forebyggende kurs (Norges brannskole 2014:7):

6.1.1.1 kjenne til Brann- og eksplosjonsvernloven §§9-11

6.1.1.2 forstå betydningen av samarbeid i eget brannvesen

6.1.1.3 vite om mulighetene for formelt og uformelt samarbeid med andre brannvesen

Ved å bruke Blooms mfl. (1956) definisjon av ferdighet og kunnskap kan læringsmålene analyseres slik:

Tabell 3

FERDIGHET	KUNNSKAP
kjenne til	Brann- og eksplosjonsvernloven §§9-11
forstå	betydningen av samarbeid i eget brannvesen
vite om	mulighetene for formelt og uformelt samarbeid med andre brannvesen

I læringsmålene er det gjort valg av både ferdigheter og kunnskapsinnhold. Det er også gjort valg av kombinasjoner av disse. Hvorfor skal elevene kjenne til Brann- og eksplosjonsvernloven §§9-11? Hvorfor skal ikke elevene forstå eller vite om Brann- og eksplosjonsvernloven §§9-11. Hvordan en velger å kombinere formuleringer av ferdighet med kunnskap avhenger av både hva en ønsker at eleven skal kunne mestre og hvilke ressurser en har til rådighet i undervisningen. I alle de tre eksemplene over dreier det seg om kognitive ferdigheter.

Et fjerde eksempel på kompetansemål er formulert slik:

6.1.3.4 beherske saksbehandling vedrørende håndtering av fyrverkeri, bål og arrangementer i henhold til lover og forskrifter (Norges brannskole 2014:7).

Denne målformuleringen kan analyseres slik:

Tabell 4

FERDIGHET	KUNNSKAP
beherske	saksbehandling vedrørende håndtering av fyrverkeri, bål og arrangementer i henhold til lover og forskrifter

Valg av verb her kan diskuteres. I tabell 2 knyttes verbet beherske til hurtighet, presisjon, tidspress, kompleksitet etc. Kanskje er eksemplene på handlingsverb i tabell 1 mer komplementære med dette aktuelle kunnskapsinnholdet?

Et femte eksempel på kompetansemål er formulert slik:

6.4.1.3 ha et bevisst forhold til ulike etiske problemstillinger i kommunikasjons- og informasjonsarbeid (Norges brannskole 2014:11).

Denne målformuleringen kan analyseres slik:

Tabell 5

FERDIGHET	KUNNSKAP
ha et bevisst forhold til ulike etiske problemstillinger i	kommunikasjons- og informasjonsarbeid

Denne formuleringen av ønsket læringsutbytte kan dermed hevdes å inneha en affektiv ferdighet, i og med at det etterspørres et «bevisst forhold til ulike etiske problemstillinger». Kunnskapsinnholdet denne affektive ferdigheten knyttes til er «kommunikasjons- og informasjonsarbeid».

Et sjette eksempel på kompetansemål, fra læreplan Utdanning for utrykningsleder Modul 3 Operativ lederutvikling, er formulert slik (Norges brannskole 2015:5):

6.2.1 forstå begrepet situasjonsbevissthet, beherske innsamling og tolkning av informasjon, og dessuten kunne forutse fremtidige tilstander på skadestedet

Dette kompetansemålet består av flere ferdigheter og flere kunnskapsinnhold. For at læreren skal kunne kommunisere med elevene om dette målet kan det være hensiktsmessig å dele det opp, slik:

Tabell 6

FERDIGHET	KUNNSKAP
forstå	begrepet situasjonsbevissthet
beherske	innsamling og tolkning av informasjon
kunne forutse	fremtidige tilstander på skadestedet

Dette kan gi en mer oversiktlig framstilling til eleven over hva som skal forstås, hva som skal beherskes og hva som skal kunne forutses.

Analysen over er ikke utfyllende. Vi har sett på brannskolens læreplaner ut fra noen perspektiver. Andre eller flere perspektiver kunne ha vært valgt. Hensikten er å løfte fra brannskolens læreplaner som diskusjonstema og som verktøy for elevenes læring.

ARBEIDSFORMER - MIDLER FOR Å NÅ LÆRINGSMÅL De som forfatter og konstruerer læreplaner bør være opptatt av de spørsmål vi har tatt opp ovenfor. De som underviser bør også være opptatt av slike spørsmål. I tillegg bør de som underviser også være opptatt av hvilke arbeidsformer som er hensiktsmessig i veien mot å nå den kompetanse som læringsmålet etterspør. Ulike elever kan nå samme kompetanse gjennom ulike arbeidsformer. De som underviser bør derfor kjenne til hvordan hver enkelt elev lærer best. Målet står i

læreplanen, men midlet er det lærer og elev som må velge hensiktsmessig. Blant arbeidsformene/midlene har vi forelesning, oppgaver, prosjektarbeid, rollespill, praktisk arbeid etc. Variasjon blant disse er ikke nødvendigvis hensiktsmessig. Valg av arbeidsmåter bør baseres på a) hva målet er og b) på hvordan den enkelte elev best lærer. Dette dreier seg om didaktisk rasjonalitet, som innebærer konsistens mellom de aktiviteter vi setter eleven i gang med og hva som er aktivitetens hensikt (læringsmålet). Dersom vi velger å sette eleven i gang med en aktivitet som ikke er den mest hensiktsmessige mot målet, oppstår didaktisk irrasjonalitet (jf. Dale 1999). Derfor avhenger didaktisk rasjonalitet av at lærere både tolker og diskuterer læreplanen, har kjennskap til hvordan hver elev lærer best, og ut fra det velger hensiktsmessige aktiviteter/arbeidsformer/midler.

Er det mulig å finne noen fellesnevnerne for hvordan elever som ønsker dette yrket ønsker å lære, og hvordan de lærer best? Eller lærer brannskoleelever på veldig ulike måter. I diskusjon om dette vil en kunne være på vei til å utvikle en egen brannskoledidaktikk.

AVSLUTTENDE KOMMENTAR Vi spurte: Hvordan kan lærere ved Norges brannskole anvende læreplaner i elevenes læringsarbeid? Noen svar er at lærere bør tolke hva som er formulert som både ferdighet og kunnskap i læringsmålene, og diskutere sine tolkninger med kollegaer for å utvikle felles forståelse, og for å få fram divergens i tolkninger. Videre bør lærere velge arbeidsformer som er ikke bare er hensiktsmessig i forhold til det/de aktuelle læringsmål, men også i forhold til hvordan den enkelte elev lærer best.

LITTERATUR

- ANDREASSEN, S-E. (2014). Lokale læreplaner – kunnskapsmonopol eller kompetansemener? I K.A. Røvik, T.V. Eilertsen og E.M. Furu (Red.), *Reformideer i norsk skole* (s. 373–402). Oslo: Cappelen Damm.
- BLOOM B. S. (ED.) MFL. (1956). *Taxonomy of educational objectives. The classification of educational goals. Handbook 1: Cognitive domain*. New York: Longman.
- DALE, E.L. (1999). *Utdanning med pedagogisk profesjonalitet*. Oslo: Ad Notam Gyldendal
- EISNER, E.W. (1975). Noen alternative synspunkter på evalueringen. I T. Harbo, A. Lysne og L. Stenhouse (Red.), *Artikler av E.W. Eisner. Skolens oppgave* (s. 62–75). Oslo: H. Aschehoug & Co. (W. Nygaard).
- NORGES BRANNSKOLE (2014). *Kursplan Forebyggende kurs*. Fastsatt av Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap, oktober 2014.
- NORGES BRANNSKOLE (2015). *Utdanning for utrykningsleder Modul 3 Operativ lederutvikling*. Fastsatt av Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap, justert mai 2015.
- KRATHWOHL, D. R. (1971). En taxonomi for undervisningsmål. I P. Mylov, F. Rasborg & P.S. Jørgensen (Red.), *Målanalyse og målvurdering* (s. 39–58). Copenhagen: Munksgaard. Først utgitt på engelsk 1964.

Hvordan pynte neglene, bake deg glad, hekle i spreke farger eller flette håret så du får frisyren mange legger merke til? Eller hugge veden riktig, eller forstå trærnes hemmelige liv?

Forlagene gir denne våren ut en rekke fagbøker, flere til nytte og glede og kanskje andre til sågar irritasjon for fagarbeidere og lesere som er opptatt av faglitteratur. Her er noen av vårens nye titler.

VED WENCHE SCHJØNBERG

Eventyrlige fletter

– Fletting er enklere enn du kanskje tror, skriver forfatterne Linda og Mia Charlotte Sønvisen Bech i forordet til «**Eventyrlige fletter og frisyre**». Søstrene skriver at deres egen interesse for fletter begynte da de for fem år siden kom over en flettevideo på YouTube. Nå har interessen materialisert seg i en bok med 13 kapitler og i en egen app «Flette» som et supplement til boka.

Boka er rikt illustrert med trinn for trinn-bilder og gir oppskriften på ulike fletter som «kaskadeflette», «sommerdrøm» og «strikket flette». I boka gir også søstrene innføringer i grunnteknikker og tips til ulike måter å pynte frisyrene på, samtidig som de også gir tips til flettefrisyre til barn.

Det er Gyldendal som har gitt ut boka.

Kremtoppene for fjellnytere

«**Norges beste kremtopper**», heter boka som Otto Teksum Lund og Inger Lise Innerdal står bak. Her byr de to på det de kaller landets beste kremtopper. Boka er en oppfølger til boka «Norges beste toppturer» som kom på Gyldendal Norsk Forlag i 2013. Også denne gangen er det Gyldendal som står som utgiver.

Boka bør interesse alle som er interessert i så vel reiseliv som i friluftsliv. Den er delt opp etter fylker, og dekker Norge fra Preikestolen langt sørvest, til Mid-

dagsfjellet i nord. Til sammen er 80 topper beskrevet i «Norges beste kremtopper».

Toppturene er oppdelt etter vanskelighetsgrad og detaljert beskrevet med anslag om tidsbruk og nøkkelopplysninger om den enkelte toppen og området den ligger i.

I Bakeland der kan alt gå an ...

«**Bakeland Norsk natur på sitt søteste**» er tittelen på boka Marit Hovland har gitt ut på Cappelen Damm. Hovland er utdannet grafisk designer, og «Bakeland» er hennes første bokutgivelse.

I boka vandrer hun gjennom årstidene. Det begynner med vinter. Og ender med jul.

– Jeg har latt meg inspirere av alt det vakre som fins ute i naturen. Jeg pleier å si at jeg har fire favorittårstider: vinter, vår, sommer og høst, skriver hun selv i forordet.

Boka gir oppskrifter på mange forskjellige kaker og søtsaker. For eksempel «myke pistasjekjeks med jordbærglasur», en oppskrift i avdelingen om våren som blir til sommer, eller «sjokoladeplanker med bær & nøtter», hentet fra Hovlands avdeling om sommer som blir til høst.

Det fins også en del trinn-bilder i boka.

Trær som kommuniserer

– Det foregår forbløffende ting i skogene våre. Trær som kommuniserer med hverandre. Trær som vokter og tar kjærlig ansvar for barna sine og som dessuten ser etter sine skrale, gamle naboer, trær fulle av empati og hukommelse.

Rene eventyret? Ikke ifølge tyske Peter Wohlleben. Hans bok «**Trærnes hemmelige liv**» er i år oversatt til norsk av Cappelen Damm.

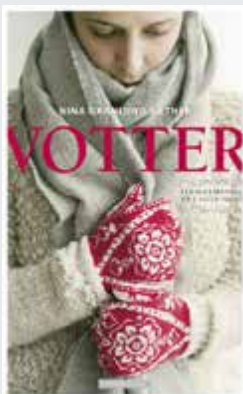
Wohlleben har studert og arbeidet med skogbruk i mange år. Da boka kom ut i 2015 ble den raskt en bestselger. Den er oversatt til 21 språk og regnes som en kjærlighetserklæring til skogen!

For eksempel hevder Wohlleben at det er et spørsmål om karakter som avgjør når et tre kaster løvet.

«Trær kan ikke forutse hvordan vinteren som nærmer seg, vil bli. De kan ikke ane om den blir streng eller mild, men registrerer bare at dagene blir kortere og at temperaturen synker», skriver Wohlleben før han går over til å beskrive de litt engstelige og de litt modige trærne.

Og så konkluderer skogvokteren: «Trær som derimot er litt forsiktede av seg, vil etter min mening ha større sjanser for å overleve på sikt.»

Kunst og design

Flere av fagbøkene tar for seg svært spesifikke håndverk, som det å strikke votter i Nina Granlund Sæthers bok «**Votter Strikkemønstre fra hele Norge**» og Ann-Heidrun Skår's bok «**Sitteunderlag – Hekle. Tove. Filte**». Begge bøkene er gitt ut av Cappelen Damm.

Ann-Heidrun Skår er utdannet faglærer i forming og har skrevet flere bøker om håndarbeid. I boka om votter, viser hun at norske votter er mer enn Selbuvottene. Hun løfter fram strikkemønstre fra hele Norge, for eksempel barnevotter fra Nordfjord i Sogn og Fjordane, fargerike votter fra Kautokeino og Vestfoldvotten i rosa babyull.

I boka om sitteunderlag byr Ann-Heidrun Skår på 50 fargerike prosjekter som er ment å varme turglade nordmenn eller alle som trenger sitteunderlag enten på terrassen eller inne, og som gjerne lager dem selv.

Mer hår

Interessen for frisyre og fletter har ikke avtatt, i hvert fall ikke hvis vi skal tro forlagene. Enda en flettebok denne våren, er boka «**Hårstyling**» skrevet av hårstylisten Ruby Jones. I boka gir Jones oppskriften på mer enn 40 frisyre. Som for eksempel «Frekke fletter med rufsete bølger», eller frisyren «Dra til sjøs med havfruefletter» eller «Pene + pyntelige spennekrøller». Alle frisyrene beskrives både i tekst og bilder. Dessuten gir Jones det hun kaller en grunnleggende innledning til viktige verktøy i frisørfaget.

Boka er gitt ut på Cappelen Damm.

Økologisk mat

«**Sunnheten på bordet**», heter boka Cappelen Damm gir ut hvor fokus helt riktig nok er økologisk mat, laget av det forfatterne beskriver som rene, naturlige og i hovedsak økologiske matvarer. Det er matbloggeren og fotografen René Zografos som har komponert rettene, mens medforfatteren Niels Christian Geelmuyden beskriver råvarene. Oppskriftene varierer fra retter som egner seg til frokost, lunsj, middag og desserter og boka gir også oppskrift på god drikke, som bringebærsaft, og også kaker, som kanelsnurrer og bringebærdrøm.

I starten av hvert kapittel forklarer forfatterne hvorfor akkurat den maten presenterer er sunn og viktig.

– Vår visjon er enkel – vi vil ha sunnheten på bordet, skriver forfatterne om boka.

Vedhugst og motorsag

«**Vedhoggeren**» heter boka skrevet av Svein Arne Strømsodd og Jon Erik Solberg, og utgitt på Cappelen Damm. Strømsodd som er tidligere skogeier og nå forlagsmann, og Solberg som er utdannet skogtekniker og er flere ganger norgesmester i bruk av motorsag, gir praktiske råd til hvordan å hugge ved og hvordan å bruke en motorsag.

Det er en rekke bilder i boka som illustrerer forslagene, for eksempel om hvordan bildekk på paller kan bli en god arbeidsbenk for den som vil kløve effektivt og trygt.

Boka beskriver også at det nå er økende interesse blant jenter for å lære mer om skogsarbeid og bruk av motorsag. Boka har også et kapittel om vedhugst i gamle dager, og gir klare råd om hvor du kan hugge ved, og hvor du ikke kan gjøre det uten å risikere trøbbel med naboer og grunneiere.

Øl både i maten og til maten

DRAMMEN I de siste årene har det vært en utvikling i folks bevissthet rundt mat og øl. Der man før valgte vin, velger nå stadig flere øl til den samme maten. Øl er dessuten et mer alkoholsvakt alternativ.

TEKST **TORGEIR ØVERLAND**

avdelingsleder restaurant- og matfag, Sandefjord videregående skole

Fremveksten av alle mikrobryggeriene har gjort det nødvendig å skolere dagligvarebransjen i valg av øl til mat. Det holdes kurs for ansatte for at de skal møte kravene til kunnskap om øl som drikke til alle mulige retter. Kundene i dagligvarebutikkene har andre behov enn de hadde for eksempel 40 år siden da det stort sett var kun fire sorter øl å få kjøpt.

Aass bryggeri er Norges eldste privateide bryggeri og har vært i samme slekt siden 1834.

I dag er det utviklet til et moderne, innovativt bryggeri. I tillegg har de etablert et eget mikrobryggeri med egen ølbrygger.

Bryggeriet omfatter også «Gildehallen» som er bryggeriets egen restaurant, og som har menyer utviklet med det for øye at de serveres med øl som drikke. Sågar er ofte øl en ingrediens i matrettene. «Gildehallen» er ikke åpen for allmennheten, men tar imot

bestillinger på lukkede selskaper og kurs innen mat og drikke. Bryggeriet produserer et vidt spekter av ølsorter. I tillegg produseres det sider, brennevin, alkoholfritt øl, vann og eplemost.

ANDERS I DYP KONSENTRASJON Vi blir tatt imot av Anders Lien, Øl-vert på Gildehallen. Lien er utdannet kokk med fartstid både hos Le Canard i Oslo og Holmsbu Bad og Fjordhotell i Holmsbu på Hurum. Hans nysgjerrighet og matfaglige kompetanse gir seg til uttrykk i menyene han komponerer og drikke-anbefalingene. Restauranten har ingen fast meny. Menyene blir komponert til de enkelte bestillingene og er ofte servert på buffet. Drikke blir så tilpasset det som står på bordet.

Anders Lien beskriver at riktig drikke kan plukkes ut på mange måter. Den ene er å drikke samme type øl som er brukt i maten. En annen går ut på å servere en annen type øl enn den som

Anders Lien i dyp konsentrasjon.

Foto: Ørjan Høgseth.

er i maten, for å lage en kombinasjon som mellom mat og drikke som gir et større smaksbilde. Mange ville nok ha servert vin til disse rettene, men ikke her i gården.

Øl til marinering er, i kombinasjon med «sous-vide»-metoden, et velegnet knep til å få frem de ønskede smakene.

Sous-vide går i hovedsak ut på vakuering både av rå og varmebehandlede matvarer. Dette sparer tid, da kokken kan forberede mye på forhånd og kan være mer effektiv når gjesten sitter ved bordet.

Lien eksperimenterer mye for å finne de beste smakene som finnes i både øl og matvarene. Et eksempel er ferskvannskreps kokt i vann som er tilsatt bakkøl og dill. En meget vellykket kombinasjon, ifølge Anders. Han kan også trygt anbefale hveteøl til desserter og Stout til Stilton-ost og andre blåmuggoster.

MØRKT TIL VILT Til vilt anbefales et mørkt øl. Enten bakkøl eller Stout (fikk egentlig Stout navnet sitt etter de staute vikingene som besøkte Irland for

noen århundrer siden?). Disse ølene har kraftig smak og drukner ikke i smaken fra godt reduserte sauser med mye smak.

Til svin med kremete garnityrer anbefaler han Bayer. Dette ølet har god maltsmak og avdempet humlesmak og er fyldig nok til å takle smakene i slike retter.

Bayer anbefales også til biff, men dersom biffen serveres med bearnaise, så velger han en Premium Pilsner. Denne har litt større fylde og litt høyere alkohol, og matcher en god, litt syrlig bearnaise helt fortreffelig.

Til godt krydrede gryter (Indisk etc.) anbefales en IPA (Indian Pale Ale). Dette ølet har mye humle-smak, fruktig og kraftig.

Til gryter som inneholder fløte/

rømme anbefales et friskt øl med litt fylldighet f.eks. et Classic-øl med balansert sødme og bitterhet.

Det samme ølet kan også anbefales til laks.

BRENNER Anders viser et brennende engasjement for utviklingen av nye smaker og nye kombinasjoner mellom øl og mat.

Det viser han også når det kommer til rekruttering og utdanning av nye fagfolk i bransjen. Det er mange som søker til praktiske utdanninger for å få en annen skolehverdag enn de hadde på ungdomsskolen. Men det venter en hverdag som er teoretisk. Anders mener det ville vært gunstig om elevene hadde startet med mer av det praktiske arbeidet på begynnelsen av skoleåret

BESKRIVELSER AV NOEN ØLSORTER SOM BRYGGERIET FREMSTILLER

(kilde: Ølportalen)

STOUT Mørk rødaktig til svart i fargen. Kraftig skum. En mer alkoholsterk stout, tidligere også kalt export, er et brygg som ble eksportert. Tørr og røstet, maltaktig med innslag av karamell, litt syrlig, men bløt og rund. Middels til kraftig bitterhet. God fylde. Serveringstemperatur ca. 12–14 grader.

WEIZEN Den filtrerte varianten av tysk ufiltrert hveteøl, hefeweissen. Lys gul og klar i fargen. Godt skum. Lett og perlede i munnen, fruktig og litt tropisk krydret. Lite til middels fylde.

BAYER Mørk brun, gjerne rødlig, med god maltsødme og innslag av karamell. Mindre humlepreget. Fyldig.

PILSNER Lettere utgaver av de tyske og tsjekkiske pilsnertypene, men likevel klart mer aromatiske og fyldige enn de internasjonale. Lys gul i fargen med lite skum. Liten til middels fylde.

INDIA PALE ALE (IPA) India Pale Ale er en type øl med mye humle både i smak og aroma. Fremstilt ved at humlen har vært med kokt med vørteren i hele prosessen. Vanligvis er humlen tilsatt helt i slutten av innkokingen av vørteren. Heter India Pale Ale fordi den var med skutene på India-farten fra England. Det høye humle-innholdet gjorde øl mere holdbart. Denne typen øl er nok kanskje for de litt viderekomne eller en som virkelig har lyst til å prøve noe nytt. Ølet har en fin gyllen farge med et godt tykt skum.

Rød, grålig til kobberaktig i fargen. Lett skum. Dufter godt av blomster og humle. Kraftig og fyldig i smaken, en anelse fruktig med mye humlebitterhet. Skarp og tørr.

BOCK-ØL I bakkølkategorien finner man også en del typer juleøl. Dette er en type øl som har lange tradisjoner i Norge. Den er mørk i fargen, og kan smake litt av karamell og malt.

OVERGJÆRET ØL Overgjæret øl gjærer hurtig (3-6 døgn) ved 15–20 grader. Gjæren samler seg under gjæringen oppå væsken. Ølet ferdigmodnes oftest på flaske eller fat. Overgjæret øl har som regel en sterkere aroma grunnet den varme gjæringen og er vanligvis fruktig, fyldig og komplekst, og av og til litt sødmefylt. Kjente øltyper som er produsert ved overgjæring er hveteøl, belgiske klosterøl, britiske ales, porter og stout.

UNDERGJÆRET ØL Det aller meste av ølet som produseres er *undergjæret øl*. Undergjæret øl gjærer langsomt (1-2 uker) ved mellom 5–10 grader, og lagres oftest i store tanker på bryggeriet. Gjæren faller til bunns i tankene. Tankene er derfor koniske i bunnen, hvilket gjør det enkelt å fjerne gjæren. Undergjæret øl smaker rent, er uten preg av gjæringen og er ofte lettere og tørrere enn overgjæret øl. Pilsnerøl, bayerøl og bakkøl er brygget ved undergjæring.

for siden å ta den nødvendige teorien når eleven ser at den er relevant for sitt arbeid som kokk, servitør eller baker. Utfordringen er også at elevene er stort sett 16–17 år, uten noen i klassen som er noen år eldre. At det var eldre klassekamerater når han gikk på skolen, ser han i ettertid var meget gunstig, fordi disse elevene ble sett opp til og gikk foran.

Mange norske ungdommer setter i stor grad fokus på status og per i dag er ikke kokkeyrket forbundet med status til tross for at vi vasser i verdensmestere her til lands.

UFAGLÆRTE Problemet i bransjen er at det er mange ufaglærte i norske restauranter. Dette bidrar til at faget ikke blir satt tilstrekkelig pris på og er med på å dra ned snittlønnen. En ufaglært tjener betraktelig mindre enn en med fagbrev, viser Anders Lien til.

Han sier også at matkulturen blir ganske forflatet pga. all ferdigmat som finnes i markedet og at vi forbrukere ikke er villige til å betale for kvalitet som er tilberedt av en dyktig kokk med hjerte for faget sitt. Hvor er stoltheten over å kunne tilby et måltid som er lagd fra bunnen? Hvor er det blitt av yrkesstoltheten, spør han.

– Bransjen sliter med mange useriøse aktører som driver helt uten å ha en fagbakgrunn. Dette ødelegger for dem som ønsker å lage et profit produkt som de kan være stolt av. Det er merkelig at hvem som helst kan åpne en restaurant uten noe fagbrev/sertifikat etc. Du kan gjerne slutte som rørlegger den ene dagen og åpne egen restaurant dagen etter, uten noe fagbrev. Men du kan ikke slutte som kokk den ene dagen og starte opp som selvstendig rørlegger dagen etter, sier Anders Lien som mener dette blir helt feil:

– Det dreier seg om mennesker som lager mat til deg uten å ha den nødvendige kompetanse verken når det gjelder hygiene, produksjon eller råvarekunnskap.

Foto: Rolf Ørjan Høgseth

KYLLINGRULADE MED ESTRAGON OG WEIZEN

Ingredienser

2 stk. kyllingbryst
½ potte estragon
10 blader spinat
Kremet spaghetti
Redusert oksekraft
4 dl fløte
Weizen

Slik går du frem:

- Ben ut kyllingen, fyll brystet med estragon og spinat. Rull sammen, pakk stramt i cling-film og posjer i vann. Pakk ut og stek sprø i panne.

- Kok pasta, reduser fløte og tilsett 1 dl. Weizen. Vend inn spaghattien.
- Servering:
- Legg kyllingen på tallerken sammen med spaghetti, pynt med sprøstekt kyllingskinn.
- Man trenger ikke alltid ha samme øl til som i maten derfor er Anders' anbefaling en god Classic med god fylde og friskhet.

Foto: Rolf Ørjan Høgseth

KOKOS- OG LIMEFROMASJ

Ingredienser

3 egg
90 gram sukker
6 plater gelatin
5 dl pisket kremfløte
2 dl kokospuré

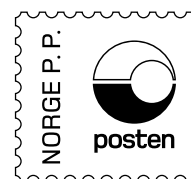
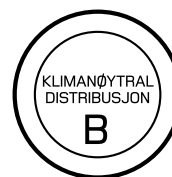
Slik går du frem:

- Pisk krem lett, sett kjølig.
- Legg i bløt gelatin.
- Pisk eggedosis, kok opp litt av kokospuréen, ha i gelatinen.

- Tilsett gelatinblandingen i eggedosisen, litt etter litt. Smak til med resten av kokospuréen, vend inn kremen og fyll i former.

Servering:

- Riv limeskall over moussen ved servering.
- Drikkeanbefaling: Weizen passer godt til en sønn dessert fordi Weizen har litt hint av banan på lukten og er frisk og fruktig.

Returadresse:
Utdanningsforbundet
Postboks 9191 Grønland
N-0134 OSLO

DIGITALE LÆREMIDLER

LAGET AV OG FOR NORSK INDUSTRI

Norsk Industri tilbyr oppdaterte digitale lærebøker til PC, Mac, lesebrett og mobil for følgende fag:

- Vg1 Teknikk og industriell produksjon
- Vg2 Industriteknologi
- Vg2 Kjemiprosessfag
- Vg2/Vg3 Automatisering

Vi tilbyr også et helt unikt ressursbibliotek med interaktive e-forelesinger til bruk i undervisningen

Som bruker får du også tilgang til Norsk Industris lærernetverk – inkludert:

- Gratis deltagelse på lærersamling under Yrkes-EM i Gøteborg
- Klasseinvitasjon til messen Industri Futurum 20. oktober på Gardermoen (Vg2/Vg3)

Kontakt post@norskindustri.no for gratis test av læremidler eller ressursbibliotek!

Les mer og bestill direkte på
www.norskindustri.no/laremateriell

